

Søken etter maskulinitet

*En kvalitativ undersøkelse av åtte menns
forhold til eget farsfravær*

Ann Kristin Hunnes

Masteroppgave i pedagogikk

Det Utdanningsvitenskapelige Fakultet

Pedagogisk Forskningsinstitutt

UNIVERSITETET I OSLO

12.08.2012

Sammendrag av masteroppgaven

TITTEL:

Søken etter maskulinitet

En kvalitativ undersøkelse av åtte menns forhold til eget farsfravær

AV:

HUNNES, Ann Kristin

EKSAMEN:

Masteroppgave i pedagogikk (PED5300)

Allmenn studieretning

SEMESTER:

Høst 2012

STIKKORD:

Maskulinitet, Farsfravær, Mannsrollen, Farsrollen, Rollemodeller

Sammendrag

Denne oppgaven omhandler gutters forhold til farsfravær og hvordan dette påvirker deres syn på egen maskulinitet, syn på manssrollen og farsrollen, samt hvordan informantene innhenter kunnskap om maskulinitet og manssrollen ved farsfravær.

Bakgrunnen for interessen for dette feltet var et ønske om økt forståelse for gutters forhold til farsfravær og maskulinitet i forbindelse med økt fokus på far som omsorgsfigur og endringer i rollene som far og menn.

Det ble gjort åtte intervjuer med gutter som vokste opp uten en far eller stefar. Målet var å legge vekt på informantenes tanker, erfaringer og opplevelser som preget deres oppvekst. Delproblemstillingene var som følger:

1. Hvordan opplever informantene farsfraværet?
2. Hvilken betydning mener informantene fraværende far har hatt for egen maskulinitet?
3. På hvilken måte opplever informantene at farsfraværet har påvirket synet på farskap og manssrollen?
4. På hvilken måte innhenter informantene kunnskap om maskulinitet, manssrollen og farsrollen når de vokser opp uten en far i hjemmet?

For det første blir mennenes farsfravær presentert og det blir sett på hvordan de opplever fravær av far. For å forstå forholdet mellom sønn og far blir maskulinitet diskutert. Oppgaven legger til grunn en sosialkonstruktivistisk forståelse av kjønn. Det vil si at kjønn ses på som sosialt formet i samhandling med andre. Temaet manssrolle og farskap blir sett på i forhold til en fraværende far og det blir tatt opp deres syn på manssrolle og farskap. Rollemodeller kan lære gutter oppførsel og handlinger som blir sett på som maskuline samt kan rollemodeller bidra til økt forståelse til forventninger ved manss og farsrollen. Informantene ”shopper” maskuline egenskaper, oppførsel og handlinger og danner inntrykk av hvordan forventningene til maskulinitet, farskap og manssrolle er i dagens samfunn.

I det første analysekapitlet forteller informantene om egne opplevelser av farsfraværet. De forteller også om oppførselen til faren når han fortsatt bodde hjemme. Det er preget av en far som var dømmende, bitter og sur og hadde et kraftig temperament. En av informantene er far og ser på eget farskap i motsetning til sin egen far. Han forteller at han i stor grad ønsker å

være en tilstedeværende far som har en oppfølgingsrolle til datteren. På den andre siden blir ”superpappa” presentert der informantene som mistet sin far i ung alder fortsatt har et idealisert bilde av faren. Informantene forteller at de savner en del ”typiske far sønn aktiviteter” som sport, konkurranse, jakt, fiske og trening. I tillegg forteller de at en far kunne bidratt å lære sønnen en del fysiske egenskaper som å være handy og pusse opp. Informantene forteller at når faren flyttet ut av hjemmet var de sterkt imot at enten en mor eller en kjæreste av mor skulle komme inn i bildet og ta på seg rollen som den disiplinierende parten, det var farens rolle og fraværet gjorde at ingen andre skulle ta på seg denne rollen. De forteller om at moren og faren har adskilte roller i hjemmet og ulikheter i omsorgen de gir til sine barn. Informantene viser en del tradisjonelle tanker når de legger vekt på ulikheter mellom kjønnene. Farens rolle innebærer i større grad enn moren å leke med barna, lære sønnen konkurranse og bidra med disiplin i omsorgen.

Videre blir temaet maskulinitet presentert der informantene forklarer at synet på maskulinitet er ulikt i forhold til hvilke miljø eller kultur du tilhører. Egenskaper og handlinger som informantene mener er maskuline er blant annet konkurranseinstinkt, å være sterk, handy og robust. Informantene hevder de ser på seg selv som maskuline og at de ligger godt innenfor rammene av hva som blir sett på som maskulint. Denne studien viste ingen tegn til hypermaskulinitet (se f.eks. Lorentzen 2006, Holter og Aarseth 1993, Tiller 1958, Lynn og Sawrey 1959). Man kan si informantene har et tradisjonelt syn på maskulinitet, men at de, i likhet med samfunnets utvikling, ønsker å være mykere menn.

I forhold til rollen som far og menn forteller informantene at de har en forventning til mannen om at han skal være en forsørger for familien, i større grad enn hva som er forventet av kvinnen. Den tradisjonelle mannsrollen innebærer at mannen var en forsørger for sin familie og som i liten grad snakket om sine følelser. Det har blitt et mykere mannsideal der det er mer sosialt akseptert å vise følelser og vise omsorg for sine barn. Informantene legger vekt på at det er viktig for dem å beholde sin egen maskulinitet samtidig som at det er akseptert å være en myk mann. Idealet går mer mot den myke mann samtidig som praksisen henger etter.

Noen av informantene forklarer at de har hatt rollemodeller i en bestefar, en onkel, jevnaldrende og i en liten grad media. På den andre siden forteller andre informanter at de i liten grad har hatt noen rollemodeller de ser opp til. Informantene forteller at det de lærer av en rollemodell kan være holdninger, det sosiale, atferd, hva det innebærer å være en mann,

kroppsspråk og måter og prate på. Dette er egenskaper som informantene ser på som maskuline og i liten grad kan læres bort av kvinner fordi de ikke speiler det. Informantene forteller at de ”shopper maskuline egenskaper” som vil si og plukke ønskelige maskuline egenskaper av ulike rollemodeller og internalisere disse. De observerer og kopierer ønskelige handlinger og atferd fra ulike rollemodeller.

Forord

Nå som masteroppgaven endelig er levert er det mange som fortjener en takk! Først og fremst en stor takk til min hovedveileder, Kjetil Steinholt som ikke har gitt meg opp selv om masteroppgaven lå langt inne. Takk også til min bi veileder Jørgen Lorentzen som har fulgt meg hele veien og gitt gode innspill.

Jeg må også sende en stor takk til alle mine informanter, uten deres villighet til å fortelle deres historie ville denne oppgaven aldri bli skrevet. Jeg takker mine venner og medstudenter som har oppmuntret meg og gitt meg motivasjon til å bli ferdig.

Takker til dere som hjalp meg med å lese gjennom og gi verdifulle kommentarer, takk Camilla og Masoud. Takk til David for hjelp med det tekniske og Margareta for mange gode tips og innspill.

Sist, men ikke minst ønsker jeg og takke min familie. Mamma og pappa, takk for at dere støttet meg gjennom hele prosessen og hjalp meg med språkvask, litteratursjekk og gjennomgang av oppgaven. Tusen takk også til Andreas, uten din hjelp og støtte ville jeg ikke klart dette!

Oslo, august 2012

Ann Kristin

Innhold

1	Innledning.....	1
1.1	Begrunnelse for valg av tema	1
1.2	Forskningsspørsmål	1
1.3	Oppgavens oppbygning	2
2	Metode.....	4
2.1	Metodisk tilnærming.....	4
2.2	Utvalg	5
2.3	Forforståelse og mitt ståsted	6
2.4	Forskereffekt.....	7
2.5	Praktisk gjennomføring	7
2.5.1	Første fase	7
2.5.2	Intervjuene.....	8
2.6	Bearbeiding av materialet	9
2.6.1	Transkribering	9
2.6.2	Analyse.....	9
2.6.3	Tolkning	10
2.7	Retrospektiv studie	11
2.8	Troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet	12
3	Teori	15
3.1	Kjønn, menn og maskulinitet.....	15
3.1.1	Perspektiver på kjønn	15
3.1.2	Sosialkonstruktivisme	16
3.1.3	Kjønn som praksis	18
3.1.4	Maskulinitet og kjønn.....	19
3.2	Farsfravær og forholdet til far	21

3.2.1	Skilsmisse vs. død	22
3.2.2	Forskning på farsfravær	23
3.3	Farskap og mansrollen historisk og samfunnsmessig.....	28
3.3.1	Industrialisering og forsørgerfedre	29
3.3.2	Kvinnenes inntog på arbeidsmarkedet og omsorgsfedre	30
3.3.3	Ny mansrolle	31
3.3.4	Relevans for min studie.....	34
3.4	Shopping av maskuline egenskaper.....	34
4	Farsfravær.....	36
4.1	Det uforsonede farsfraværet	36
4.2	Det forsonede farsfraværet	38
4.3	Hvordan pappa var.....	39
4.4	Savn ved far og det særegne maskuline.....	43
4.5	Oppsummering	46
5	Maskulinitet.....	48
5.1	Maskulinitet som praksis	48
5.2	Forskjellig maskuline preferanser	49
5.3	Det særegne maskuline	51
5.4	Egen maskulinitet	55
5.5	Oppsummering	58
6	Rollen som fedre og menn	60
6.1	Tradisjonell maskulin rolle.....	61
6.2	Et mykere kjønnsideal	62
6.3	Androgynatet	65
6.4	Oppsummering	68
7	Rollemodeller og shopping av maskuline egenskaper	69

7.1	Fortellinger om rollemodeller.....	69
7.2	Rollemodeller og sosial atferd.....	71
7.3	Shopping av maskuline egenskaper.....	73
7.4	Oppsummering.....	77
8	Konklusjon og avslutning.....	78
8.1	Oppsummering av funn.....	78
8.2	Veien videre.....	79
8.3	Avsluttende kommentarer.....	79
	Litteraturliste.....	81
	Andre kilder.....	84
	Vedlegg 1.....	86
	Vedlegg 2.....	87

1 Innledning

Hvordan menn ser på fravær av far er temaet som blir tatt opp i denne oppgaven. Det blir tatt utgangspunkt i åtte intervjuer av menn som har vokst opp uten far eller stefar. Studien fokuserer på informantenes syn på maskulinitet, mansrollen, farskap og på hvilken måte maskuline rollemodeller bidrar til økt forståelse om disse temaene.

1.1 Begrunnelse for valg av tema

Valget på gutter som vokste opp uten fedre kommer fra en interesse av å forstå maskulinitet og hvordan fravær av far påvirker gutters liv.

Det er gjort lite undersøkelser på gutters syn på fraværende fedre sett i sammenheng med maskulinitet, mansrolle og øvrige rollemodeller. Det er gjort svært få undersøkelser på synet av fraværende fedre fra guttenes synspunkt og dette temaet behøves det å forske mer på. Farsfravær er ikke bare interessant med utgangspunkt i hva fedre mener, men også hva sønnene sier om sin situasjon.

Farsfravær ble det begynt å forske på så tidlig som 50-tallet og forskningen på temaet er fortsatt aktuell. ”Forholdet mellom fedre og sønner er ikke et godt utforsket emne, verken i Norge eller i andre land” (Holter og Aarseth 1993:71).

1.2 Forskningsspørsmål

Masteroppgavens viktigste fokus er hvordan farsfravær påvirker guttene i forhold til maskulinitet, mans og farsrollen samt rollemodeller. Det er tatt utgangspunkt i temaer som maskulinitet, mansrolle og farsrolle og hvordan informantene benytter rollemodeller for å øke sin kunnskap om disse temaene.

Det første temaet er farsfravær og den første problemstillingen blir som følger:

1) Hvordan opplever informantene farsfraværet?

Kapitlet om farsfravær i analysen begynner med informantenes fortellinger om hvordan de opplevde farsfraværet. Etterpå forteller noen av informantene hvordan de opplevde faren som

aggressiv, sur og bitter i hjemmet før han flyttet ut. I motsetning beskriver en av informantene faren som ”superpappa”. Det blir til slutt sett på ulikhetene mellom fars omsorg og mors omsorg.

2) Hvilken betydning mener informantene fraværende far har hatt for deres maskulinitet?

Jeg begynner med en forklaring på hva som ligger i maskulinitetsbegrepet, her velger jeg en sosialkonstruktivistisk tankegang i forhold til kjønn. Deretter relaterer jeg temaet til forskning som finnes på maskulinitet og farsfravær. Ulikheter for grunner til farsfravær blir tatt opp, skilsmisse og død. I tillegg blir temaet om hypermaskulinitet sett nærmere på.

3) På hvilken måte opplever informantene farsfraværet har påvirket synet på farskap og mansrollen?

Jeg starter med en historisk gjennomgang av farskapet med vekt på det tradisjonelle synet på far og går videre med teorien om de nye fedrene og faren som omsørger. Deretter går fokuset over på mansrollen og Holter og Aarseth (1993) sine tre former for patriarkalsk makt i moderne tid med fokus på den siste, androgynatet.

4) Hvordan benytter informantene rollemodeller for å få kunnskap om maskulinitet og forventninger til mansrollen?

Fokuset skiftes her over til rollemodeller og informantenes syn og fortellinger om rollemodeller i egen oppvekst. Deretter tas begrepet ”shopping av maskuline egenskaper” opp med forklaring som blir satt i relevans til studien.

1.3 Oppgavens oppbygning

Innledningsvis har jeg redegjort for oppgavens tema, bakgrunn for valg av tema samt problemstillinger. I neste kapittel vil jeg se på de metodiske valg og refleksjoner som er gjort i denne oppgaven. Jeg vil begrunne og redegjøre for mitt metodiske utgangspunkt, forklare hvordan rekruttering av informanter foregikk, innsamling av data samt hvordan bearbeidelsen av dataene foregikk. Det blir også i kapittel 2 vist til min rolle som forsker og de etiske refleksjoner ved denne studien. De etiske refleksjoner blir diskutert kontinuerlig gjennom hele kapitlet Metode. Kapittel 3 Teori omhandler oppgavens teoretiske perspektiver der det blir tatt utgangspunkt i en sosialkonstruktivistisk forståelse av kjønn som tilsier at kjønn er sosialt

formet og man ”gjør kjønn” i samhandling med andre mennesker. Det blir videre sett nærmere på mannsrollen og farsrollen historisk før fokuset skiftes over på rollemodeller. Kapittel 4,5,6 og 7 er analysekapitler og det blir forklart hvilke funn jeg kommer fram til, i tillegg blir dette diskutert i forhold til gjeldene forskning på området. Kapittel 4 handler om farsfraværet. Informantene forteller sine egne historier om farsfraværet. Kapittel 5 omhandler maskulinitet. Det blir forklart hvordan informantene ser på hva som er maskulint og på hvilken måte de ser på seg selv som maskuline. Kapittel 6 er om rollen som fedre og menn der informantene forklarer hvordan de ser på farskap og mannsrollen, hva er idealene og hvor ligger de i forhold til idealene? I Kapittel 7 vil jeg se på rollemodeller og shopping av maskuline egenskaper. Hvordan ser informantene på sine rollemodeller og hvordan er dette relevant i forhold til ”shopping av maskuline egenskaper”? Så er det avslutning og funnene blir presentert. Til slutt legger jeg ved Vedlegg 1 er poster som jeg hang opp på mange fakulteter på Blindern for å få tak i informanter. Vedlegg 2 er Intervjuguide. Det er den første intervjuguiden jeg lagde og den har blitt forandret etter intervjuene ble gjennomført.

2 Metode

I dette kapitlet vil jeg vise til de metodiske valg og refleksjoner som er gjort i denne oppgaven. Først viser jeg til den metodiske tilnærmingen som er valgt og begrunnelse for denne. Deretter diskuterer jeg litt rundt egen forskereffekt og forforståelse før jeg presenterer utvalget og forklarer den praktiske gjennomføringen av intervjuene. De etiske refleksjonene blir diskutert kontinuerlig gjennom dette kapitlet. Guttene forteller om sitt liv i fortid og jeg diskuterer litt hvordan de metodiske betraktningene knyttet til retrospektiv studie påvirker oppgaven. For å vurdere validitet av oppgaven har Thagaard (2003) sitt validitetssystem blitt lagt til grunn.

2.1 Metodisk tilnærming

Hensikten med undersøkelsen er å identifisere, kategorisere og beskrive mest mulig opplevelsesnært hvordan gutter som opplever å vokse opp uten en far i hjemmet former egen maskulinitet og hvordan dette har påvirket deres forståelse av maskulinitet, synet på manns og farsrollen samt hvordan rollemodeller påvirker disse synene. Ønsket var å se på guttenes tanker, erfaringer, opplevelser og refleksjoner knyttet til egen maskulinitet og hvordan det ble utformet når far var fraværende. Målet for det empiriske arbeidet er å forstå guttene ut ifra hva de selv formidler når det gjelder farsfravær, maskulinitet, fars- og mannsrollen og rollemodellers påvirkning.

Det ble derfor benyttet kvalitativ tilnærming som fokuserer på å forstå sosiale fenomener og beskrive verden fra aktørens perspektiv. Dette åpnet for at informantene kunne beskrive opplevelser, tanker, praksiser og erfaringer fra eget liv gjennom et intervju. Ved et kvalitativt intervju er det ønskelig å få beskrivelser av informantens liv gjennom en samtale. Metoden legger ikke vekt på tall og kvantifisering av data (Kvale og Brinkmann 2009). Kvalitative metoder går i dybden og vektlegger betydning når man søker en forståelse av sosiale fenomener ved en nær relasjon til informanten gjennom f.eks. intervju (Thagaard 2009).

”Formålet med et kvalitativt forskningsinterview er således at fremskaffe et empirisk materiale, der består av den interviewedes egne beskrivelser/fremstillinger av seg selv og den livsverden, som han må forholde seg til” (Fog 1994: 14).

Undersøkelsen følger et kvalitativt, deskriptivt, fenomenologisk design (Kvale og Brinkmann 2009). Ved et deskriptivt intervju er det viktig å spørre hvordan intervjupersonene opplever og handler slik de gjør for å få mest mulig nyanserte beskrivelser.

Det ble valgt et semistrukturert forskningsintervju. Når temaer fra dagliglivet skal forstås ut fra informantens egne perspektiver brukes ofte denne intervjutypen, dette gjelder særlig tolkninger av fenomener som blir beskrevet. Et semistrukturert intervju er en samtale med et formål. Det er verken en åpen samtale eller en lukket spørreskjemasamtale. I denne typen intervju brukes ofte intervjuguide som tar for seg bestemte temaer som fungerer som huskeliste for intervjuer slik at man får dekket temaer som er av interesse (Kvale og Brinkmann 2009) Intervjuet følger ikke et detaljert skjema men følger opp informantens svar underveis slik at de blir oppmuntret til å utdype og begrunne (Repstad 2007). Denne metoden gjorde at det ble valgt hvilke temaer som var ønskelig å ta opp samtidig som at informantene formidlet egne fortellinger og erfaringer som de så som vesentlig i forhold til temaet maskulinitet og farsfravær. Fleksibel er viktig på den måten at man kan gå i dybden på områder som utvikler seg underveis i samtalen.

Kvale (1997) hevder fordelen med intervju er at den får med seg variasjonen i de oppfatninger informanten har og viser et mangfold og en kontroversiell verden. Det gjør at intervjuerens oppgave blir å få pålitelig og gyldig kunnskap om verden gjennom intervjupersonenes synspunkter og refleksjoner.

2.2 Utvalg

Informantene ble rekruttert ved å henge opp en poster ved de fleste fakultetene på Universitetet i Oslo. Kriteriet var at guttene var i alderen 20-35 år og ikke hadde vokst opp med far eller stefar i hjemmet. Utvalget består av åtte gutter i alderen 21-29 år. I tillegg ble eget nettverk benyttet for å få tilgang til flere relevante intervjupersoner. Vedlegg 1: Poster. Det er posteret jeg hang opp på mange fakulteter ved Universitetet i Oslo.

Informantene skulle forklare og beskrive hvordan de så på egen maskulinitetsdannelse når de vokste opp med en fraværende far. Alderen når fraværet startet varierte, noen mistet kontakt med sin far i ung alder, mellom 1-5 år, mens andre fikk en fraværende far i alderen 5-12 år. Noen informanter mistet kontakt med far gjennom skilsmisse og viste påfølgende lite initiativ

til samvær, og andre mistet far ved død. Lite samvær med en fraværende far ved skilsmisse har blitt vurdert fra rundt en måned mellom hvert samvær til ingen samvær. Informantene som mistet kontakt med far gjennom skilsmisse har i dag liten kontakt med sin far.

Definisjonen på farsfravær ble lagt etter intervjuene var gjennomført og det var informantene som i stor grad påvirket definisjon av farsfraværet. Ved å bruke ordlyden gutter som vokser opp med en fraværende far gjelder dette alle informantene.

Utvalget av informanter i dette prosjektet går under det som kalles strategiske tilgjengelighetsutvalg. Utvalget er strategisk om det blir valgt informanter som har egenskaper som er strategiske i forhold til problemstillingen. Tilgjengelighetsutvalg vil si at man risikerer og kun få de som er villig til å være med i undersøkelsen. Svakheten med utvalget er å få tilgang til personer som føler de mestrer sin livssituasjon og dermed ikke har noe imot innsyn av forsker (Thagaard 2009). Målet har ikke vært å få et representativt utvalg eller gutter med spesielle utfordringer, men de som passer inn i kriteriene.

Det blir valgt å kalle guttene informant A,B,C,D,E,F,G og H for å anonymisere guttenes identitet. Andre karakteristika som kan bidra til gjenkjennelse har blitt fjernet eller byttet ut.

2.3 Forforståelse og mitt ståsted

En forsker vil alltid ha forforståelse i forhold til det tema og de menneskene som skal studeres. I livet tar man med seg verdier, holdninger, erfaringer og kunnskaper som vil påvirke personens måter å se verden på. Dette er vanskelig å frigjøre seg fra denne bakgrunnen når man skal gjennomføre et forskningsarbeid. ”Forskning i seg selv er ikke en objektiv praksis” (Lorentzen 2006:121). Forforståelsen vil prege hele forskningsprosessen, intervjuguide, analyse og tolkning. Egen forforståelse vil påvirke beslutninger gjennom hele studiet. Det er derfor viktig at man tenker over egen forforståelse og hvordan dette kan påvirke prosjektet. Hvilke fordommer har jeg i forholdet til det feltet som skal studeres? Hvilke kunnskaper har jeg i forholdet til dette feltet som ung kvinne? Det ble nødvendig og reflektere over dette og det ble gjort før jeg gikk inn i feltet. Venner, medstudenter og intervjuguiden gjorde at jeg vurderte egen forforståelse og hvordan det kunne påvirke meg som forsker. At jeg ikke kan ha noe personlig kjennskap til temaet gjør at jeg muligens kan se det med andre øyne enn de som har vokst opp uten en far. Det er derfor viktig at jeg tenker

over min egen forforståelse og egne fordommer når jeg møter forskning.

2.4 Forskereffekt

Egen livssituasjon gjør at erfaringene mine er forskjellige fra informantene sine. Om jeg hadde delt livssituasjon med informantene hadde det kunne resultert i andre svar. Dette ga fordelene ved at jeg kunne stille spørsmål som de kunne ta for gitt og var inneforstått med.

I og med at oppgaven følger en kvalitativ tilnærming og fokuserer på å beskrive verden fra aktørens eget perspektiv (Kvale og Brinkmann 2009) ble informantene sett på som eksperter på området, ikke jeg som forsker. De satt inne med kunnskapen jeg var ute etter og dette kan ha gjort at intervju ikke ble sett på som ubehagelig.

”Forskerens kjønn må her holdes atskilt fra forskningens objekt, selv om vi vet at forskerens kjønn *kan ha* innflytelse på hvilket perspektiv som anlegges og hvilke konklusjoner man trekker i forskningen ” (Lorentzen 2006:121). Et felleskap kan etableres når forsker og informant er av samme kjønn (Thagaard 2009). Når forsker og informant er ulikt kjønn er man nødt til å reflektere over egen posisjon som forsker. Vil en kvinnelig intervjuer gjøre at de vil åpne seg mer eller vil det gjøre at de trekker seg tilbake? Før man begynner å jobbe i feltet er det viktig at man tenker over kjønnsrelasjonen mellom en forsker og informant.

2.5 Praktisk gjennomføring

2.5.1 Første fase

Den første fasen bestod av å få en bedre oversikt over forskning og litteratur på temaet. I begynnelsen var problemstillingen uklar slik at det ble valgt å se nærmere på feltene farsfravær og maskulinitet. Som forberedelse til intervjuene ble det utarbeidet en intervjuguide. Intervjuguiden inneholdt temaer som var ønskelig å ta opp, som igjen ble etterfulgt av flere delspørsmål. Innspill og inspirasjon til intervjuguiden fikk jeg av veiledere og medstudenter. Jeg gjennomførte et prøveintervju med en venn et par dager før første intervju. Det ble gjort for å se på om spørsmålene var presise nok, i tillegg til å se på tidsbruken. Intervjuguiden ble forandret etter som intervjuene ble gjennomført og jeg legger ved Vedlegg 2: Intervjuguide. Det var den første intervjuguiden jeg skrev.

2.5.2 Intervjuene

Det ble søkt til Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD) om godkjenning av undersøkelsen og utformingen av intervju. Intervjuene ble tatt opp på bånd, transkribert og lydbåndet ble slettet etter transkriberingen. I intervjuene ble en intervjuguide med 14 spørsmål benyttet og der det var behov ble utdypende spørsmål stilt.

Informantene fikk selv velge sted for intervju. Det var viktig at intervjuene ble foretatt et sted der informantene følte seg bekvemme og som ga de mulighet til å åpne seg. Det ble lagt vekt på at intervjuene skulle foregå på informantenes premisser, med antagelsen om at informanten selv er ekspert på egne opplevelser. Det var vesentlig å skape trygghet i intervjuene ved å bruke god tid, ha en væremåte som var imøtekommende og ved å vise interesse for det informantene fortalte. Informantene hadde sjelden sterke meninger om hvor intervjuene skulle gjennomføres, et intervju ble for eksempel gjennomført på en kafé. Alle intervjuene fungerte godt og vi fikk raskt opparbeidet en god tone som gjorde at informantene ikke hadde noen problemer med å åpne seg. I forhold til intervjuet som ble gjennomført på en kafé var det en del støy, både i form av mennesker og musikk. Dette virket ikke som det forstyrret informantene, det hjalp muligens å skape en mer uformell setting mellom oss. I forhold til at informantene fikk velge sted der intervjuet ble gjennomført hadde verken jeg eller informantene noen sterk knytting til stedene, som kan ha bidratt positivt til intervjusituasjonen. Under intervjuet ble synspunktene oppsummert fortløpende og det ble gitt tilbakemeldinger for å sikre en korrekt forståelse av informantenes utsagn.

I alle åtte intervjuene brukte jeg båndopptaker. Ingen av informantene hadde noen innvendinger mot dette. Båndopptaker ble valgt slik at jeg slapp å ta notater gjennom hele intervjuet og kunne fokusere på informantene og temaene vi snakket om. I tillegg gjorde dette det ikke var nødvendig å stole på hukommelsen ettersom jeg i etterkant kunne høre gjennom intervjuene så mange ganger som ønskelig.

Intervjuene varte fra 45 min til 2 ½ time. Intervjuene startet med at jeg fortalte om prosjektet og informantenes rolle i dette. Ved at informantene fikk en gjennomgang av fokuset på oppgaven og problemstillingen gjorde dem kjent med prosjektet.

Informantene ble fortalt at de når som helst kunne trekke seg fra undersøkelsen, trekke tilbake enkeltstående uttalelser samt informert om forskerens taushetsplikt og hva det går ut på. Dette

gjorde at informantene ble informert hva de var med på og at jeg fikk deres samtykke muntlig. Jeg tok en avgjørelse på at det var nok til at informantene kunne bli med i undersøkelsen.

Informantene ble informert om at deres ærlige og åpne opplevelser jeg var ute etter i dette prosjektet. Informantene synes temaet var spennende og var ivrig på å fortelle sin historie. Noen informanter var veldig pratsomme og hadde mye å fortelle, mens andre var tilbakeholdne og snakket mindre ved hvert enkelt tema. Noen intervjuer bar mer preg av spørsmål og svar, mens andre igjen fungerte mer som en samtale. Intervjuguiden ble benyttet som en støtte ved intervjuene. Guttene var positive til å stille opp og de aller fleste mente det var bare å ta kontakt igjen om det var noe jeg hadde glemt. Intervjuguiden ble forandret underveis i prosessen, spørsmål som fungerte dårlig ble fjernet mens spørsmål som informantene tok opp ble tatt med. Stikkord ble skrevet under hvert intervju for å se på hva som ble lagt vekt på og hva de selv mente var vesentlig i oppveksten sin. Det ble skrevet mindre stikkord etter hvert i intervju prosessen fordi dette var tidskrevende og kunne ta vekk fokuset på informanten. Jeg inntok rollen som spørrende og lyttende og ga tilbakemeldinger i form av nikk ”mmm” og ”ja” underveis. Det ble sett på som vesentlig og ikke presse informantene i intervjuene og la de komme med den informasjonen de selv ønsker.

2.6 Bearbeiding av materialet

2.6.1 Transkribering

Alle intervjuer ble transkribert så ordrett som mulig. Å transkribere betyr å transformere. Det vil si at du skifter fra en form til en annen (Kvale og Brinkmann 2009). Muntlig tale er preget av nøling, tenkepauser, ufullførte setninger og gjentakelser. Det vil innebære en del eh-er, mmm-er og hm-er. Jeg har valgt i denne oppgaven og beholde muntlig tale da det gir et annet innhold og passer bedre i min oppgave. Ved en intervjusituasjon kan man se en person benytte seg av kroppsspråk og mimikk. Ved å omskrive intervjuene til skriftlig form vil ulike uttrykksformer bli borte (Kvale og Brinkmann 2009). Intervjuene ble transkribert i sin helhet, ordrett fra lydopptak. Nonverbal kommunikasjon som ansiktsmimikk ble utelatt. Intervjuene og transkribering ble foretatt av samme person.

2.6.2 Analyse

Den kvalitative forskningsprosessen er preget av kontinuerlig analyse, man vil da analysere materialet i alle faser av prosessen. Allikevel blir analyse sett på som prosessen der man organiserer materialet for å få fram mønstre i dem (Repstad 2007). Etter transkriberingen skrev jeg sammendrag av intervjuene som gjorde det lettere å se etter likheter og ulikheter i materialet. Transkriberingen ble lest gjennom flere ganger for å forsikre meg at jeg hadde forstått utsagn og meninger riktig. Det ble på grunnlag av sammendragene utarbeidet analytiske kategorier der informantenes utsagt om ulike temaer ble samlet og sammenlignet. Det ble valgt en temasentrert analyse for å ha mulighet til å gå i dybden på temaene og få en dypere forståelse.

Kategorisering blir sett på som å dele intervjuteksten i meningsenheter, som formidler en eller flere opplevelser. Kategoriseringen ble forandret under hele prosessen, men beholdt allikevel sitt meningsinnhold. Ved en temasentrert analyse risikerer man å miste aktørene og konteksten ut av syne (Repstad 1998). På den andre siden hadde hver informant sin egen fortelling som jeg prøvde å vise ved å se de ulike fortellingene i en større sammenheng.

2.6.3 Tolkning

”Data taler ikke for seg selv. De må fortolkes” (Repstad 2007:113). Tolkning innebærer å ta utgangspunkt i det empiriske datamaterialet i forhold til en problemstilling, og sette materialet i en teoretisk sammenheng (Repstad 2007). Det er i dette prosjektet valgt en empirisk tilnærming der det legges vekt på gutters utforming av maskulinitet med en fraværende far ut ifra informantens egne beskrivelser. Mitt utgangspunkt er faglig teori og det kan være ulikt fra informantenes forståelse av temaet (Thagaard 2003). Samtidig håper og ønsker jeg en ”overskridende gjenkjennelse” av informantene eller andre med kjennskap til emnet (Repstad 1998).

Under bearbeidingen og ved det ferdige resultatet av intervjuene er det vesentlig å se til at informantenes integritet blir ivaretatt. Forskeren står til ansvar for analysen og tolkningen av intervjuene. I tillegg er det forskeren sitt ansvar at intervjuene ikke vil gi negative konsekvenser for informantene. Jeg har gjennom prosessen prøvd og både ivareta informantenes personlige fortellinger og helhetsperspektivet i tillegg til at jeg samtidig møter kravene til vitenskapelighet (Thagaard 2003).

2.7 Retrospektiv studie

Retrospektivt design kan defineres som “Studies with a retrospective design are ones in which a phenomenon existing in the present is linked to phenomena that occurred in the past, before the study was initiated” (Polit og Beck 2004:190).

Retrospektiv design er lite diskutert innen kvalitativ forskning, dette har gjort det utfordrende å finne retrospektive kvalitative studier. Typiske eksempler ved retrospektiv design er case-control studier (Raphael 1987). Case-control studier er studier der den ene gruppen representerer det man ønsker å studere, mens den andre gruppen er en kontrollgruppe (Polit og Beck 2004).

I forhold til retrospektiv studier spiller tidsaspektet en viktig rolle. Utfordringen når det gjelder denne typen studie er å forholde seg til informantenes erfaringer og refleksjoner som har skjedd bak i tid (Sandler og Guenther 1985). Informantene i denne studien forteller om erfaringer som har skjedd så lenge som for 19 år siden. For noen er det vanskelig å forholde seg til erfaringer som ligger tilbake i tid (Tourangeu 2000). Mental tilstand og livssituasjon kan også ha en påvirkning på hukommelsen.

En annen feilkilde i retrospektive studier er faren for å huske feil. Denne er spesielt tydelig i undersøkelser der forskeren er ute etter historisk informasjon om informantens erfaringer og fortellinger (Raphael 1987).

Hukommelsen er preget av utallige erfaringer. Jo lengre man skal huske tilbake jo vanskeligere vil det være å gjengi konkrete beskrivelser av ulike hendelser. Når det gjelder å huske tidligere hendelser vil erfaringer man gjør seg være filtrert eller farget gjennom nye hendelser (Sandler og Guentler 1985).

Hendelser som affekterer vil påvirke i forhold til at hendelsen kan bli opplevd som spesiell. Å gifte seg, bli skilt eller kritisk syk er hendelser som har en dypere innvirkning og kan gjenspeile seg i senere erfaringer (Tourangeu 2000). Å miste kontakt med en far kan virke mindre ødeleggende i forhold til andre begivenheter, men de det gjelder kan oppleve det som kritisk.

I egen studie vil tidspunktet for fravær av far være mange år tilbake og det er naturlig at man vil glemme noen erfaringer og framheve andre. Informantene forteller sin egen historie og

velger å fortelle det de selv ser på som vesentlig i henhold til emnene i intervjuguiden. Informantene ga ingen indikasjoner på at de ikke husket ulike temaer som ble tatt opp i intervjuene, om de synes spørsmålene var vanskelig å svare på fikk de mulighet til å tenke seg om. Tourangeu (2000) mener faren for å huske feil minskes ved å gi informantene tid til å tenke, da vil svarene bli mer presise.

Om informantene husker dårlig er ikke nødvendigvis negativt for studien. Mennesker glemmer og husker dårlig iblant, det kan man ikke unngå (Tourangeu 2000). Faren for å huske feil er ikke til å unngå i retrospektive studier.

2.8 Troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet

Et hvert forskningsprosjekt bør kvalitetssikres, slik at leserne kan stole på forståelsen til forskeren i henhold til virkeligheten som blir studert (Fog 1994).

Kvantitativ forskning bruker begreper som reliabilitet, validitet og generalisering som kvalitetssikring. Disse begrepene egner seg dårlig for kvalitativ forskning (Widerberg 2001). Jeg vil bruke Thagaards begreper troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet når det gjelder validitet i oppgaven.

Et viktig punkt i valideringsprosessen er å stille forskningen sin åpen for kritikk, og å være åpen for mulige feilkilder (Kvale 1997).

Troverdighet i et prosjekt innebærer å vurdere dataenes kvalitet og om forskningen er utført på en tillitsvekkende måte. Når en forsker argumenterer for forskningens troverdighet må han eller hun redegjøre for hvordan datamaterialet har blitt utviklet (Thagaard 2003). Dette innebærer at jeg som forsker måtte stille spørsmål om hvordan intervjuene forløp, hva som skjedde i de ulike intervjusituasjonene og hvordan jeg selv har fungert som forskningsinstrument (Fog 1994). Tanker og vurderinger i forhold til utvelging av informanter og hva mine data faktisk kan fortelle noe om er også inkludert i en slik tankeprosess. En forsker må stille seg spørsmålet: "Er mine tolkninger gyldige og troverdige og har jeg godt nok belegg til å trekke de slutningene jeg gjør?" Her er det vesentlig å tenke over hvorvidt forskningen undersøker det den er ment å undersøke.

Svarene informantene ga i intervjuene ble kontinuerlig oppsummert for å bekrefte at forståelsen var korrekt. Det ble gitt regelmessige tilbakemeldinger for å forsikre at

tolkningene var riktige, og dette kan ses på som vesentlig for undersøkelses troverdighet. Måten man opptrer i en intervjusituasjon kan ha betydning når det gjelder validiteten. Å virke interessert og imøtekommende kan gjøre at informanten tør å åpne seg og stille spørsmål om det er noe de ikke forstår.

Jeg er en kvinne som studerer et fenomen i menns verden. Det vil påvirke intervjuet som helhet, både egen forforståelse og forskereffekt. Warren mener kvinner som studerer menn kan preges av kjønnsdikotomisering, det vil si at mennene fremhever kjønnsforskjellene mellom intervjuer og informant og prøver å ta kontroll over intervjusituasjonen ved å styrke egen maskulinitet (Thagaard 2003). Dette vil alltid være en fare når det gjelder intervjuer mellom ulike kjønn og det er da vesentlig å være klar over mulige konsekvenser av kjønnsforskjeller i forskningen. At jeg er kvinne og blir sett på som utenforstående har jeg prøvd å bruke til min egen fordel. Ved at jeg kan stille kritiske spørsmål til å vokse opp som en gutt uten en far, følte jeg at de åpnet seg og ville vise meg sin verden. De var villige til å dele sine synspunkter nettopp fordi jeg ikke har noe personlig kjennskap til temaet. Det kan støtte påliteligheten til min studie (Thagaard 2009).

Når man gjør studier basert på intervju er det viktig å vurdere sannsynligheten for at informantene gir en sann og troverdig informasjon av det som undersøkes, det har en betydning i forhold til oppgavens validitet. Når det gjelder informantenes egne meninger og opplevelser er det ingenting som er riktig eller feil. I denne sammenhengen dreier dette seg om informantene tør å si hva de mener, eller om de sier det de tror jeg vil høre. Informantene vil kunne svare ut i fra hvordan spørsmålene stilles, og hvordan forskeren gir respons på deres svar. Dermed kan informantene lage en egen oppfatning om hva forskeren er ute etter i svarene. Forskeren må derfor være bevisst informantenes måte å svare på, hvordan spørsmålene stilles samt hva informantene tror kan være "riktige" svar. Fokus på gutter som har vokst opp uten far diskuteres ofte i media, noe som kan ha farget deres svar. Guttene ønsker kanskje ikke å mene noe motsatt av hva de andre informantene hevder og vil "føle seg normal" i forhold til de andre informantene.

Bekreftbarhet er knyttet til tolkningen av resultatet. Bekreftbarhet innebærer at forskeren forholder seg kritisk til egne tolkninger og i tillegg at prosjektets resultater kan bekreftes av annen forskning (Thagaard 2003).

Jeg har fortløpende gjennom analysen knyttet mine funn til annen relevant forskning for å se

om mine funn kunne bekreftes av andres resultater. En intervjusituasjon er et møte mellom to mennesker, og ved at en annen forsker hadde etterprøvet intervjuene er det ikke sikkert man ville fått de samme svarene.

For å sikre undersøkelsen troverdighet og bekræftbarhet må forskeren redegjøre for datainnsamling, analyse og tolkning. Forskeren må også begrunne og argumentere for valg som er tatt. Dette har jeg forsøkt å gjøre gjennom dette kapitlet. For å sikre reliabilitet er de ulike delene av studien beskrevet slik at det lett kan følges av de som ønsker å lese oppgaven. Analysen og grunnlaget for tolkningene blir presentert på en slik måte at man lett kan forstå hvordan jeg kom fram til de ulike konklusjoner.

Overførbarhet er knyttet til om det man finner ut i en undersøkelse også kan gjelde i andre situasjoner. På grunnlag av mine åtte informanter kan man ikke snakke om statistisk representativitet. Dette er et utvalg gutter som har tatt kontakt med meg ut ifra oppslag eller gjennom felles kjente.

Disse åtte kan jeg på ingen måte si reflekterer synspunktene til andre gutter som har vokst opp uten far, det er vanskelig å si med så lite utvalg. På den andre siden vil jeg ikke utelukke at det er mulig guttene jeg intervjuet har brakt med seg en del synspunkter og overveielser som mange gutter som har vokst opp uten far vil kunne si seg enig i. Man kan dermed ikke se bort ifra at disse individene bærer av en del sosiale mønstre, slik forhåpentligvis oppgaven kan reflektere og si noe om (Wideberg 2001).

3 Teori

Teori er grunnlaget for analysen og teorien blir brukt til å belyse de analytiske funnene. Først og fremst vil jeg presentere hvilken forståelse av kjønn jeg legger til grunn for studien. Deretter vil fokuset skiftes til fraværende fedre, både forskningen på temaet og påvirkningen det har på sønnene. Etter det vil jeg sette farskap og mannsrollen inn i en historisk sammenheng for å vise ulike perspektiver på farskap og mannsrollen og vise hvordan mannsrollen og farskapet har forandret seg. Til slutt vil jeg se på begrepet shopping av maskuline egenskaper, forklare hva begrepet innebærer og relevansen i forhold til analysen. Formålet med gjennomgangen av det teoretiske perspektivet er å belyse det som videre blir sett på i analysedelen. Det vil vise hva som ligger bak analysen og tolkningene som blir gjort.

3.1 Kjønn, menn og maskulinitet

I denne oppgaven studerer jeg gutter som vokser opp med en fraværende far. Det første forskningsspørsmålet er hvilken betydning informantene mener en fraværende far har hatt for egen maskulinitet og deres syn på maskulinitet. Det første jeg vil gjøre er å presentere hvilken forståelse av kjønn jeg legger til grunn. Jeg vil legge vekt på den påvirkningen omgivelsene har hatt for betydning av kjønnsrollene. Jeg vil ikke se på ulikheten mellom medfødte og tillærte kjønnsroller, men tar utgangspunkt i kjønnsrollene som er lært av samfunnet. Dette betyr ikke at jeg ikke erkjenner de biologiske forskjellene mellom kjønnene. Fokuset her omhandler menn som noe som formes sosialt, gjennom samfunnspåvirkning, og dermed vil ikke biologiske ulikheter bli videre diskutert. Det finnes mange ulike teorier når det gjelder forståelse av kjønn. Jeg har valgt en sosialkonstruktivistisk retning som innebærer at man ser på kjønn som noe man gjør, kjønn er en praksis. Jeg vil følgelig legge vekt på hvordan maskulinitet blir forstått i oppgaven som påvirker grunnlaget denne oppgaven er bygd på.

3.1.1 Perspektiver på kjønn

Thomas Johansson (1998) skiller mellom tre retninger som har ulike perspektiver på mannlighet og kjønn. Den eksistensialistisk orienterte retningen som ble relevant på begynnelsen av 1990-tallet fokuserer på å studere og fastslå grunnleggende trekk ved mannlighet. Robert Bly (1990) med sin bok "Iron John, a book about men" kan man se på som en typisk representant for denne retningen. "A book about men" bruker begreper som for

eksempel ”sann maskulinitet” og ”nedarvet mannlighet”. En slik forståelse impliserer at kjønn ses som en egenskap ved kvinner og menn, det finnes altså en feminin og maskulin ”kjerne” hos kvinner og menn.

Den andre retningen som har hatt stor innflytelse på diskusjonen om mannlighet er den psykoanalytiske objektrelasjonsteorien. Innenfor denne tradisjonen hevdes det at kjønnsidentiteten til gutter og jenter utvikles ved samspill med foreldre i de tidlige barneårene. Gutter og jenter utvikler ulike relasjoner til den primære omsorgsgiver (moren) som gjør at de senere vil se på og forholde seg til omverdenen ulikt. Nancy Chodrow er en innflytelsesrik representant for dette synet. Disse to retningene fokuserer på psykologiske mekanismer som kan forklare hvorfor menn i større grad enn kvinner utvikler visse typer identiteter (Johansson 1998). Både den eksistensialistiske og den psykoanalytiske retningen har blitt kritisert for å ha et statisk syn på kjønn og at de overser endringspotensialet i kvinner og menns kjønnsidentitet (Plantin 2001). Denne kritikken kommer fra representanter for den sosialkonstruktivistiske retningen, den tredje retningen (Johansson 1998).

I følge denne retningen er konstruksjonen av mannlighet ikke forutbestemt, den utvikles i interaksjon mellom kjønnene (Plantin 2001) Representanter for denne tankegangen er Øystein Gullvåg Holter og R.W. Connell. Innenfor denne tradisjonen studerer man konstruksjonen av ulike typer maskuliniteter. Hovedpoenget i den sosialkonstruktive teorien er hvordan maskuliniteten under ulike samfunnsvilkår skapt og holdt ved like (Sataøyen 2004).

I oppgaven vil jeg fokusere på den sosialkonstruktivistiske retningen. Det vil si at jeg tar utgangspunkt i at kjønn konstrueres gjennom samhandling, det formes sosialt, og at kjønn er noe som gjøres. Fokuset i denne avhandlingen er at maskulinitet er noe man gjør og læres gjennom sosial påvirkning. Med dette synspunktet blir maskulinitet noe som oppnås gjennom påvirkning av andre kvinner og menn i samfunnet. Kjønn blir sett på noe som ”gjøres”, kjønn er en praksis.

3.1.2 Sosialkonstruktivisme

Den sosialkonstruktivistiske retningen i forhold til kjønn er et perspektiv på kjønn. Det er en spesiell måte å se på kjønn som fokuserer på sosial samhandling og praksis.

Vivien Burr (1995) sammenfatter sosialkonstruktivismen i fire grunnpremisser. Det første premisset er at sosialkonstruktivismen har en kritisk innstilling til det som blir regnet som ‘selvsagt kunnskap’. Sannheten om verden er laget gjennom egne kategorier og viser ikke

verden 'slik den er'. Vår forståelse av verden og vårt verdensbilde er ikke en sannhet om verden, men et produkt av våre måter å kategorisere verden på. Oppfatninger av hva som er maskulint og feminint i et samfunn kan ikke bli sett på som 'objektive sannheter', men sosiale konstruksjoner (Burr 1995). Oppfatningen av virkeligheten er dermed ulikt for hver enkelt person. Det finnes ulike måter å definere og kategorisere begrepet maskulinitet på. Dermed finnes det ikke en 'objektiv sannhet' om hva maskulinitet innebærer, det er avhengig av den enkeltes sosiale konstruksjoner av begrepet.

Det andre grunnpremisset er at vårt syn på verden er historisk og kulturelt spesifikt og betinget. Hva som blir sett på som maskulint i dag avhenger av kulturen og den historiske perioden vi er i, hva som blir sett på som maskulint ville endres om vi levde i en annen kultur og i en annen tid. Egenskaper som blir sett på som maskuline i dagens samfunn er ikke nødvendigvis de samme egenskapene som var maskuline for 50 år siden.

Burr (1995) sitt tredje premiss legger vekt på at verdensbildet vårt er konstruert og opprettholdt av sosiale prosesser. Gjennom sosial samhandling skapes felles forestillinger og kunnskap om verden. Den daglige samhandlingen med mennesker gjør at vår versjon av verden blir dannet. I sosiale prosesser blir mening produsert og gjennom språket får meningene form og uttrykk. De sosiale konstruksjonene vi lager av verden lages gjennom samhandling med andre mennesker. Vår forestilling og kunnskap om verden blir dannet kollektivt, som kjønn. Det som blir sett på som rådende sosiale forestillinger om maskulinitet fører til sosiale praksiser.

Det siste og fjerde grunnpremisset for sosialkonstruktivistisk tankegang mener det er en sammenheng mellom kunnskapen vi har og sosial handling. I vår verden er det noen praksisalternativer som blir sett på som "naturlige" og andre blir sett på som "umulig". Verdensbilde er opprettholdt av menneskers diskuterte kompromiss som gir mange muligheter for praksis, noen sett på som mer naturlige enn andre (Burr 1995). Konstruksjoner av for eksempel kjønn vil ha konkrete sosiale følger.

Sosialkonstruktivismens grunnpremisser viser noen punkter som er karakteristiske for de som ser seg selv som sosialkonstruktivister. Det finnes ingen objektiv måte å se verden på, hvordan vi ser verden er skapt gjennom egen kategorisering. Hvordan hver enkelt definerer begrepet maskulinitet er dermed avhengig av den enkeltes sosiale konstruksjoner av begrepet. Begrepet maskulinitet er historisk og kulturelt betinget. Vår sosiale forestilling av

maskulinitet er avhengig av konteksten, altså den sosiale og kulturelle rammen som er gjeldende. Vårt verdensbilde og identiteter endrer seg over tid og hvordan vi idag ser på maskulinitet er ikke nødvendigvis det samme som for 50 år siden. Den sosiale konstruksjonen av verden skapes i samhandling med andre. Det er i sammenheng med andre det skapes felles kunnskap og oppfatninger av kjønn. Å gå i bukser vil av de fleste menn blitt sett på som helt naturlig. Disse rådende oppfatninger av maskulinitet stammer fra sosial samhandling med andre. Konstruksjonen av kjønn vil i siste grunnpremiss få konkrete sosiale følger.

3.1.3 Kjønn som praksis

Det ble i denne oppgaven valgt en sosialkonstruktivistisk tilnærming på kjønn og kjønn blir sett på noe som formes sosialt og gjøres. På den måten kan vi si at kjønn er en praksis.

”Man fødes ikke som kvinne, man blir det” (Beauvoir 2000:279). Ved dette kjente sitatet hevder Simon de Beauvoir at kjønn ikke er naturgitt, men kulturelt skapt. Når det gjelder maskulinitet er prinsippet det samme, man er ikke født maskulin, dette er noe man tilegner seg (Connell 2002).

West og Zimmerman (1991) hevder mennesker gjør kjønn gjentakende ved interaksjon med andre. ”Doing gender involves a complex of socially guided perceptual, interactional, and micropolitical activities that cast particular pursuits as expressions of masculine and feminine “natures” (West og Zimmerman (1991:14). Denne teorien legger også vekt på at kjønn ikke er noe man har eller er, men oppnås gjennom samhandling med andre. Kjønn blir sett på noe som er kulturell skapt som man lærer ved interaksjon med andre. “Med dette grepet forsøker West og Zimmerman å åpne opp for å se kjønn som et sett av foreliggende kulturelle påbud som individet kontinuerlig må følge for å bli anerkjent som en tilregnelig person, derav betegnelsen ”doing gender”. Kjønn er i denne sammenheng noe man ikke kan se bort ifra og om man ønsker sosial aksept er man bundet til å etterleve i egen praksis (Solbrække&Aarseth 2006).

Andenæs (1995) tolker West og Zimmermans teori til å både dreie seg om å forevise og produsere kjønn for å validere seg selv samt standardene i kjønnskategorien man tilhører. Vi produserer og framviser maskulinitet eller femininitet hele tiden for å opprettholde vår posisjon i den riktige kategorien. Disse kjønnede standardene kommer fra samfunnet og legger vekt på om det er samsvar mellom kjønnskategorien man tilhører og visse indre

egenskaper (Andenæs 1995).

Kjønn eller sosialt kjønn er altså en sosial konstruksjon. For å si noe mer om disse konstruksjonene vil jeg videre gå inn på begrepet maskulinitet. Begrepet maskulinitet er vanskelig å definere i og med at det er noe man ”gjør”. Med utgangspunkt i to anerkjente kjønnsteoretikere, Connell og Lorentzen, vil jeg gå fra begrepet kjønn til maskulinitet.

3.1.4 Maskulinitet og kjønn

Maskulinitet kommer fra latin og betyr ”mandighet”. Det er et fellesnavn som karakteriserer den mannlige personlighet i motsetning til den kvinnelige. Ens forhold til maskulinitet har basis i en trygg, integrert kjønnsidentitet i personligheten (Gregersen 1990).

Connell (1995) definerer maskulinitet slik:

“Rather than attempting to define masculinity as an object (a natural character type, a behavioural average, a norm) we need to focus on the processes and relationships through which men and women conduct gendered lives. “Masculinity”, to the extent the term can be briefly defined at all, is simultaneously a place in gender relations, the practices through which men and women engage that place in gender, and the effects of these practices in bodily experience, personality and culture” (Connell 1995:71).

Med dette forstås kjønn som noe vi ”gjør” innenfor et strukturert kjønnsforhold. Kjønn er ikke konstant, men noe som kontinuerlig og uavbrutt forandres.

Connell (1995) opplever kjønn som noe vi ”gjør” innenfor et strukturelt kjønnsforhold. Kjønn er ikke bestemt eller konstant, men en ubrutt prosess. For Connell er kjønn en måte å organisere sosial praksis på, og siden kjønn, etnisitet og klasse er tett knyttet sammen, må disse ses i en gjensidig sammenheng.

Maskulinitet blir da sett på som noe som man gjør ved samhandling med andre. Connell (1995) legger vekt på at det finnes flere maskuliniteter. Maskulinitet er noe som forandres etter hvilke miljø man tilhører.

Lorentzen (2006) legger vekt på at det er fire variabler man må ta hensyn til når det gjelder maskulinitet. For det første varierer maskulinitet mellom kulturer, noe som blir sett på som maskulint i en kultur anses ikke nødvendigvis som maskulint i en annen. Maskulinitet varierer

over tid innenfor samme kultur. Det som blir sett på som maskulint nå trenger ikke være det om en uke. Maskulinitet varierer gjennom et menneskes livstid, dette har sammenheng med utvikling og endring på samfunnsnivå og individuelt nivå. For det fjerde kan maskuliniteten variere innad i en kultur på samme tid. Dette vil si at noe som blir sett på som maskulint i en gruppe innenfor samme kultur kan bli sett på som feminint i en annen gruppe innenfor samme kultur.

Med dette prøver Lorentzen å vise til at menn ikke er en ensartet gruppe, å se på noe som maskulint avhenger av øynene som ser. Maskulinitet finnes dermed i ulike former som varierer i forskjellige sosiale miljø og maskulinitet vil variere avhengig av hvem som definerer det. Dette kan føre til at maskulinitetsbegrepet står igjen uten presist innhold ved at det legges ulike assosiasjoner i dette begrepet avhengig av hvem som bruker det (Lorentzen 2006).

Det er i forhold til Lorentzen sin teori vanskelig å si hva som er maskulint og hva som ikke er maskulint, det kommer an på hvem som definerer. Maskulinitet står ikke igjen med et bestemt innhold og, hva som er maskulint varierer med ulike personer. Hvilke perspektiver man velger å se maskulinitet ut ifra vil snevre begrepet, men allikevel ikke definere det klart.

Mannlighet og umannlighet er en modell som har vokst fram innenfor den nordiske mannsforskningen og er et begrep Lorentzen bruker når det gjelder menn og kjønn (Lorentzen 2006). Mannlighet er noe som må oppnås, men en mann kan aldri være sikker på sin mannlighet. Det bidrar til en redsel for å miste grepet og bli stemplet som umannlig (Ekenstam 2006). Selv om jeg ser nytten med et begrep som mannlighet og umannlighet vil jeg videre i oppgaven benytte meg av begrepet maskulinitet.. Det vil dermed ikke si at jeg ser bort ifra at mannlighet og umannlighet er verdifull i kjønnsforskning. Maskulinitet som et begrep egner seg bedre med oppgavens formål.

Connells teori om hegemonisk maskulinitet ble lansert for å unngå en fragmentering av maskulinitetsbegrepet slik at begrepet stod igjen uten særlig innhold. Connell (1995) viser ved hegemonisk maskulinitet at det i et samfunn alltid vil finnes en dominerende og ledende posisjon. Dette er en slags alfamann som er opphøyd over de andre maskulinitetsformene. Homoseksuelle blir sett på som underordnet i forhold til heteroseksuelle og han viser til at det finnes over- og underordnede klasser og etniske grupper. I tillegg finnes det en gruppe av menn som aksepterer en normativ maskulinitet, men ikke når opp til de standardene. Teorien

tar utgangspunkt i et patriarkisk system der menn har en dominerende posisjon i forhold til kvinner og den hegemoniske maskulinitet legitimerer dette (Slottmo 2000). Hegemoniske dominansformer skapes i samfunn som er nokså like med en klar kjønnsdeling mellom kvinner og menn, der kvinner er underordnet menn (Holter og Aarseth 1993).

Connell (1995) mener med dette at den overordende maskulinitetsformen finnes i alle samfunn, men den vil være ulik avhengig av hva samfunnet legger i maskulinitetsbegrepet. Det finnes dermed ikke en hegemonisk maskulinitet. Maskulinitet vil da variere, men det vil alltid være grupper som er dominerende i forhold til andre. Maskulinitet varierer avhengig av hvem som definerer det, maskulinitet varierer fra samfunn til samfunn og det vil da finnes mange former for maskulinitet. Dette stammer fra den sosialkonstruktivistiske tankegangen (Johansson 1998).

Den hegemoniske teori har blitt utsatt for en del kritikk. For det første går kritikken på at denne modellen blir statisk og universell, en modell som skal gjelde for alle menn overalt. Modellen kritiseres også for å være rasjonalistisk og funksjonalistisk, den tar ikke hensyn til menns emosjonelle og kroppslige aspekter. For det tredje blir denne teorien kritisert for å ikke ha rom for menns endringspraksis. Med dette menes at den tar ikke med menn som er kritiske til og arbeider mot den hegemoniske maskulinitetsmodell og patriarkiet. I tillegg kritiseres den også for å forbeholde begrepet maskulinitet til å gjelde bare menn (Lorentzen 2006). Slottmo stiller seg spørsmål ved den hegemoniske maskulinitetsteorien i forhold til situasjoner der kvinner dominerer menn, og om over- og underordnede posisjon i dette systemet er fastsatt. Er det mulig å veksle mellom underordnet og overordnet posisjoner? (Slottmo 2000)

Den hegemoniske maskulinitetsmodellen ses på som verdifull når det gjelder maktrelasjoner mellom menn og i forhold til maskulinitet er det vesentlig at vi ikke glemmer at det foregår en maktkamp mellom ulike menn.

Jeg vil videre ta utgangspunkt Connell sitt begrep om maskulinitet i studien. Jeg vil også legge vekt på at maskulinitet er noe man ”gjør”, maskulinitet er en sosial praksis. Maskulinitet er noe som forandres i forhold til hvilket miljø man tilhører, noe som Lorentzen og Connell er enige i.

3.2 Farsfravær og forholdet til far

Jeg vil først og fremst legge fram hvordan farsfravær blir sett på i min studie ved å skille

mellom farsfravær gjennom skilsmisse og farsfravær gjennom død. Allikevel vil farsfravær være det gjennomgående temaet. Alle informantene vokste opp uten en far i hjemmet og har hatt liten til ingen kontakt med han gjennom livet. Forskningen på farsfraværet vil gi en pekepinn på hvordan konsekvensene av å vokse opp uten en far påvirker guttene. Her tar jeg også opp hvorvidt farens maskulinitet påvirker sønnes maskulinitet og hva forskningen mener om dette.

3.2.1 Skilsmisse vs. død

Informantene i denne oppgaven har alle vokst opp uten en far eller stefar store deler av sitt liv. De har i varierende grad hatt kontakt med sin biologiske far, men alle forteller om en fraværende far med lite til ingen kontakt. Grunnene til at far er fraværende fra sønnes liv er varierende, men de fleste forteller om en synkende grad av kontakt etter skilsmisse fra mor. Ellers har tre av informantene mistet sin far som følge av død.

Tre av informantene har en fraværende far grunnet død. Erickson (1998) mener en fars død, om det ikke er selvmord, oppleves annerledes på grunnlag av at det da ikke er en farens ønske å forlate sin sønn. En fars død oppleves gjerne som smertefullt for de som er igjen, men det er den letteste typen av farsfravær om det er død ved naturlige årsaker. Grunner til at farsfravær ved død er utholdelig er at døden ikke er noens valg og det er en naturlig del av livet. Tanken på at far ikke ville forlate familien og at det er en naturlig del av livet kan hjelpe for gutter som bebreider seg selv for tapet av far. Sosiale ritualer som støtte, empati, mat til sørgende oppleves vanligvis etter død av et nært familie medlem, og dette kan hjelpe i sørgeprosessen. I og med død er en absolutt slutt hjelper det de sørgende med å komme videre derfra. Popenoe (1996) hevder også at farsfravær ved fars død er lettere å takle for barn enn farsfravær ved skilsmisse.

Skilsmisse er den andre grunnen informantene nevner som grunn for farsfravær. Skilsmisse er blitt et dagligdags begrep og så mange som 44,15 % skilte seg i 2011, det vil si at nærmere halvparten av alle inngåtte ekteskap ender i skilsmisse (SSB 1).

Når det gjelder informantene hadde fem av åtte mistet kontakt med sin far som en konsekvens av skilsmisse. Skilsmisse har helt klart en påvirkning på foreldre og de vil ofte ha en mindre kapasitet til å ta vare på barnas velferd, i alle fall for en liten periode. Foreldre kan ofte ha fokus på egne problemer og være selvopptatt, dette er blant de verste konsekvensene for barn

i en skilsmisse. Majoriteten av barn i en skilsmisse må ofte bo vekk fra faren av ulike grunner, noe som kan føre til 'father hunger'. For en del fedre fører skilsmisse til liten eller ingen kontakt med deres biologiske barn. En måte å forklare hvorfor fedre er lite involvert i barns liv etter endt ekteskap er at en del fedre ser ekteskap og barn som en pakke og om de ikke er involvert i den ene har mange problemer å se for seg å være involvert i den andre. I tillegg har sosialiseringen av menn predisponert fedre mot produktivitet og å være forsørger og vekk fra forhold. Dette kan føre til at de ikke legger merke til eller benekter deres egen og deres barns følelsesmessige og relasjonelle behov (Erickson 1998). Dette er på ingen måte ment som en forsvarstale for menn som går fra sitt ansvar som fedre, men det kan hjelpe å forstå hvorfor noen menn tar lite kontakt med sine barn eller ikke engasjerer seg i deres liv etter skilsmisse med mor. Gutter som opplever tap av kontakt med far etter en skilsmisse kan slite med en følelse av avslag, konflikt og bære nag til faren som ikke stilte opp (Popenoe 1996).

Popenoe (1996) legger vekt på at en fars manglende tilstedeværelse i sønnens liv oppleves ulikt for sønnen om faren døde eller om de mistet kontakt med faren som en konsekvens av skilsmisse. Ved død er det utelukkende eksterne ukontrollerbare hendelser som fører til død og ved tid vil sønnen godta den naturlige realiteten som døden er. Guttene som opplevde farens død vil ofte etter tid se på et idealisert bilde av faren som kan fungere trøstende og til tider oppløftende. Bilde av faren vil fortsatt henge på veggen og minnet av han vil fortsatt kunne ha en autoritet, påvirkning og moralsk lederskap i familien. Ved en skilsmisse kan sønnen ofte føle en avvisning fra faren om han ikke ønsker kontakt. Ofte vil tiden før skilsmisse være preget av fiendtlighet og familietraume. Følelser av konflikt, nag og skyld i forhold til skilsmissen er vanlig. At gutter føler svik og følelse av å bli forlatt kan ofte skje i etterkant av skilsmissen når faren ikke tar videre kontakt (Popenoe 1996).

“It is always harder to make peace with an ambiguous loss than a definitive one because there is no finite end point from which one can move on” (Erickson 1998:73).

Alle guttene som ble intervjuet har opplevd farsfravær, enten ved at faren døde i en ung alder eller at kontakten med faren minsket etter skilsmisse fra mor. Jeg legger videre ikke så stor vekt på grunner til tap av kontakt med far men samler alle guttenes erfaringer under farsfravær som et samlebegrep.

3.2.2 Forskning på farsfravær

Internasjonalt og i Norge begynte forskning på fraværende fedre og farsautoritet allerede på 50- tallet (Lorentzen 2006). På 50 og 60- tallet stilte man seg spørsmålet om hva som vil skje med kjønnsidentiteten til gutter som vokser opp med en fraværende far. Man antok at farsfravær hindrer utvikling av en stabil kjønnsidentitet og at dette ville være skadelidende for guttenes kjønnsidentitet. Kjønnsidentiteten til guttene mente man dermed ble preget av ulike former for kompensatorisk kjønnsidentitet, også kalt hypermaskulinitet (Holter & Aarseth 1993). Forskningen når det gjelder hypermaskulinitet er meget uklar. I Norge studerte Per Olav Tiller og Erik Grønseth sjømannsfamilier og de fokuserte på barns påvirkning på farsfravær og farsautoritet. Tiller finner en maskulin idealisering hos noen gutter, mens andre gutter viser mer feminine trekk (Tiller 1958). Grønseth fokuserer på samme tid på det han kaller mannsadskilte mødre. På 1960-tallet kritiserer Grønseth forsørgermodellen og hevder at arbeidsdelingen mellom kjønnene er en av hovedårsakene til undertrykkelsen av menn og kvinner. Han fortsetter med et forskningsprosjekt som fokuserte på å likedele det ulønnede arbeidet i hjemmet slik at kvinner også kunne komme ut i lønnet arbeid (Lorentzen 2012).

Det finnes en del studier som bekrefter tanken om hypermaskulinitet. En studie av Lynn og Sawrey (1959) kom blant annet fram til at guttene som vokste opp med farsfravær kompenserte for sin usikre maskuline identifikasjon (Lynn og Sawrey 1959). På den andre siden er det i studien ”Menn i Norge” 1988 ingen klar tendens til hypermaskulinitet hos menn som vokser opp med en fraværende far. Det finnes studier som mener at gutter som opplever farsfravær er mindre maskuline enn gutter som har vokst opp med en tilstedeværende far, man har ikke kommet fram til noe entydig effekt (Holter og Aarseth 1993). Forskerne fant lettere trekk på hypermaskulinitet hos gutter på 50-tallet enn i dag. Holter og Aarseth (1993) trekker fram endringer i samfunn og familieliv som grunner til at teorien om hypermaskulinitet blir trukket i tvil og ikke kan fungere i dagens samfunn.

I Norge blir navn som Åse Gruda Skard, Margarete Bonnevie og Harriet Holter vesentlig bidragsyttere som var tidlig ute når det gjelder tanken om et mer likestilt forhold mellom mødre og fedre i hjemmet (Lorentzen 2012:95).

I 1963 kommer Alexander Mitscherlichs med boken ”Auf dem Weg zur vaterlosen Gesellschaft” der han mener at farssamfunnet har kollapset, farens tilstedeværelse i familien er borte og hans roller som oppdragende og arbeidende far har forsvunnet. Tydelige autoriteter blir vage og kampen om far blir forflyttet til en rivalisering av jevnaldrende

(Lorentzen 2012).

På 80- tallet ble fokuset lagt på småbarnsfedre der økt innsats hos fedrene var en vesentlig endring, i Norge så vel som internasjonalt (Holter og Aarseth 1993). I Holter og Aarseths bok ”Menns livssammenheng ” (1993) viser sønnene en følelse av at fedrene var fraværende og viser en farskritisk holdning til sine egne fedre, og de avdekket et ”drama mellom far og sønn”. Intervjuer ble gjennomført av unge menn som vokste opp på 60 og 70-tallet. I sønnens kritikk av fedre var det seks ankepunkter som kom fram.

- 1) Jeg vet ikke helt hva jeg skal si om far, jeg kjenner han egentlig ikke.
- 2) Jeg kjente han som far, men ikke som person.
- 3) Far var fraværende eller fjern.
- 4) Når han ikke var fjern var han ofte aggressiv, kontrollerende eller tyrannisk.
- 5) Faren er det motsatte av det bildet de selv ønsker å gi.
- 6) Faren er en posisjon, mens sønnen er en person (Holter og Aarseth 1993).

”Mennenes uttalelser om fedrene har mange valører; de er personlige og psykologiske, men de er også samfunnsmessige og historiske” (Holter og Aarseth 1993:35).

Mannsforskningen etableres som et fagfelt på 90-tallet og synliggjør menn på samme måte som kvinneforskningen synliggjorde kvinner (Lorentzen 2006). Mannsrolleutvalget ble etablert i 1985 og stod bak den første spørreundersøkelsen om menn blant menn ”Menn i Norge ” i 1988 (Lorentzen 2006). Norge var det første landet i verden som i 1993 innførte en omsorgspermisjon for fedre, ”fedrekvoten”. Fars tid hjemme med barnet ble satt til 4 uker, men i 2009 ble kvoten utvidet til ti uker (Regjeringen 1). Dette var et radikalt tiltak for å få større fedredeltagelse. Intensjonen bak denne permisjonen var å styrke båndet mellom far og barn i tillegg til å styrke likestillingen mellom far og mor når det gjelder hus- og omsorgsarbeid (Brandth & Kvande 2003). Hensikten med fedrekvoten er å få fedre til å ta større del i omsorgen for barnet i de første leveårene (NAV 1).

Forskningen som er gjort på farsfravær er omstridt og uavklart (Holter og Aarseth 1993) og har en del metodologiske problemer Kotelchuck (1976).

Kotelchuck (1976) trekker fram at forskningen jobber under antagelsen at om man tar familier med far minus familier uten far får man rollen som far besitter. Når faren flytter forandrer hele familiestrukturen seg og eventuelle forskjeller på barnets utvikling kan ikke

alene skyldes fraværet av faren (Kotelchuck 1976, Lynn & Sawrey 1959).

I den tidligere fravær forskningen tok man utgangspunkt at en fraværende far ville være en stor maskulin kjønnsrollerollemodell for gutten. I og med mange gutter med fraværende far likevel klarte seg bra, ble det klart at det må være andre faktorer som må ha like mye eller mer å si på gutters utvikling enn maskulin kjønnsrollemodell (Lamb 1987). En far i hjemmet innehar mange roller i familien og når far flytter ut blir selve faren, men også alle rollene han hadde i familien fraværende. En konsekvens for familien når far flytter ut er at det blir et fravær av delt foreldreomsorg. Det blir en mangel på en som kan hjelpe til med barneomsorg, en som kan ta over når den ene av foreldrene trenger en pause og være en ekstra ressurs i forhold til barnets krav. En annen konsekvens av farsfravær er et økonomisk stress. Som aleneforeldre følger det med lavere inntekt i husholdningen som kan by på visse utfordringer. Dette gjelder spesielt for alenemødre. Skilsmisse fører med seg en del sosialt og emosjonelt stress med konsekvenser som sosial isolasjon og misbilligende holdninger samfunnet har til skilte og alenemødre. Til slutt, er ekteskapelige krangler også en konsekvens av skilsmisse og farsfravær. Det er ingen tvil om at barn lider når det er en ekteskapelig fiendtlighet eller konflikt. Skilsmisse er den største grunnen til at aleneforeldre oppstår, og før beslutningen for skilsmisse går gjennom er det ofte en lang periode med ekteskapelig fiendtlighet og krangler. Denne perioden kan man ikke se bort ifra at påvirker barna negativt. Om man har et godt forhold til foreldrene før og etter skilsmisse kan man ha et bedre utgangspunkt enn de som ikke har like godt forhold til sine foreldre. Farsfravær kan være skadelig på barns utvikling, ikke på grunn av at de mangler en maskulin rollemodell, men på grunn av alle de andre rollene som en far tar og som man med farsfravær mangler (Lamb 1987).

Det uklare bildet av forskningsresultater skyldes ikke bare ulike tendenser i virkeligheten, men også feil perspektiv i mange studier. Man ser på kjønnsidentitet som en ”pakke” som blir overført fra far til sønn. Det sosiale kjønn skapes ved sosiale og kulturelle forhold og kjønnsidentitet burde heller ses på som underliggende regler for det praktiske livet (Holter og Aarseth 1993).

Når det gjelder om interaksjonen mellom far og sønn har noen påvirkning på sønnens kognitive utvikling ser vi et interessant funn. Tidligere studier av far-sønn relasjonen der maskulinitet ble målt fant man ingen sammenheng på hvor maskulin far var og hvor maskulin sønn var. Til forskerenes forbauselse var det ingen korrelasjon mellom maskulinitetene, som gjorde at tanken om at en fars hovedfunksjon i forhold til sønnen måtte revurderes. Om en far

ikke gjør sin sønn til mann, hvilken rolle har da far? Det tok tid før noen spurte spørsmålet: Hvorfor vil gutter ønske å ligne på far? Antageligvis ønsket guttene å ligne på en person de likte og respekterte og som var en varm og omsorgsfull far. Kvaliteten i forholdet var den viktigste variabelen, når forholdet mellom far og sønn var bra, var sønnen sett på som maskulin. Farens maskulinitet hadde ingen relevans. Guttene så ut til å tilpasse seg kjønnsrollene i samfunnet når forholdet til far var varmt. Fra denne konklusjonen trekker Lamb (1987) sammenheng til androgyne sønner. I dagens samfunn er det andre idealer og gutter som i dag har et godt og varmt forhold til sin far kan være mer androgyne, som han mener blir sett på som dagens kulturelle mål. Denne sammenhengen så man også ved morsønn forholdet. Gutter som da vokser opp med begge sine foreldre vil ha nytte av å ha to støttende, oppdragende foreldre og har bedre psykisk helse som et resultat (Lamb 1987).

Lamb (1987) sine bemerkninger viser at farens maskulinitet ikke hadde innvirkning på sønnens maskulinitet. Dette styrker studiene som hevder gutter med fraværende far ikke er mindre maskulin enn gutter som vokser opp med sin far. Om gutter som vokser opp uten kontakt med sin far er like maskuline som gutter som vokser opp med sin far vil det være sannsynlig at gutten lærer om maskulinitet fra andre rollemodeller. Lamb (1987) legger vekt på at barn som vokser opp med begge sine foreldre vil ha fordelene å ha to støttende og oppdragende personer i hjemmet. Det dreier seg da ikke så mye om forholdet til faren i seg selv, men mer at sønnen har to voksne og støtte seg til.

Faren har en viktig rolle i sønnens liv og fravær av far vil ha konsekvenser på barnets liv. Det er ikke funnet noen entydig effekt på at gutter som vokser opp uten far vil være mindre maskuline enn de som vokser opp med en far. Grunner til dette kan være at guttene lærer om maskulinitet fra andre rollemodeller. Endringer i samfunn og familieliv kan være grunner til at teorier om hypermaskulinitet ikke blir sett på som like relevante og valide. Ved skilsmisse vil hele familiestrukturen forandre seg og fraværet av far får ofte flere konsekvenser.

”Kulturelle og sosiale forhold skaper sosialt kjønn; kjønnsposisjonene er til stede uansett, og de legger grunnleggende føringer for utviklingen av kjønnsidentitet. Gutter møter derfor ”kjønn” ikke i form av en pakke de overtar, men som en underliggende del av reglene for det praktiske livet” (Holter og Aarseth 1993:78).

Når man ser på farsfravær og konsekvenser på sønnens liv fra et amerikansk synspunkt viser det et annet bilde enn det forskere i Norge gjør. Erickson (1998) viser et ganske dystert bilde av barn som vokser opp med manglende kontakt med og lite kunnskap om far. “A lack of

contact with and knowledge of their father leaves children with a gaping hole in their soul, best described as “father hunger” (Erickson 1998:19). All “Father hunger” for sønnen oppstår fra farens desertering. Med dette menes at faren drar fra sønnen og fraskriver seg sitt ansvar.

”For me a father is nothing more than a character in a fairy tale. And I know fathers are not like dragons in that fathers actually exist, but I don’t remember feeling that a father existed for me” (Miller og MacMurray 2006:30).

Disse sitatene fra amerikanske forfattere viser noen av de negative konsekvensene som kan komme som følge av farsfravær. Lorentzen (2006) peker på at norsk kjønnsforskning er mer løsningsorientert og positiv i forhold til forandring, og skiller seg dermed fra en del internasjonal kjønnsforskning. Lorentzen (2006) mener de amerikanske forskerne i stor grad ser mer dystert på konsekvenser for gutter som vokser opp uten en far enn de skandinaviske forskerne. Erickson tar opp at amerikanske barn i større grad enn europeiske har liten eller ingen kontakt med deres far. ”Unlike Europe, where out-of-wedlock births occur primarily with cohabiting couples, American children increasingly have little or no relationship with their father” (Erickson 1998:66-67). Erickson (1998) trekker fram at det i Europa er en mye større andel samboere enn i Amerika og at disse barna vil få den positive gleden av å ha en tilstedeværende far i livet. Når det gjelder fødsler med ugifte kvinner i Amerika gjelder dette hovedsakelig single kvinner med fraværende fedre til barna. Dette kan være en av grunnene til at de amerikanske forfatterne snakker så negativt om en fraværende far når det gjelder konsekvenser for deres sønner.

På den andre siden hevder Lorentzen (2012) at menn aldri har tilbrakt så lite tid sammen med barn som i dag. Noen av grunnene til er at færre voksne menn blir fedre. Av de som får barn er det i dagens samfunn større vekt på individuell utfoldelse og være vellykket som gjør at mennene tilbringer mye tid utenom hjemmet. Den store andelen skilsmisser og flere kortere samliv gjør dette at mange menn som har barn ikke bor sammen med barna (Lorentzen 2012).

3.3 Farskap og mannsrollen historisk og samfunnsmessig

I tråd med oppgavens syn på maskulinitet vil farskap og mannsrollen også bli sett på noe som ikke er enhetlig og fast. Forventinger til fedre og menn forandrer seg med tiden og konteksten. Jeg vil i her vise de kulturelle og historiske føringer som har påvirket farskapet og

mannsrollen over tiden. Vår tidsalder er preget av stor omveltninger i samfunnet som påvirker familiestrukturen (Sommer 1996:137). Samfunnsendringene preger mannens og kvinnens rolle i familien så vel som de kjønns spesifikke rollene i samfunnet. Fedrene har gått fra farsrollen i bondekulturen som la vekt på å fostre sønner til arbeidsdugelighet til den mer moderne faren som legger vekt på omsorg og nære relasjoner med sitt barn (Plantin 2001). For å enklere forstå hvordan forventninger til foreldre har endret seg må man se tilbake på samfunnsendringene som foregikk ved samme tid. Plantin (2001) mener to fenomener har påvirket farskapet sterkt, industrialiseringen omkring 1900 og kvinnenes inntreden i arbeidsmarkedet og lønnet arbeid på 1960 tallet. Jeg ønsker å benytte meg av Plantins framstilling av samfunnsendringene som førte til forandringer i familien. Forventningene til mannen i samfunnet har også forandret seg som en konsekvens av samfunnsendringene og forventninger til mannens rolle i samfunnet så vel som i familien. Først og fremst blir fokuset på hvordan samfunnsendringene har påvirket forventningene til mannens og farens rolle. Så ser jeg på to ulike definisjoner av hvordan mannsrollen og farens rolle har forandret seg i tråd med samfunnsendringer. Til slutt vil jeg se på om det er slik at mannsrollen og rollen som far i stor grad har forandret seg i praksis og hvordan dette har skjedd.

3.3.1 Industrialisering og forsørgerfedre

Mellom 1800 og 1900 tallet ble det en overgang fra bondesamfunnet til industrialisering. Industrialiseringen skjøt for alvor fart i Norge og det førte til at produksjon ble adskilt fra husholdet og arbeidet utenfor hjemmet økte for menn.

I bondesamfunnet hadde faren fungert som en introdusert for arbeid som lærte barna arbeidsdugelighet, mens industrialiseringen førte til at han ble en lønnsarbeider og fikk en mer ensidig forsørgerfunksjon (Plantin 2001). Å se på faren som en forsørger er den tradisjonelle måten å se farskap på. I ordet forsørger ligger funksjonen å sørge for penger i familien, og det er nettopp det som gir menn autoritet i familien (Brandth og Kvande 2003).

I bondesamfunnet eksisterte det en selvhusholdning mens industrialiseringen førte med seg et skille mellom hjem og produksjon, og arbeidet utenfor hjemmet økte for mannen. I det mannen begynte i lønnet arbeid oppstod det en deling av familiesfæren der mannen gikk inn i den offentlige verden, og kvinnene gikk inn i den private sfæren. Kvinnenes ansvar for hus og barn økte samtidig som faren fikk rollen som forsørger, og det ble en komplementær arbeidsdeling i hjemmet. Samtidig som fedrenes forsørgeransvar økte, ble tiden med barna

mindre og muligheten til innsyn i familielivets hverdag ble begrenset (Plantin 2001). Det mannlige ble forbundet med lønnsarbeid i offentligheten og en instrumentell orienteringsmåte, mens det kvinnelige ble knyttet til ulønnet arbeid hjemme og det emosjonelle. Husmorsidealet fikk et bredere gjennomslag utover 1900-tallet og aleneforsørgerfamilien ble vanligere. Farens fravær fra hjemmet økte, mens morens rolle i hjemmet ble styrket og idealiseringen av moderskapet tiltok (Plantin 2001). Geijer mente på sin side at forbedringen i morens posisjon i hjemmet førte til en forverring for kvinners posisjon i samfunnet (Hwang 1987:117). Fedrenes fravær fra familien førte til bekymring. Man var spesielt bekymret for guttene, som man mente trengte mannlige forbilder og moralske grenser. Uroen for konsekvenser av en fraværende far førte til at man mente faren burde innta en mer aktiv familierolle, et nytt ideal, som "fritidspappaen", ble til. Forsørgerrollen var fortsatt gjeldene, men far viste en aktiv interesse for tid med barna når han ikke jobbet. "Fritidspappaen" skapte grunnlag for et mer likestilt foreldreskap (Plantin 2001).

Lorentzen (2012) mener faren som forsørger i hovedsak var en far *for* familien. Faren var ikke en deltagende og nærværende omsorgsperson for familien. Intimitetsrelasjonen blir nedjustert og ubetydeliggjort. I hovedsak ser Lorentzen (2012) på denne perioden som en fase der faren har liten betydning i hjemmet, både når det gjelder barn og hus. Faren blir sett på som fraværende og han hadde lite med barnets hverdag å gjøre. Farens rolle var som arbeider og forsørger.

3.3.2 Kvinnenes inntog på arbeidsmarkedet og omsorgsfedre

På 1960-tallet trådte kvinnene for alvor inn på arbeidsmarkedet. Den økonomiske avhengigheten ble redusert og kvinner fikk større økonomisk trygghet. Både fra kvinnebevegelsen og forskningshold ble maktstrukturen mellom kjønnene kritisert. Kravet om likestilling økte og det ble forventet at fedrene skulle delta i familielivet på lik linje som kvinnene. Kvinnenes økte arbeidsdeltagelse og kvinnebevegelsen skulle få betydning for fedre og farskap når det gjelder idealer og praksis (Plantin 2001).

Når kvinner tjener penger i arbeidslivet på lik linje som menn gjør det at både mor og far forsørger familien, dermed avtar menns rolle som forsørger.

Menns tradisjonelle posisjon som forsørger ble utfordret og det ble stilt nye krav til fedrene. Forsørgermodellen er ikke lenger et legitimt grunnlag for fedre i sin utforming av forholdet til

barnet (Brandt og Kvande 2003). ”En uttalt forventning i både forskning og debatt var at fedrene skulle involvere seg mer i barneomsorgen og dele mer likt med mor på hjemmebane, og dermed at mer demokratiske parforhold skulle utvikle seg” (Brandth og Kvande 2003:26). Menn har blitt kritisert for at de ikke har tilpasset seg forandringene. Fedres yrkesaktivitet har blitt sett på som en hindring for økt involvering i omsorgen for barna.

I følge Brandth og Kvande (2003) er det i dag to hovedfokus i forskning og debatten om fedre. På den ene siden er man opptatt av hvordan menn er i ferd med å bli aktive og engasjerte fedre, og på den andre siden er fokuset på fraværende fedre og hva som hindrer deltagelse (Brandth og Kvande 2003).

3.3.3 Ny mansrolle

“En ny mansrolle dreier seg om å gi *maskuliniteten nytt innhold* på flere nivåer. Ikke ved å bli mer kvinne istedenfor ikke fullt så mye mann eller myk eller selvutslettende eller Rambo eller være ”lik”, men en hel, trygg, maskulin spennende kjønnslig og flott ny mann” (Gregersen 1990:54).

Forestillingen om den ’nye faren’ ble utbredt på 1990-tallet og handler om at fedre deltar i omsorgen og uttrykker følelser på en måte som deres far ikke gjorde (Brandth & Kvande 2003).

Forsørgelse av familien er ikke lenger det som gir menn posisjon som fedre og man snakker dermed om den omsorgsfulle far. Den omsørgende far blir sett på som den nye farskapsmodellen. Å være nær barna og involvert i omsorgen kan man si er det nye kulturelle idealet for dagens fedre. Dette innebærer at fedrene er tilstedeværende, at de tar seg tid til sine barn, gir sine barn omsorg og at de ønsker å være nær sine barn, en nærværende far (Brandth og Kvande 2003). Faren er nå forventet å være *i* familien. Med dette menes at faren er en deltagende og nærværende omsorgsperson for barna. Faren er ikke mer *for* familien, kun en rolle som forsørger, men er nå forventet å ta en stor del i barneoppdragelsen og ellers plikter i huset på lik linje som kvinnen (Lorentzen 2012). ”Mannen skal ”være” familie, og ikke lenger bare ”ha” den” (Holter og Aarseth 1993).

Holter og Aarseth (1993) hevder det finnes tre former for patriarkalsk makt i moderne tid, paternatet, maskulinitet og androgynatet. De har preget mannlighetsformene, debatter om farskap, autoritet og menn. Jeg tolker disse formene som forklaringer/modeller på hvordan

menn ble forventet å oppføre seg i de ulike tidene. Jeg ser disse i sammenheng med forsørgelsesmodellen og faren som omsørger. Jeg vil følgelig fokusere på de to siste.

Maskulinitet er det industrielle samlebåndets samfunn. Kjønnene er formelt likestilt, men arbeidsoppgavene er kjønnsmessig delt. Mannen er ute og tjener penger og brødfør familien, mens kvinnen er hjemmeværende der hun tar vare på barn og hus (Holter og Aarseth 1993). Dette kan sammenlignes med Plantin (2001) sin teori om forsørgerfaren. Begge teoriene fokuserer på at det i hjemmet er komplementær arbeidsdeling der kvinnen er hjemmeværende, mens mannen jobber ute og brødfør familien.

Androgynitet blir sett på som perioden med dagens mansrolle. Kvinner og menn skal stå likt og forholdet mellom dem skal være preget av gjensidighet. Den nye mansrollen kan innebære både kvinnelige og mannlige egenskaper (Holter og Aarseth 1993). En person som i like stor grad blir påvirket av hva som ses på som feminine og maskuline egenskaper og grunnholdninger blir kalt androgyn. I samfunnsfagene blir en androgyn person sett på som en som henter personlighetstrekk og atferdsmønster både fra den feminine og den maskuline kjønnsrollen (Sataøyen 2004). En androgyn person integrerer egenskapene som anses å være feminine med de egenskapene som anses for å være maskuline (Lindsey 2011). Det fører til en reduksjon av skillet i atferd og holdning mellom kvinner og menn (Holter og Aarseth 1993).

Androgynitet kan sammenholdes med den moderne mann. Denne mannen innehar både de egenskapene som blir sett på som maskuline i tillegg til at han nå må favne de feminine kjønnsstrekkene. Denne mannen skal ta vare på barn og dele husarbeidet likt med kvinnen. Lamb (1987) mener den androgyne mann ser ut til å være dagens kulturelle mål for gutter og menn. Ulvund hevder at hvis et barn har klare maskuline og feminine egenskaper og omtrent like mange av hver kan man bruke betegnelsen androgyn personlighet (Ulvund 2011, Ulvund 2009). Flere studier hevder at personer med androgyne personligheter er mer veltilpasset og har bedre mental helse enn de som har utpreget feminine eller maskuline væremåter (Ulvund 2009). ”Mange mener det i vår kultur vil være fordelaktig å fremme utviklingen av en androgyn personlighet, og at det er ønskelig å nedtone de tradisjonelle kjønnsrollene” (Ulvund 2009:50).

På en side har vi forsørgerfedrene som jobbet utenfor hjemmet og skulle fostre barnet inn i arbeidslivet, og på den andre siden har vi den moderne mann som skal ha nære relasjoner med

sine barn og ta del i husholdsarbeidet på lik måte som kvinnen. Det har tidligere blitt sett på som naturlig at mannen jobber utenfor hjemmet og forsørger familien. Dette var da på grunn av at kvinnen jobbet hjemme og ikke bidro økonomisk, hun tok vare på barn og hjem. I dagens samfunn er det vanlig at kvinnen også jobber ute og forsørger familien, dermed trenger ikke mannen å forme kjønnsidentiteten rundt å være en forsørger. Det er mer sosialt akseptert at mannen også bidrar med barn og husstell på lik linje som kvinnen. Forsørgeren og omsørgeren, på lik linje som maskulinitet og androgynitet viser hva som ble forventet av de ulike kjønnsrollene når det gjelder fedre. Det er da snakk om ulike tilnærminger til samme sak. Begge fokuserer på farens historiske rolle i en familiesammenheng. Uansett om man ser forandringen på farskapsidealet utviklet fra forsørgerfaren til omsørgeren eller fra maskulinitet til androgynitet er det, som nevnt ovenfor, en del likhetstrekk i disse modellene så jeg tolker det dit hen at det er to sider av samme sak.

Det nye farsmodellen kan bli sett på som et ideal over hva dagens fedres praksis skal inneholde, men som LaRossa (1992) påpeker er det ikke alltid slik at idealet og praksisen er synkronisert. LaRossa skiller mellom det ideologiske planet og handlingsplanet, og mener det har skjedd en forandring i farskapsidealene, men lite forandring i handlinger. ”Den nye faren” kan ses på som en betegnelse på hvilke forventninger som finnes til far, men er mer innbilt forandring enn faktisk handling. Folk mener det har skjedd en endring i måten å være fedre på, men denne forandringen har hovedsakelig tatt plass på det ideologiske planet. Ønsket eller etterspørselen om en mer involvert far kommer fra kvinnenes handlinger. I det kvinnene steg ut i arbeid ble det forventet at menn bidro mer når det gjelder omsorg for barn, noe LaRossa mener ikke stemmer med praksis (LaRossa 1992).

Hanne Haavind hevder også at det kulturelle idealet om en engasjert og involvert far er ulikt fedres faktiske praksis (Haavind 2006). ”Den moderne faren som når som helst kan steppe inn for moren, og som er kontinuerlig oppmerksom på det lille barnets tilstand og behov, han er fremdeles en overgangsfigur” (Haavind 2006:686).

Lamb (1987) trekker fram at ”den nye far” er noe journalister fremhever ved kvalitative intervju med fedre. Det er vanskelig å si i hvor store grad fedrene er representative og det framstår mer som en oppfinnelse av journalister enn det har grobunn i virkeligheten.

En forandring har skjedd med farsrollen over tid, uansett om man er enig i om praksisen har forandret seg eller ikke. Mødrene tilbringer mer tid og har mer ansvar for barn til daglig enn

det fedrene har (Lamb 1987:11). Hwang (1987) hevder likhet mellom kjønnene når det gjelder barneomsorg og husarbeid eksisterer i liten grad. Vi finner fortsatt et tradisjonelt mønster der mor tar vare på hjem og barn mens far jobber utenfor hjemmet. Men historisk ser man mer likhet mellom kjønnene i dag der begge foreldrene jobber og økonomisk sørger for familien og når det gjelder barneomsorg ser man en mye mer engasjert og tilstedeværende far (Hwang 1987).

3.3.4 Relevans for min studie

Jeg har i dette delkapitlet framstilt farens rolle i familien og mannens rolle i samfunnet. Farens og mannens rolle henger sammen på den måten at om farens rolle forandrer seg i hjemmet vil også forventninger til mannens rolle i samfunnet forandre seg. Guttene vokser opp uten en far i hjemmet, men samtidig vil forandringene i samfunnet påvirke guttene. Mine informanter forteller om en fars og en mansrolle som er forandret, det er et større press fra alle sider at mannen tar sin del av ansvaret i hjemmet og er sammen med ungene. De forteller at de føler et press at de skal være mer "den moderne mann" som innebærer å innta sfæren som tidligere ble sett på som feminin. Informantene mener samfunnet som helhet forventer noe annet av mannen nå enn det som tidligere ble forventet.

3.4 Shopping av maskuline egenskaper

Jeg har tidligere sett på maskulinitet der det blir lagt vekt på en sosialkonstruktivistisk retning der man mener kjønn er noe som læres gjennom praksis og samhandling. I avsnittet om farsfravær viste det at gutters maskulinitet i liten grad blir påvirket av faren, og at gutter som vokser opp uten fedre får en like god kjønnsidentitet enn de som vokser opp med fedre. Farens og mannens rolle har utviklet seg i stor grad de siste 50 år og dermed blir forventningene til menn og fedre i samfunnet forandret. Om guttene og deres forhold til kjønn og mansrollen i liten grad har blitt påvirket av en fraværende far, vil det si at det er noe annet som gjør gutter til menn. Svaret er vel at det er en blanding. Andre rollemodeller, samfunnet som helhet og deres forhold til menn og fedre påvirker, media, venner, mødre, kjærester påvirker gutters kjønnsidentitet og er med på å skape guttene som er vokst opp med farsfravær

til godt velfungerende menn.

Når det gjelder gutter som vokser opp uten fedre og mangler en maskulin rollemodell mener Daly (1993) at de ikke hadde noen bestemte rollemodeller, men heller valgte ut ønsket oppførsel eller handlinger og inkluderte dette i egen rolle. Dette kaller han ”piecemeal approach” som er en prosess der man plukker litt her og der. Dette er ikke en prosess man snakker om og får råd til, men der man observerer og velger og kopiere adferden til andre. ”For these fathers, there was a quiet observance of other fathers from which they were able to cull desired skills or techniques to add to their repertoire” (Daly 1993:522-523).

Faren ble ofte sett på som et eksempel på hvordan disse mennene ikke ønsket å være som fedre og det ble lagt stor vekt på deres egen omsorg som annerledes i forhold til fedrene. Fedrene levde i en annen tid og det var ulike forventninger til deres fedre og dem selv. ...”when fathers were seen as models at all, it was in the context of establishing “respect” or preserving “law and order” (Daly 1993:520). Faren blir her sett på som en autoritet som passer på at barna oppfører seg og ikke gjør noe som blir sett på som ikke er for barnas eget beste. Det ble trukket fram at det var forventet at faren måtte jobbe for å forsørge familien, men også at forventningene til faren forandret seg fra en fraværende til en mer omsorgsfull far. Allikevel ble dette overskygget av at faren stort sett ikke var til stede (Daly 1993).

Noen av mine informanter hadde konkrete rollemodeller i livet, men flesteparten hadde ikke det og det er de som ”shopper” maskuline egenskaper. Informanter forteller om at de ”shopper” ulike maskuline egenskaper. De tok til seg de egenskapene de så på som nyttige og gjorde dem til sine egne. De hadde få konkrete maskuline rollemodeller og tok egenskaper fra jevnaldrende, familie, mor og kjæreste.

4 Farsfravær

Denne oppgaven omhandler åtte gutters forhold til eget farsfravær. For og lettere forstå hvordan farsfravær har påvirket informantene vil dette kapitlet forklare og komme med eksempler på hvordan informantene opplevde farsfraværet.

Farsfraværet i denne oppgaven kommer av to ting. På den ene siden har far og mor skilt seg, og far har flyttet ut av huset og har tatt liten til ingen kontakt med sine barn. På den andre siden har far død fra familien i ung alder og disse informantene opplever et farsfravær som konsekvens av hans bortgang. Det er åtte informanter som er intervjuet og tre av disse opplevde i ung alder at faren døde, resten har opplevd farsfravær som konsekvens av skilsmisse, og at faren har tatt lite kontakt med sine barn etter skilsmissen. Historiene som blir fortalt handler hovedsakelig om farsfravær knyttet til lite kontakt med far etter en skilsmisse. Når det kommer historier fra menn som opplevde at faren døde i tidlig alder er dette spesifisert i teksten.

Informantene opplever farsfraværet ulikt, noen opplever det som svært sårt at faren ikke var der, mens andre synes det var synd, men har i større grad forsonet seg med at det var slik det var. Videre vil sitater fra informantene forklare hvordan de opplevde å vokse opp uten en far i hjemmet og hvorvidt dette har påvirket livene deres.

4.1 Det uforsonede farsfraværet

”Så begynte far å ikke dukke opp. Det var liksom han skulle komme også kom han ikke... Det endte opp i atte det var vel når jeg var syv, tror jeg. Ni tror jeg det var faktisk, så skulle han komme, men så fikk jeg brev hvor han unnskyldte og han hadde så dårlig råd at han ikke kunne komme og hente meg og sånn... Også gikk det noen måneder, også fikk jeg postkort fra India og da hadde han med hele familien, hele familien i Sverige dratt dit da... Eh jeg var jo hos han en gang etter det, men de sårene han lagde da det, det har ikke vært så lett å tilgi... Men det er klart den situasjonen med far og at han ikke dukka opp og sånne ting, det var tungt” (Informant F).

Informanten forteller om en avgjørende periode i livet der faren ikke møtte opp når han skulle og hvor sårende det var for sønnen at han heller ønsket å tilbringe tiden med sin nye familie. Han forteller videre at dette var en hendelse som har satt sine spor og at det var vanskelig for

han å tilgi faren etter dette. Informanten mener også at da faren bodde i et annet land begrenset mulighetene til å møtes, men at det hovedsakelig var mangel på initiativ av faren som gjorde at de i liten grad møttes.

”Nei det som jo, det som jo bør trekkes inn her kanskje er at jeg hadde jo, når jeg var liten så hadde jeg også. Jeg knakk sammen noen ganger i timene og hvis det blei snakk om fedre og farskap og sånne ting no særlig så begynte jeg å gråte og da måtte jeg ut på gangen. Så i den konteksten så visste jo folk at det var et eller annet da (Informant F).

Informanten forteller videre at han hadde tydelige følelsesmessige problemer etter at faren ikke dukket opp som han skulle. Han forteller om situasjoner der han knakk sammen der det ble snakk om farskap. Dette skjedde i perioden der faren begynte og ikke dukke opp, fra han gikk i 2-4.klasse.

”Ja. Nå hadde jo jeg et sammensurium av problemer så hva som trigga hva det er vanskelig, men det var ofte en utløsende faktor at det ble snakk om dette med far og sånne ting. Det merker jeg den dag i dag hvis jeg ser filmer som har med farskap og sånn å gjøre så blir jeg veldig rørt veldig fort. Eh, og det er bare en mekanisme, det er vanskelig å vite. Altså det har jeg ikke helt kontroll på” (Informant F).

Informanten forteller videre at han fortsatt blir veldig rørt i situasjoner som handler om farskapet og at det er noe han ikke har kontroll over.

”Det var ikke sånn at han stilte opp fordi at vi trengte å bli kjørt til og fra no trening eller at foreldre som skulle komme og se på no eller et eller annet eller no sånn, han stilte aldri opp for det der, så han var jo egentlig, fraværet var der til enhver tid. Han var jo bare helgepappa og det var jo bare plikt å skulle til han” (Informant H).

”Det er jeg har jo selvfølgelig jeg har jo selvfølgelig en del issues med oppveksten min med forholdet til fatteren og sånn og det. Jeg er fullt klar over at jeg har mye som henger igjen fra den tida og da er det veldig jeg tror det er veldig god terapi å prate om det så jeg har blitt veldig åpen om det. Men det må som sagt være folk jeg er komfortable rundt da” (Informant H).

Informant H forteller her om faren som ikke stilte opp i hverdagen og han var kun en helgepappa som han besøkte sjelden og kun ved plikt. Han er selv klar over at han har en del problemer knyttet til faren og at han snakker om fraværet som en slags terapi.

”Jeg jobber med det å akseptere følelsene mine da når de kommer. Og det er også kanskje hovedsakelig så er det sinne og sånne type ting. Og det er litt med det der mangel på en far sannsynligvis da.... ” (Informant C).

”...når man ikke har det har man ofte ikke noen man kan sparre sinne sitt med, en som kan romme sinne sitt da når du er barn.... man kan være liksom skikkelig sint og forbanna også har du en far som liksom ja, ja, det går bra. Det er lov til å være sint, sånne type ting. Og at det kan være veldig viktig at man får utviklet det sinnet” (Informant C).

Informant C forteller om at han ikke har hatt en far som han kunnet sparre sinne sitt med og fått en slags godkjennelse på at det er lov å være sint. Dette mener han har påvirket i en viss grad og er en konsekvens av farsfraværet.

”Ja, jeg har følt at han har tråkka på meg, det har jeg. Far ønsker nå kontakt og han tok kontakt et par ganger de siste to åra. Men jeg har ikke no, jeg ser ikke noe, jeg har ikke noe behov for kontakt med han nå. Nei, det er ikke nå jeg trenger han, hehe...Så eh så nei så jeg tror ikke jeg eller hvordan skal man si det da. Følelser i forhold til det har jeg egentlig hatt og de er ganske sterke og, men jeg veit ikke om det er sinne lenger...Det er et eller annet, det er grums det er det....Jeg var veldig sint veldig lenge, men nå er jeg mer sånn jeg har jo klart meg fint liksom, hva skal jeg med denne fyren nå?” (Intervju F).

Informant F forteller at han føler faren har tråkket på han gjennom oppveksten. Faren har tatt noe kontakt de siste årene, men informanten ønsker ikke videre kontakt. Informanten sier han hadde sterke følelser og sinne over at faren ikke tok kontakt tidligere, men nå er han voksen og klarer seg selv så ser ikke hensikten med videre kontakt.

4.2 Det forsonede farsfraværet

”...pappa har liksom ikke vært noe sånn veldig tilstedeværende figur i barndommen min og det er jeg jo trist for, men det er ikke så mye man får gjort med det” (Informant E).

”Og grunnen til at jeg ikke hadde noe særlig med pappa å gjøre når jeg var liten var jo at han og mamma var skilt og bodde på hver sin kant av landet og at pappa i liten grad tok initiativ sjøl til å ha samvær med meg og søsteren min. Eh sånn atte det bare ble en ferie sånn i med ganske sjeldne mellomrom da” (Intervju E).

Informant E forteller at han synes det er synd at han ikke har hatt noe godt forhold til faren i

oppveksten, men at det er ikke noe man får gjort med det i ettertid. Informanten mener selv det er på grunn av geografiske avstander han ikke har hatt muligheter til å møte faren så ofte, men legger videre til at faren i liten grad tok initiativ til å møte sønnen.

”Jeg føler på en måte ikke det er en del av meg jeg kjenner til nå. Men den gangen så tenkte jeg vel det, mye i ungdomstida” (Informant G).

”Ja, for når man er barn liksom så får man en sånn derre, det vil si hvis jeg nå ser på det tror jeg ikke hadde nødvendigvis hadde noen skadevirkninger at jeg ikke har hatt far. Men den gangen så tenkte jeg veldig mye på det, hvis du skjønner forskjellen der” (Informant G).

Informant G følte i ungdomstiden at det var en del av han som han ikke kjente til, men at i dag føler han ikke det samme. Videre forteller informanten at det at han ikke kjente faren etter at han var 2 år og at han i ungdomstiden vokste opp uten å kjenne til den andre delen av seg selv som var knyttet til faren. Informanten mener selv han ikke har hatt noen skadevirkninger av å vokse opp uten en far, men legger til at han i yngre dager tenkte en del over farsfraværet og konsekvenser av dette.

4.3 Hvordan pappa var

Informantene forteller også om hvordan de opplevde faren i hjemmet før han flyttet ut etter skilsmissen. Informantene forteller om en bitter og sur far som kunne true med å slå og som hadde et temperament.

”Det var mye krangling og det var ikke alltid like lett å være hjemme... Det var veldig sånn at du lett kunne bli usynlig”(Informant H).

”Men det var aldri noe jeg spesielt gledet meg til. Det var forholdet var veldig anstrengt til pappa fordi han var, han ble veldig bitter etter dette her da og hadde ganske voldsomt temperament. Eh han slo aldri eh men det var mere trussel om det. Han er veldig stor da, han er veldig høy mann, han er nesten to meter høy. Og for et barn når så stor voksen person kunne bli så sint som han bli og tordner og sånn så blir de veldig redd, men han slo jo aldri. Så jeg var vel ikke direkte redd for det men det jeg ble redd for var dette temperamentet hans” (Informant H).

Informanten forteller at han følte seg lett usynlig hjemme når mor og far kranglet før

skilsmissem. Han forteller om en skremmende far som truet med å slå sønnen, men som alltid lot det bli med trusselen.

”Fordi det er sånn faderen alltid var når han var tilstede før da. Virket litt sånn dømmende og synes ting var for dårlig hele tida, ikke sant?” (Informant C).

”Ja, det var nok mye på grunn av han også, altså direkte av han fordi han, jeg visste bare ikke helt hva jeg skulle føle ovenfor foreldrene mine og sånne type ting da. Fordi han skyldte hele tida på ja, han skyldte hele tida på moderen og sa at jeg skulle være med han i huset nå som broderen var i militæret, jeg vet ikke jeg, han bare jalla rundt om forskjellige ting og var bitter og sur” (Informant C).

Informanten forteller om en bitter og sur far som bodde i hjemmet og som i stor grad var dømmende og synes ting var for dårlig.

Holter og Aarseth (1993) sin studie er fortellinger om faren preget av bitre følelser og en dominerende farsfigur. Holter og Aarseth forteller om et ”drama mellom fedre og sønner”. Fedrene de intervjuer gir et bilde av faren som tradisjonell maskulin farstype som en mann de egentlig ikke kjente og som var fraværende. Faren var kontrollerende, tyrannisk og aggressiv når han var hjemme, og de forteller om en dominerende farsfigur de ikke ønsker at deres egne barn skal oppleve. Holter og Aarseth (1993) forklarer konflikten ved at det er et skifte i maskuline væremåter når det gjelder å være en far, sønn og ektemann. Det er et generasjonsskifte og i farens generasjon var det andre forventninger til rollene. Om man ser dette i forhold til denne oppgaven forteller informantene om en far som var fraværende i store deler av deres liv og som ikke stilte opp for dem i noen nevneverdig grad. Informant G klarer ikke helt å svare på hvordan faren var i hjemmet før skilsmissem og om dette har påvirket han på noen måte. *”Ja mmm. Men det er vanskelig, jeg synes det er veldig vanskelig å svare på fordi jeg ikke vet hva det vil si å ha en far”* (Informant G). I Katinka Borch-Nielsen (2008) sin materoppgave forteller hun om at at fedrene som ble intervjuet ikke tok avstand fra sine fedre, men hadde et ønske om å bli like gode fedre som egne fedre var for dem. Mine informanter forteller i større grad om en fraværende og dominerende farsfigur som var aggressiv når han var hjemme. Camilla Rake (2009) sier i sin masteroppgave at hennes informanter i likhet med Holter og Aarseth (1993) at rammene for mannlighet og maskulinitet har forandret seg og at tidligere tiders farskap ikke lenger like legitime. Informantene i Rake (2009) sin studie forteller at de ser på forsørgerrollen som vesentlig, men at farskapet i stor grad omhandler

nærværende og deltagende fedre.

Det er kun en av mine informanter som har barn og han forteller at han ønsker å bli en mer tilstedeværende far i datterens liv enn hans far var med han.

”Eh og i forhold til det så har jeg liksom tenkt at nå ender jeg opp med å bli skilsmissepappa sjøl eh da har jeg i alle fall tenkt å følge opp datteren min bedre enn pappa gjorde med meg og søsteren min. Og prøve å være en større del av livet hennes og være mer stabilt tilstedeværende enn det pappa var for meg” (Informant E).

”Jeg tenker at jeg vil ha ganske strenge, være litt streng med henne da, men på den andre sida så har jeg, tenker jeg jo ikke at jeg hadde lyst til at noen skulle være det med meg.... Eh men jeg tenker nok at jeg vil ha en oppfølgingsrolle i forhold til henne. (Informant E).

”Jo hvordan fravær av pappa har påvirka meg. Nei eh jeg liker kanskje å tro da at det ikke har påvirka meg så mye, men det er vanskelig å si sikkert. Det har ja, vi var jo inne på tidligere det her med at jeg tenker at da skal jeg i alle fall prøve å fylle en farsrolle selv. Jeg er usikker på om det er noe som kommer fra meg sjøl eller om det er noe som kommer fra eh ekskona mi som liksom eh har sagt til meg ting i de baner da. Og at det liksom er et eksternt bilde som jeg prøver å leve opp til” (Informant E).

Her forteller informanten om at han ikke ønsker å bli som sin egen far. Han ønsker å være en stabil tilstedeværende far som har en oppfølgingsrolle. Holter og Aarseth (1993) sine informanter ser negativt på sin far og ønsker ikke å være en slik far selv.

På den andre siden har vi Informant D som mistet faren gjennom død når informanten var 10 år. Informanten mener han så på faren som en ”superheltpappa” i samme tidsrom som han døde. Han forteller om en far som tok han med på telttur og var aktiv i oppveksten.

”Han var, jeg var så ung når han døde at han fortsatt var litt sånn superhelt-pappa, ikke sant? Og han, jeg husker liksom at han, jeg husker, jeg opplevde det sånn og husker det sånn at jeg alltid fikk positiv backup av han da. Sånn spesielt husker jeg det på sånne maskuline ting da. Han var en veldig aktiv person som var, hoppet fallskjerm og var i telttur i liksom 20 minus og det tok han også hele familien på og mamma var ikke helt sånn, hun hoppet fallskjerm, synes det var fryktelig skummelt så hun måtte slutte med tidlig. Men hun likte å være ute i skogen og sånn da og tenne bål og det tok, det husker jeg at hun tok meg med på, pusha meg på. Så han hadde, det var sånne ting som for eksempel han fortalte meg at jeg

måtte ta igjen da, på skolen. Hvis det er noen som mobbet så sa han, du må ta igjen. Og det ville aldri mamma gjort, noen gang. Og jeg tok igjen og faen som det funka liksom, selvfølgelig”(Intervju D).

”Ja, superhelt og pappa er tøffest i verden og kan alt og er den sterkeste og. Det er liksom en sånn greie som aldri har, jeg har aldri fått muligheten til å komme ut av det da, ikke sant? Det blir jo sånn, jeg kan jo selvfølgelig, det er jo ikke sånn at jeg ikke ser svakheter ved han og hans personlighet og måte og være på, men jeg føler på en måte at, nå er mamma kanskje litt mer åpen om det, men det var liksom sånn at mye måtte jeg” (Intervju D).

”Så han var liksom superpappen, det hadde på en måte ikke snudd enda, jeg var ikke blitt ungdom. Og konsekvensen er jo på en måte, han har fortsatt å være det da for meg. Jeg har aldri fått det der nyanserte følelsene og kanskje til og med antipatien som kanskje også kan ligge i når man blir ungdom og i ungdomsopprøret og ikke liker foreldrene sine og, det har på en måte aldri jeg fått da. Da er han fortsatt det liksom” (Intervju D)

”Så det ble jo liksom søken da etter han, på en måte han, hvordan var han når han var på min alder? Hvordan var han når han var ung? Hvordan ville han og hva ville han sagt til meg liksom? Og hvordan ville han forholdt seg til den situasjonen der? Det er en sånn søken som jeg på en måte måtte fantasere meg fram til da, ikke sant? Og bruke hyttebøker og sånne ting da, snakke med andre. Det er jo, han blir jo alltid en person som jeg sammenligner meg med og da blir det på en måte, men jeg kan ikke sammenligne som den personen han var for meg når jeg var 10 år, det blir jo liksom helt absurd. Så derfor må jeg på en måte prøve å moderere det bilde sånn at jeg har noe mer realistisk da. Da blir det en sånn søken etter” (Informant D).

Kanskje mer det at jeg ikke har pratet så mye om det eller sånn at det har vært mer sånn derre stille, fantasier inni hodet mitt” (Informant G).

Informant D sin far døde når han var ung og han husker lite av faren. Informanten mener faren døde når han fortsatt så faren som superhelt og at han ikke helt har kommet ut av den perioden. Han forteller at han tenker seg hvordan faren ville vært på sin alder og hvordan han ville forholdt seg til faren. Han fantaserer om hvordan faren ville vært om han fortsatt levde og han søker etter spor av faren slik at han kan fantasere. Han forteller om at han og moren har snakket en del om faren, også har han snakket med andre venner av familien samt sett i hyttebøker.

I studien ”Menn i Norge” kom det fram et ganske sterkt samband mellom farsfravær og fravær av kritikk av far. I denne studien er det altså lite kritikk av faren som fraværende. Sammen med andre trekk kunne det tolkes som en idealisering av faren hos mennene (Holter og Aarseth 1993). Fravær av kritikk fører til en tolkning om en idealisering av faren. Popenoe (1996) mener at gutter som opplevde farens død vil etter tid se et idealisert bilde av far som kan virke trøstende og oppliftende. Informant D hevder selv han har et bilde av faren som ”superheltpappa” og at han fantaserer hvordan faren ville vært på hans alder og hvordan forholdet til faren ville vært om han fortsatt levde.

4.4 Savn ved far og det særegne maskuline

Informantene forteller om hva de konkret savner med en far og hva de mener en far kunne bidratt med i oppveksten.

”Ja ja, jeg savna litt da jeg var liten, husker jeg, å spille fotball på løkka med noen. Ikke var jeg spesielt flink til å spille fotball heller eh så det gjorde jo det litt sånn. Det fikk jeg onkelen min til å gjøre med meg et par ganger da. Skulle liksom bli noe ut av, men han fulgte meg aldri noe særlig opp, jeg tror han hadde viktigere ting å bruke helgene sine til” (Informant E).

Informant F forteller at det han savner betegner han som klisjé macho og en type fysisk fostring. *”Ut i skogen å gå kanskje spill da, sport generelt kanskje og trening ... Ja ut i skogen kan jo for så vidt spille, for det gjorde vi nok av men jeg tenkte ja men sport ja jakt og fiske liksom”* (Informant F). Han nevner disse tingene som eksempler og mener det er summen av sånne aktiviteter han savner med faren.

”Og fravær av pappa har kanskje på noen måte ført til at jeg ikke har gjort så mange sånne typiske far-sønn aktiviteter eh sånn løpende, sånn som eh andre gjerne gjør. Eh pappa har vel ikke hatt noen prosjekter akkurat” (Informant E).

Det er sånne type ting da, sånn helt det enkle og liksom en gutt og far gjør nok på en måte mer, ville gjort mer sammen enn en gutt og mor ville ha gjort... Det er ikke jeg og pappa to dager på rypejakt, jeg ser det ikke helt for meg det jeg da, men det er sånne tradisjonelle ting ja... Jeg skulle likt og sett han og meg på jakt. Vi begynner vel å skyte på hverandre (Informant B).

Informantene forteller at de savner ”typiske far-sønn” aktiviteter som sport, jakt, fiske og trening. I og med at informantene vokste opp uten far fikk noen dette fra andre rollemodeller, mens andre vokste opp uten tilgang til disse aktiviteter.

Informant B og C forteller at etter far flyttet ut og skilte seg fra mor var det ingen andre som skulle komme inn og ta en rolle som farsfigur og bestemme over dem.

”...jeg ville i alle fall ikke ha noen som skulle bestemme over meg da andre enn mutter da” (Informant B). ”Jeg hadde blitt oppdratt veldig sånn strengt hjem hvis jeg hadde bodd, hvis jeg for eksempel hadde vært der da” (Informant B). Informanten mener han hadde blitt oppdratt veldig strengt om han hadde bodd hos faren sin i oppveksten.

”... når faderen stakk og nekta og høre på moderen fordi det var ikke hun som var autoriteten og veldig sånn etter når hun, når han forsvant da. Så var det at jeg, det var samme når hun fikk nye karer og sånt så nektet jeg, så aksepterte jeg det ikke i det hele tatt. Så hvis de prøvde å være farsfigurer, prøvde på noen som helst måte å si noe til meg eller kjefte på meg eller i det hele tatt ha noen sånn plass da fordi, da ble jeg bare sint liksom på de” (Informant C).

Informantene forteller om en veldig motstand til andre menn rett etter skilsmisse. De gir uttrykk for at faren ofte var autoriteten hjemme og når han flyttet manglet den rollen i hjemmet.

”Å vokse opp uten far gjorde at jeg kanskje ikke ble noen handyman, men nå er jo ikke han det selv da. Selv om han sier selv at han er det, så er han jo ikke det. Det er sånne typiske ting jeg vil tro man på en måte får med seg som en veldig ballast” (Informant B).

”Jeg kan, jeg er nok flinkere enn gjennomsnittlig til å liksom ordne med ledninger og lamper og sånne elektriske ting. Og pappa er elektriker så jeg kan sikkert, om det er han som har lært meg eller om det har vært noe jeg har vært opptatt av å lære fordi han er det uvisst. Mmm eh det er nok noe også som jeg forbinder med noen stereotyp oppfatninger av hva menn skal være som jeg ikke er spesielt flink på. Men jeg har ikke no problematisk forhold til det altså” (Informant E).

Informantene forteller om hvordan de ser på handymanbegrepet og de er ganske ulike på den måten at informant B ser ikke på seg selv som handy mens informant E mener han er ganske

flink. De begge legger til grunn at det er en forventning til at mennene skal være handy og praktisk anlagt.

Lamb (1987) hevder at fedre har en kvalitativ ulik omsorg for sine barn i forhold til moren. Faren blir sett på som en slags "lekekamerat" mens mor er en "omsorgsgiver". Dette betyr ikke at fedre ikke er like flinke til barnestell enn mødre, foreldrenes kompetanse "lærer de på jobben". Mødre blir ofte sett på som mer sensitive i forhold til barn enn det far er, det er fordi mor generelt sett tilbringer mer tid sammen med ungen enn faren og dermed lærer seg å være sensitive til barnets behov. Man kan dermed si at omsorg av barn er ervervet gjennom praksis, og ikke biologisk betinget.

David Popenoe (1996) mener farens bidrag i oppdragelsen er unik og uerstattelig. Han hevder at faren har en ulike rolle i hjemmet i forhold til moren og at i omsorgen for barnet fokuserer de på ulike aktiviteter. Faren fungerer som en rollemodell for sine barn og de som har vokst opp med en fraværende far har en ulempe når det gjelder medmenneskelige forhold. Sønnen lærer av sin far når det gjelder mannlig ansvar og prestasjon, å være passende bestemt og selvstendig og hvordan man forholder seg til det andre kjønn. Den komplementære delingen i barneoppdragelse tar utgangspunkt i tre deler: lek, konkurranse og disiplin.

Lek: Fedre fokuserer ofte på lek i forhold til omsorg. Lek kan være både fysisk stimulerende og spennende. I spedbarnsalderen gjelder denne tøffe lekingen spretting og løfting, og når gutten blir eldre innebærer det ofte fysiske leker og teamarbeid som krever testing av fysiske og mentale ferdigheter. Fordelene ved lek med far innebærer for gutter atferd som ikke innebærer vold og aggresjon, også kaldt selvkontroll. Mødre leker også med sine barn, disse lekene foregår på barnets nivå og at barnet selv kan ta kontroll over leken (Popenoe 1996).

Konkurranse: Gjennom lek og andre aktiviteter har faren en tendens til å legge vekt på konkurranse, utfordringer, initiativ, selvstendighet og risikotaking. Mødre er mer fokusert på følelsesmessig og personlig trygghet. Fedre er ofte de som vil at sønnen skal huske høyere enn sidemannen. Fedre samtaler med barna pleier oftere å være korte, direkte og fokusert på detaljer. Innholdet dreier seg ofte om saker som autonomi og selvstendighet (Popenoe 1996).

Disiplin: Fedre er ofte sett på som mer sterke, truende og autorative. Den disiplinerende tilnærmingen til menn er ofte mer streng og er avhengig av regler og disiplin. Når det gjelder disiplin legger fedre vekt på rettferdighet og plikter basert på regler. Fedre bidrar med

forutsigbarhet og konsistens (Popenoe 1996).

Helene Aarseth (Bråten 2005) mener på sin side at omsorg er noe som kan læres og ikke er spesielt berettiget kvinnen. Menn og kvinner oppdrar og viser omsorg på lik måte, det er ingen ulikhet i omsorgen kvinner og menn viser. ”Med mennenes økte deltagelse i omsorgsarbeidet tydeliggjøres det at også omsorg er en type kompetanse som må læres, og at det er et sosialt fenomen” (Bråten 2005:108). Lorentzen (2012) er enig i Aarseth sitt syn på at omsorg ikke er berettiget kvinnen og at omsorgen menn og kvinner gir til sine barn ikke er ulikt i forhold til kjønn.

4.5 Oppsummering

Kapitlet om farsfravær begynner med at informantene forteller om egne opplevelser av farsfravær. Det er mange fortellinger om farsfravær og de er unike og spesielle for informantene. Å fortelle deres historier om farsfravær er en måte å gi de en stemme. Det er mange måter man opplever et farsfravær og informantene har ulike måter og se sin far på i forbindelse med fraværet. På den ene siden forteller de om et farsfravær som oppleves sårt og skuffende. Faren tok lite kontakt og sønnene sitter igjen med en følelse av å ha blitt forlatt av faren. Dette er fortellinger om opplevelser av farsfravær i en ung alder og de har i stor grad i en voksen alder godtatt at oppveksten var slik, men samtidig tatt avstand fra faren og ønsker å bli en annerledes far og mann enn de opplevde han. På den andre siden er det informanter som i stor grad har forsonet seg med fraværet og forteller at de synes det er synd at faren ikke stilte opp, men slik var det. Disse informantene tar også avstand til faren og ønsker å bli annerledes enn han.

Noen av informantene forteller om hvordan de opplevde faren da han bodde i hjemmet. De forteller om en far som hadde temperament og de var redd for dette temperamentet. Faren truet med å slå, men han gjorde det aldri. De forteller også om en far som var dømmende og synes aldri noe var godt nok. Faren var bitter og sur og var på den måten dominerende i hjemmet. En av informantene er far og ser på sitt eget farskap i motsetning til sin egen far. Han forteller at han i stor grad ønsker å være en tilstedeværende far som har en oppfølgingsrolle til datteren. Dette ses i sammenheng med Holter og Aarseth (1993) sin studie der de ser et ”drama mellom far og sønn”. Noen av informantene forteller om en far som var tyrannisk, dominerende og aggressiv. De tar avstand fra faren og ønsker ikke å være slike

fedre selv. Holter og Aarseth (1993) mener konflikten kommer fra et skifte i maskulin væremåte og rollene som mann, far og ektemann var annerledes. I fars generasjon var det ulike forventninger til rollene enn det er i dag. På den andre siden har en av informantene mistet faren i ung alder og forteller om en idealisering av faren og faren som ”superpappa”. Dette sammenlignes med studien Menn i Norge der det var fravær av kritikk om farsfravær som Holter og Aarseth (1993) mener viser til en idealisering av faren. Popenoe (1996) mener på sin side at gutter som opplevde farens død vil etter tid se et idealisert bilde av far som kan virke trøstende og oppløftende.

Informantene mener de savner en del ”typiske far-sønn aktiviteter” som sport, konkurranse, jakt, fiske og trening. Trening og sport er konkurrerende aktiviteter og det en far ønsker av sin sønn i den settingen er utfordringer, initiativ, selvstendighet og risikotaking (Popenoe 1996). I tillegg forteller de om en del fysiske egenskaper som å kunne være handy og pusse opp. Informantene forteller at når faren flyttet ut av hjemmet var de sterkt imot at enten mor eller en kjæreste av mor skulle komme inn i bildet og ta på seg rollen som den disiplinerte parten. Autoriteten i familien var rollen som far påtok seg og i hans fravær kunne ingen andre ta på seg denne rollen. Informantene ser gjennom dette ulikt på forventninger til mor og far og rollene de tar. David Popenoe (1996) mener at farens omsorg for barna er kvalitativt ulik morens omsorg. Faren legger med vekt på lek, konkurranse og disiplin i forhold til sin egen sønn. Det stemmer med mine funn ved at informantene forteller om at det de savner ved en far er en far som tar sønnen med på sport, konkurranse, jakt trening og fiske. De forteller også om at de ser på faren som den disiplinerte parten og ved hans manglende tilstedeværelse ønsker de ikke at andre tar denne rollen. De ser på rollen som far noe tradisjonelt ved at de legger vekt på ulikheter mellom kjønnene og at faren har i sin tilstedeværelse andre roller og forventninger til omsorg enn moren. Moren og faren har adskilte roller i forhold til hvilken omsorg de gir til sine barn.

5 Maskulinitet

Mange gutter vokser opp uten en mannlig rollefigur i hjemmet, men samtidig er forholdet mellom fedre og sønner ikke et godt utforsket tema i Norge så vel som internasjonalt (Holter og Aarseth 1993:71). Man vet lite om hva faktisk far bidrar med i forhold til sine sønner og temaet har vært lite utforsket (Brandth og Kvande 2003). På 50 tallet antok forskere at fravær av far hindrer utvikling av en stabil kjønnsidentitet og at det vil være skadelidende for guttenes kjønnsidentitet (Holter & Aarseth 1993). I den sammenheng er det naturlig å hevde at gutters maskulinitet blir påvirket av farsfraværet. Mine informanter har opplevd farsfravær i sin oppvekst og det har tidligere blitt nevnt hvordan dette har påvirket guttene. I dette kapitlet vil det bli sett på maskulinitet i forhold til farsfraværet. Opplever informantene at farsfraværet har påvirket deres maskulinitet og deres syn på hva maskulinitet innebærer?

5.1 Maskulinitet som praksis

Det ble tidligere nevnt at oppgaven tar utgangspunkt i en sosialkonstruktivistisk retning som legger vekt på at kjønn er noe man ”gjør”, kjønn er ikke forutbestemt og konstrueres gjennom samhandling. Kjønn formes dermed sosialt og læres gjennom sosial påvirkning. Det vil her ved vises hvordan informantene ser på kjønn som noe man gjør, at kjønn er en praksis. Informantene trekker fram at kjønn vises ofte fram i oppførsel og ved å vise en maskulin oppførsel er du og blir oppfattet som maskulin.

Informant A spiller i et fotballag og han forklarer at maskuliniteten vises ved oppførsel der man prøver å hevde sin egen maskulinitet *”Men om å gjøre og være litt tøff og litt sånn bråkjeftig da, litt stor i kjeften”* (Informant A).

En av informantene forteller at han er usikker på om det finnes noe som er spesifikt maskulint og trekker fram at det er kvinner som også kan ha disse egenskapene.

”På en måte, det er jo det jeg mener at de som er, holdt på å si, de egenskaper som er typisk mannlige, hvis du skjønner, de forekommer oftere hos menn da. Det betyr ikke at det aldri forekommer hos kvinner” (Informant E).

”Det er mandig å være eller det er maskulint å være selvhevdende da eller akseptert for menn å være selvhevdende Det er mer sosialt akseptert å være brautende hvis du er en mann. ”De forekommer statistisk sett oftere, men det er ikke nødvendigvis entydige karakteristiske”

(Informant E).

5.2 Forskjellig maskuline preferanser

I følge Lorentzen (2006) er det ulike variabler man må ta hensyn til når det gjelder maskulinitet. Maskulinitet varierer mellom kulturer, det varierer over tid innenfor samme kultur, variasjon gjennom et menneskes livstid og maskulinitet kan variere innad i en kultur på samme tid. Burr (1995) trekker fram at det andre grunnpremisset i sosialkonstruktivistisk teori er historisk og kulturelt betinget og hva som blir sett på som maskulint avhenger av kulturen vi tilhører og den historiske perioden vi er i. Dette er de samme premissene som Lorentzen legger når han sier at maskulinitet varierer mellom kulturer og menneskers livstid.

Informantene legger vekt på at maskulinitet er ulikt mellom ulike kulturer.

Informant A trekker fram ”... *media viser hvordan maskulinitet bør være sånn utseendemessig da, fysisk utseendemessig. Personlig blir hvordan miljø du er i og alt sånn der, ikke sant? Boforhold, alt, det har så mye å si da mener jeg*” (Informant A). Han sammenligner Oslo øst og Oslo vest og mener man klart ser forskjeller på hva som blir sett på maskulint og hvordan folk oppfører seg. ”*Det er andre oppfatninger om hva som er maskulint, ikke sant?*” (Informant A). Informanten mener maskulinitet er ulikt, avhengig av hvilken kultur du tilhører.

Informant F mener det finnes ulike former for maskulinitet ”*Ja, det finnes forskjellig type former for maskulinitet kanskje eller at det finnes ja*” (Informant G).

”*..Ja, men altså i siste instans så handler jo det om å være en mann, tenker jeg først og fremst om det er en viss bit av en mann tillært sosial rolle da som varierer forferdelig mye i miljø. Også handler det om kjønn, det biologiske, fysiske aspektet av det*” (Informant E).

Informanten trekker her fram at maskulinitet er en tillært sosial rolle som er likt med hvordan sosialkonstruktivisme ser på maskulinitet. West og Zimmerman (1991) mener maskulinitet er noe man lærer ved samhandling og interaksjon med andre. På den måten kan vi si at maskulinitet er en tillært sosial rolle. Maskulinitet varierer også mellom miljøer slik som informantene her hevder, maskulinitet varierer i kulturer og er kulturelt betinget (Lorentzen 2006, Burr 1995). Selv om informantene bruker ordet miljø og Lorentzen og Burr bruker ordet kulturer dreier det seg om det samme, det handler om hvordan man ser på maskulinitet

innenfor egen sosial omgangskrets.

Informant E bruker videre eksempler som illustrerer på hvilken måte maskulinitet varierer innenfor den sosiale omgangskretsen han tilhørte. Informanten trekker fram mannligheter som er anti-intellektuelle som stereotyper av fotballsupporteren med ølvom og i hans omgangskrets er det en veldig uglesett maskulinitet. *”Men det er ikke det at jeg tror at de er mye dårligere mennesker enn andre, det er bare ulike kulturelle preferanser. De vil ikke i mitt miljø bli definert som like gode menn som meg. Men om de er mindre mannlige, på en absolutt skala, det vil jeg ikke ta stilling til... Nja altså jeg vil nok si at han ehm eksponerer sin maskulinitet på en dårligere eller viser sin maskulinitet på en dårligere måte enn meg”... Spørsmålet er om fordømmelsen av denne øldrikkende fotballsupporteren ligger i det kulturelle eller om det ligger i det maskuline?.... Og jeg tror ikke nødvendigvis det ligger i det maskuline, jeg tror først og fremst fordi det er en stereotypi som er manns spesifikk og har veldig kulturell, veldig kulturell status.... Så til syvende og sist så fordømmer jeg den stereotypien som eh dum eller kulturelt uutvikla, men ikke som umandig”* (Informant E).

”På den måten at det er så mange forskjellige måter det går an å være veldig maskulin på” (Informant E).

Informant E forteller at i hans miljøer kan man være homo og bli sett på som normal, mens Informant A illustrerer at i hans miljø er det å være homo og feminin det motsatte av maskulinitet.

”Eh, rammene om hva som er normalt er mye snevrere. Ehm du kan jo være homo og bli sett på som normal i mine sosiale miljøer i hvert fall eh og at det ikke er.... Ja, ikke sant? Det er ikke alle som synes du er no fullverdig mann hvis du liker menn, men de miljøene jeg har vokst opp i og ferdes i nå så er det kurant” (Informant E).

”Det ehh jeg føler meg veldig mannlig og alt jeg gjør er veldig mannlig så. Jeg gjør ikke noe sånn, et godt eksempel er på trening og sånn, jeg tar ikke noe spinning, jeg tar ikke noe aerobic 1 og aerobic 2 sånn, ikke sant? Det er veldig sånn, det er også en sånn tabu, det er tabu å gå på aerobic hvis du er den muskuløse fyren vettu, de musklene og da vil du miste din maskulinitet. Fordi det er en feminin øvelse, en feminin time du er på. Da vil heller folk tro du er en skikkelig svær homse” (Informant A).

På den ene siden forteller informant E om at det er kurant og være homofil i hans miljø mens

på den andre siden ser informant A det som et tabu. Det som også er interessant i det siste sitatet er at informanten ser på femininitet og homofili som mye av det samme, aerobic er en feminin øvelse og om man som mann er i slike timer kan man bli sett på som homofil. Disse sitatene handler lite om homofili og femininitet, men brukes som et eksempel for å belyse at man i ulike kulturer ser på maskulinitet ulikt. I neste sitat forteller Informant A om hvordan maskulinitet og femininitet blir sett på som motpoler i hans kultur.

”Ja, fordi i vår kultur så er det stor forskjell mellom maskulinitet og femininitet da. Det er visse ansvars, visse ting man gjør som er maskulint, som mannen skal gjøre som regel og som oppfattes som maskulint. Mens er det visse ting som oppfattes som feminint som kvinnen skal gjøre. Og da blir man liksom, kjenner man seg i de rollene som er mennene gjør, ikke sant? Men det har ikke noe med sånn, det er ikke så konservativt, ikke sant? Det er bare visse ting gjør menn og visse ting gjør kvinner og det er vanlig, sånn er det bare. Alt fra, altså som regel så er det jo, det er jo, som regel er det mannen som gjør hardtarbeidende, det gjelder fleste kulturer uansett. Alt fra, handy, altså hvis det er enn mann til stede så gjør han gjerne de tunge arbeidene, ikke sant?” (Informant A).

”Det maskuline henger litt mer å være motsatt av det jentene gjør” (Informant A).

Informant B forteller at når han vokste opp så han ofte opp til de sterke og flinke sportsutøverene som vant, men han legger vekt på at i helhet er det miljøet du vokser opp i som påvirker deg mer.

Informant F mener det er ikke så viktig for han å bli sett på som maskulin, men det er et tap å bli sett på som feminin. *”Sånn i forhold til er egentlig ikke så fryktelig opptatt av om jeg blir tatt for å være maskulin heller...Så lenge jeg ikke blir tatt for å være feminin...Det hadde vært verre....Enn å bli tatt for å være ikke maskulin, det er det er ikke noe stort tap...Men å ha gått andre veien hadde vært skummelt...For meg da. Også føler jeg meg ganske mannlig, altså jeg eh er opptatt av en del typisk typisk tradisjonelt mannlige ting da eh innenfor matematikk og data og elektronikk og science fiction” (Informant F).*

5.3 Det særegne maskuline

Informantene ser på maskulinitet på en tradisjonell måte ved at de trekker fram egenskaper som ofte blir sett på som tradisjonelle. Det vil i dette delkapitlet bli sett på hva de mener

maskulinitet er og hvilke egenskaper og oppførsel de ser på som maskulin, hva informantene legger vekt på i forhold til maskulinitet. Informantene gir uttrykk for tradisjonelle maskuline egenskaper når de forteller om hvordan de ser på maskulinitet. Maskulinitet handler lite om å vaske hus og ta vare på unger, men heller om å være sterk og handy.

Informant F nevner at han liker å utfordre seg i forhold til trening og han ser på det som maskulint. Informant A mener maskulinitet handler om å være robust, sterk, ha mørk og dyp stemme. Man ønsker å bli oppfattet som en slags beskytter for det motsatte kjønn. Han legger vekt på at han er i midten av skalaen og dermed ikke utfordrer noen oppfattelse om maskulinitet. Informant C mener maskuline egenskaper i stor del dreier seg om sport og konkurranseinstinkt og det å vinne. Informanten mener kvinner bryr seg i større grad mer enn menn der han mener kvinner har ”flinke pike syndromet” mens menn stort sett er flinkere til å gi faen. Informant B hevder at egenskapene han forbinder med maskulinitet er fysisk og psykisk sterk samt at man kan fikse noe selv altså å være handy. Informant F mener maskulinitet blir fremstilt som stereotypisk med egenskaper som skjeggvekst, slank og fokuserer mye på de fysiske attributter. *”Nei det er jo muskuløse gjerne eh, tre dagers skjeggvekst, hehe. Du har den litt hengslengt kanskje stil samtidig sporty liksom. Eh glimt i øyet, altså du har hele registeret. Eh du har six pack det var veldig da jeg var, kanskje enda mer før* (Informant F).

Egenskaper som er typisk mannlige mener informant F er en slags ro eller en slags sindighet. *”Ja ja gjerne litt sånn, sitte i tlf og være stille...Det er mitt bilde av hva som er typisk da... Ja eh ja stabilitet er viktig eh det der med å være praktisk. Altså det det er litt sånn i grenseland eh og det er ikke veldig viktig.* (Informant F). Å være ansvarlig mener informanten er typisk mannlig. Han er usikker, men nevner at å bite over mer enn man er i stand til å gjøre er muligens maskulint. Han nevner et oppussingsgen som maskulint. Det er også kvinnelig legger han til, men det er ofte mannen som snekrer.

Informant G mener det maskuline idealet var sport, trening, jakt og fiske og betegner det som macho. Han mener vennene muligens kan ha et annet syn på maskulinitet enn han har hatt på grunn av at han gikk glipp av det med faren sin. *”Ikke nødvendigvis at jeg har pratet med dem, men at det ligger litt sånn latent?”*(Informant G). Han betegner det yrket og utdannelsen som han har tatt som mykt, men er usikker på om det hadde noe med farsfraværet å gjøre. *Så har jo jeg tatt da her..... (samfunnsvitenskapelig fag), det kan man jo ta som litt mykt kanskje, jeg veit ikke jeg... Eller kvinneyrke eller gudene vet hva du skal finne på det, men eh sier*

kanskje tatt litt mer sånn it, statsvitenskap litt mer sånne” (Informant G).

”Fordi hver gang du hører om det som typisk forbindes med maskulinitet da hvis man litt sånn røff, aggressivitet mere sånn der. Hver gang du hører noe i nyhetene eller det er noe som fremstilles så alt som blir da direkte linka til det å være maskulin er veldig ofte negativt ladet i nyheter. Det er liksom aggresjon, det er slåsskamper det er eh dette her med å være sinna og sånn” (Informant H).

Informantene ser på maskulinitet i form av fysiske attributter, oppførsel og kommunikasjon. De fleste informantene mener menn er det motsatte av kvinner og at de oppfører seg og kommuniserer annerledes. *”Det viktigste er jo det med å, det at man må kommunisere annerledes som mann, føler jeg, enn som kvinne. Da trenger man en mannlig rollemodell for å lære det. Også er det jo klart alle disse praktiske tingene er jo også fint, men det er jo mer fordi samfunnet vårt er sånn. Så det er jo, du kan jo ha en mor som er fryktelig flink å snekre. Mange mødre er jo sikkert det i dag. Det blir jo litt mer spesielt for min situasjon da at moren min kanskje ikke var det eller er det” (Informant D).* Informanten mener han ofte kommer til kort i forhold til todelingen når det gjelder direkte kommunikasjon til andre menn. Han mener han ofte blander ved å snakke direkte til kvinner og indirekte til andre menn, kommunikasjonen kan til tider være vanskelig.

”Informant E: Det er min måte å definere men altså jeg eh jeg tror nok i mine sosiale miljøer så er skal man ikke være så veldig mannsjåvinistisk før man er en dårlig mann igjen da.

Ann Kristin: Mmm. Hvorfor ikke det?

Informant E: Eh nei fordi de folka som jeg omgås eh er eh opplært til å være veldig bevisste på kjønnsforskjeller. Men det er forskjellig fra liksom familien min, slekta mi eh omgangsvennene mine eh og sånn. Jeg har jo mange forskjellige sosiale arenaer hvor de grensene for dette er forskjellig, eh det har jeg nok” (Informant E).

Informant E mener en far kan bidra når det gjelder hvordan det forventes at man skal prate, bruke kroppsspråk og den rent fysiske delen. Han legger til at i hans miljøer skal man ikke være så veldig mannsjåvinist før mann er en dårlig mann. Informant E mener kvaliteter som stabilitet, praktisk anlagt og oppussingsgen, ansvarlig og bite over mer enn man kan håndtere blir sett på som maskuline.

”På en eller annen måte har du fått inprogrammert at det er pinlig å spørre mamma om den

type ting. Det kan være.... Nei, det kan være i alle fall pubertetsmessige ting eh så er det nok veldig sann dere at det er antageligvis litt tryggere å få snakka med far om den slags da. Jeg vil i alle fall tro det nå hadde ikke jeg no. Hadde vel egentlig aldri den der store samtalen med verken far eller mor egentlig. Man bare lærte seg det da ” (Informant H).

”Selv om du kanskje ikke blir innprinta med en viss oppfattning om hva som er en mansrolle og hva som er en kvinnerolle når du er liten så tror jeg at du har en sann medfødt forståelse av hva som hva mor er flink til og hva far er flink til. Den tror jeg du har sann egentlig helt uavhengig av oppvekst, det er noe som bare ligger i bakhodet hos alle. Alle vet at liksom mor er den du løper til når du har skada deg fordi hun passer på deg og pappa er liksom den du skal gå til hvis du føler deg redd eller trenger noen til å forsvare deg, han er den som forsvarer deg. Og akkurat de to funksjonene tror jeg nok du har innprenta i bakhodet fra du begynte å krabbe. At du vet at mamma er den som vil passe på, trøste, liksom den helbredende lille og far beskytter” (Informant H).

”Ja, det er mer det atte ting som oppfattes som maskulint altså gjennom hele barndommen, oppdragelse og med skole og med alt så får vi en formening om ting, hva er maskulint og hva er feminint og det er noe du har en konkret formening om som følge av oppveksten din. Og typiske maskuline ting da er liksom røff og tøff og sann småslåssing og det å være det å liksom være ute og leke krig og alt mulig rart da alt som egentlig oppfattes som maskulint helt fra barnspenn og oppover...(Informant H).

Informant G mener en mor kan vesentlig påvirke gutters maskulinitet. *”Nei, hvis du har en aktiv mor som er kanskje litt mer reflektert i forhold til disse tinga da... Ja at man på en måte snakker om det eller eller at man på en måte tilbyr andre verden... I forhold til søke litt andre miljøer(Informant G).*

” Men om det savnet ville være en far eller en annen figur i livet eller om det var noe verdisett, det kan jeg ikke si... Om det skyldes savnet etter far som en person på en måte eller om det skyldes fars rolle det vet jeg ikke... Det er veldig sann at de skylder at og ikke ha vokst opp med en far altså at det gjør det annerledes...Uten at det nødvendigvis er noe uten at hvis far så hadde vært der så kanskje det ikke hadde betydd noe særlig mye mer hvis du skjønner” (Informant G). Her legger Informant G opp til at moren i stor grad kan påvirke gutters maskulinitet ved å være litt reflektert over hva en maskulin rollemodell kan tilby. Han er

usikker på om det er rollen eller faren savnet går ut på og om det hadde hatt en påvirkning om han hadde hatt en tilstedeværende far.

Informant G er usikker på om savnet kommer fra å ikke ha en far eller savnet over å ikke opplevd maskulint samvær og lære maskuline ting. *”Mannens rolle i kraft av å være, bare være en annen person”* (Informant G). Her legger informanten til at mannen kun i kraft av og være en annen person og en støtte for mor kan være svaret. Han forteller videre at han mener det ikke er noe særegent med maskulinitet og kun at du er to foreldre som hjelper og støtter hverandre i oppveksten av barna kan gi barna en harmonisk oppvekst.

Informanten G hevder det forstås mer naturlig at gutter gjør det som blir sett på som maskuline aktiviteter på grunn av kjønnsmonstre. Det er regler, historie og samfunnet som har skapt disse forståelsene.

5.4 Egen maskulinitet

Informantene opplever synet på egen maskulinitet litt ulikt, men informantene trekker fram en del tradisjonell maskuline egenskaper. Det vil her bli sett nærmere på hvordan informantene ser på egen maskulinitet og hva de mener om egen maskulinitet.

”Jeg vet liksom ikke om jeg føler at jeg eh oppfyller samfunnets forventninger i noen sterkere grad enn mange andre... Men føler liksom at jeg er godt plassert i rammene av hva som er normalt for en mann. Jeg føler ikke jeg utfordrer noen oppfatninger av maskulinitet”

(Informant E). Informanten ser på seg selv som god nok som mann, men samtidig synes han å gradere sin egen maskulinitet er vanskelig. *”Det er vanskelig å snakke om hva som er god mannlighet, altså hvor mannlig, hvor maskulin er jeg. Eh det jeg opplever meg ikke som no eh 90 % mann”* (Informant E).

”Jeg ser på meg selv som en helt fullverdig mann og kan oppfylle alle de roller som forventes av meg” (Informant H).

Eh jeg kan fint stå ved siden av David Beckham og tenke at jeg er minst like mye mann som han...Men ikke sant, det handler ikke om at jeg ikke eh ser at han har mye høyere sosial status og bedre utseende og en del sånne ting enn det jeg har da. Men jeg synes ikke han fyller en mannrolle bedre enn det jeg gjør” (Informant E).

”Men når det er sagt da så, det jeg sier med at jeg ikke kjenner noen, altså ikke har noen venner som er mer maskulin en meg er ikke det dermed sagt. Altså jeg har massevis av venner jeg ser opp til, virkelig. Men når det gjelder akkurat det å være mann så tror jeg vel kanskje jeg har funni meg sjøl ganske greit liksom... Etter hvert, jeg er ganske trygg da... Ja ja. Faktisk, på tross av alt så er jeg ganske trygg på den” (Informant F).

”Ja ja jo ja, ikke nødvendigvis. Altså jeg kan, det er mange som er mer maskuline enn meg.... I den forstand men jeg ser jo også de typiske stereotypisk oppfattelse av maskulinitet er...Så så det er definitivt menn som er mer maskuline enn meg....Men men jeg er trygg på den graden av maskulinitet jeg har. Jeg ser på meg selv som en normal, litt over normal maskulin kanskje” (Informant F). Informanten trekker fram at han :”Nei mer sånn at stoles på og jeg er en trygg faktor da eh og jeg kan eh jeg føler vel meg i stand til og ta meg av noen liksom” (Informant F).

”Jeg vil ikke se på meg selv som no kjempemacho kjempemaskulin egentlig eh jeg vil kanskje veldig gjennomsnittelig vil jeg tenke. Man skal være litt ærlig rundt det jeg har ikke noe problemer med å se andre jeg klarer jeg klarer å se andre eh syn da på en sak... Jeg føler meg trygg på meg selv da...Jeg er nok som folk flest jeg har mine meninger om ting, men er villig til å forandre dem (Informant H).

Informantene forteller at de ser på seg selv som maskuline. De legger til at de ser på seg selv som gode nok maskuline og at de er trygge på sin egen maskulinitet. De kan allikevel se at andre er mer stereotypiske maskuline enn dem, men føler seg gode nok som menn.

”Jeg vet ikke, har vel ikke følt at jeg har vært så veldig maskulin alltid ovenfor, i forhold til andre nødvendigvis. Og tror ofte at folk, for eksempel jevnaldrende er mye sterkere enn det de er eller er mye mer maskuline, ikke sterkere, men mer maskuline da sånn mer sånn”

(Informant C). Informanten mener at han i senere tid har forandret seg og begynner å se på seg selv som maskulin. Han trekker fram at han er mer maskulin når de gjelder å presse seg selv, men er mindre maskulin når det gjelder det å kunne fronte egne ting.

”Ja, jeg så på meg selv som veldig maskulin før, men jeg har blitt litt sånn tvilende til om jeg er gjennomsnittelig ja. Jeg vet ikke, kanskje jeg skulle, jeg føler fint at jeg er maskulin, det er ikke sånn, men jeg skulle ønske jeg var litt mere maskulin på en måte. Jeg vet ikke, det er jo, jeg synes det er et veldig vanskelig spørsmål. Jeg kan ikke definere meg selv, hvis jeg skal definere meg selv som over eller under gjennomsnittelig maskulin så tror jeg at jeg må si, for

liksom hele Norges befolkning, alle Norges menn, da må jeg nok definitivt si at jeg er under gjennomsnittelig maskulin” (Informant D).

Informant G: *”Jeg vil absolutt si at de var nok heller var mer maskuline enn meg... Min oppfatning av dem i hvert fall. Uten at de nødvendigvis kanskje var det*

Ann Kristin: *Ja. Var det på grunn av de gjorde disse sport, trening og fiske aktivitetene eller?*

Informant G: *Ja ja, det var kanskje det da*

Ann Kristin: *Lære å barbere seg og sånn som du nevnte?*

Informant G: *Ja kanskje ikke den siste men i alle fall de andre” (Informant G).*

Informantene mener de er mindre maskuline enn andre menn, men er usikker på om det er deres oppfatning, uten at andre faktisk var mer maskuline enn seg selv. Informant C og G følte at de var mindre maskuline enn sine jevnaldrende når de var små, men at dette nå har jevnet seg ut og at de i større grad er mer trygg på egen maskulinitet. Informant D mener han er under gjennomsnittelig maskulin i forhold til alle andre menn i Norge, men det betyr ikke at han er lite maskulin av den grunn.

Samtlige informanter har rangert seg selv som rundt 5 på en skala fra 1-10 der 10 er mest maskulin. Det varierer fra en 4 til 7, men de aller fleste mener de ligger på rundt midten. De sier de er usikre i hvilken grad fraværet har påvirket maskuliniteten, men nevner at de har lært mye om maskulinitet ved andre maskuline rollemodeller. Allikevel mener de farsfraværet har gjort at de føler de har manglet noe under oppveksten og noen av informantene mener de har gått glipp av en del. Allikevel er de produkter av deres oppvekst og at maskuliniteten i noen grad kan ha blitt påvirket av fraværet, men det er vanskelig å sette ord på hvordan dette rent praktisk har påvirket.

Når det gjelder om teorien at gutter som vokser opp uten far viser en kompensatorisk kjønnsidentitet også kalt hypermaskulinitet finner jeg ikke tendenser til dette hos informantene. Man antok på 50 tallet at farsfravær hindret utviklingen av en stabil kjønnsidentitet hos gutter (Holter og Aarseth (1993). Kjønnsidentiteten til guttene mente man dermed ble preget av ulike former for kompensatorisk kjønnsidentitet, også kalt hypermaskulinitet (Holter & Aarseth 1993). Tiller og Grønseth var norske forskere som så nærmere på hypermaskuliniteten. Tiller fant en maskulin idealisering hos noen gutter mens at andre gutter viser mer feminine trekk (Tiller 1958). Holter og Aarseth (1993) mener en lettere fant trekk på hypermaskulinitet på 50-tallet enn i dagens samfunn på grunn av endringer i

samfunn og familieliv. Lamb (1987) mener at studier om forholdet mellom far og sønn i forhold til maskulinitet viste et uventet resultat. Det viste at det ikke var noen korrelasjon mellom fars maskulinitet og sønnens maskulinitet. Kvaliteten i forholdet var den viktige faktoren når det gjelder maskulinitet. Du ønsker å ligne på en du ser opp til og respekterer. Lamb (1987) mener maskuliniteten påvirker hvordan man ser på mansrollene i samfunnet. De som har et godt forhold til sin far kan være mer androgyne enn andre som ikke har et like godt forhold. Informantene mine hevder de er fornøyd med sin grad av maskulinitet og at de ser på seg selv som gode nok menn. Informantene mener det er vanskelig å si om farsfraværet har påvirket maskuliniteten, men tviler på det. I min studie er det verken tegn på hypermaskulinitet eller at farsfraværet har påvirket informantenes maskulinitet. Selv om informantene ser ganske tradisjonelt på begrepet maskulinitet er mange av informantene veloverveide i beskrivelsene sine og mange virker som de har tenkt litt over farsfraværet før. Det er heller ikke alle informantene som er overbevist om at det er så enkelt som å hevde at en egenskap er maskulin, noen forkaster hele tankegangen om femininitet og maskulinitet. Selv om de mener at typiske maskuline egenskaper ofte er tradisjonelle, er de likevel opplyst om at idealet av farskapsidealet og mansrollen har forandret seg mye, og idealene ser mer mot den myke mann. De fleste informantene opplever seg selv som gode nok som maskulin. Noen av de har ikke alltid følt det slik, men ettersom de har vokst opp har de godtatt sin egen maskulinitet og mener den er god nok, de er gode nok som menn. De ser allikevel at det er menn som er mer maskuline enn dem, ”*Man er ikke en testosteronbombe, men mann nok*” (Informant H).

5.5 Oppsummering

Temaet om maskulinitet begynner ved at informantene forklarer at synet på maskulinitet er ulikt avhengig av hvilke miljø eller kultur du tilhører. Hva som blir sett på som maskulint i en kultur er ikke nødvendigvis det i en annen. Det blir satt i sammenheng med Lorentzen (2006) og Burr (1995) sine teorier om at maskulinitet er historisk og kulturelt betinget. Det blir sett på som maskulint i en kultur anses ikke nødvendigvis som maskulint i en annen og det som blir sett på som maskulint i en kultur kan bli sett på som feminint i en annen. Egenkaper og handlingene informantene mener er spesifikk maskuline er blant annet konkurranseinstinkt, sterk, handy, robust. Informantene mener man får en formening av hva maskulinitet er gjennom oppveksten. Informantene hevder de ser på seg selv som maskuline og at de ligger

godt innenfor rammene av hva som blir sett på som maskulint. Noen av informantene trekker fram at de så på seg selv som mindre maskulin enn andre gutter i oppveksten, men at de nå godt fyller en mannsrolle. På 50 tallet tok man utgangspunkt i at gutter som vokser opp uten en far vil bli hindret utviklingen av en stabil kjønnsidentitet. Kjønnsidentiteten til guttene mente man dermed ble preget av ulike former for kompensatorisk kjønnsidentitet, også kalt hypermaskulinitet (Holter & Aarseth 1993). I Norge viste Tiller (1958) i sin studie maskulin idealisering hos noen mens andre viste mer feminine trekk. Denne studien viste ingen tegn til hypermaskulinitet. Man kan si informantene har et tradisjonelt syn på maskulinitet, men at de, i likhet med samfunnets utvikling, ønsker å være mykere menn. Mer om mannsrollen og farsrollen blir diskutert i neste kapittel.

6 Rollen som fedre og menn

Synet på menn og maskuliniteter henger sammen med forventninger til rollen som mann. Forventningene til menn i samfunnet er knyttet opp mot forventningene til fedre og disse påvirker hverandre kontinuerlig. Mannsrollen og forventninger som er knyttet til hva en mann i samfunnet skal ha, gjøre og hvordan han skal oppføre seg. Disse forventningene kommer fra ulike hold. Informantene tar også opp hvordan de ser på rollene og hvorvidt de ønsker å følge dem. Når det gjelder forventninger til manssrollen og fedre i familien blir dette tatt opp her, og dette vil vise på hvilken måte informantene gjør sin maskulinitet som menn i samfunnet. Maskuliniteten blir ikke sett på som noe iboende i hvert individ, men at dette blir utviklet og gjort i samspill med andre mennesker i samfunnet. Synet på menn og fedre i samfunnet tar da utgangspunkt i det sosialkonstruktivistiske synet og bygger videre på tankegangen om at maskulinitet er en praksis som man lærer i samhandling med andre i samfunnet.

Den tradisjonelle manssrollen innebærer å se på mann som forsørger for deres familie (Plantin 2001). Lorentzen (2012) mente at faren i hovedsak var en far for familien og hans rolle var som arbeider og forsørger ved Industrialiseringen mellom 1800 og 1900 tallet. Faren er fraværende i hjemmet og har lite med barnets hverdag og gjøre.

”De nye fedrene” ble var en ny farsmodell som presentert etter at mødre kom ut i arbeidet på 1960 tallet og fikk raskt tilslutning. Faren skulle være nærværende og deltagende. (Se for eksempel Borch-Nilsen 2008, Brandth og Kvande 2003, Hagstrøm 1999, Haavind 2006, Plantin 2001). Kravet om likestilling økte og det ble forventet at mannen skulle involvere seg mer i barneomsorgen og bidra i hjemmet på lik linje som kvinnen (Plantin 2001, Brandt og Kvande 2003). Fedrene skulle være tilstedeværende, gi sine barn omsorg og ta seg tid og ønske å være nære sine barn. Den omsørgende far som var nærværende og deltagende ble sett på som den nye farskapsmodellen (Brandth og Kvande 2003).

Informantene legger fram en todeling i manssrollen som blir forventet av dem. På den ene siden har man den tradisjonelle manssrollen og på den andre siden har man en mer moderne mann. Forventningene til manssrollen mener informantene i stor grad kommer fra venner og familie. Informantene viser på hvilken måte de responderer til forventningene og i hvilken grad de ønsker å se seg selv som en moderne mann.

”... framstiller menn som, menn som menn på en mer tradisjonell måte vil jeg si. Noen prøver

vel å ohh få menn til å, finne menn som liksom metroseksuelle da, eller moderne som det heter men. Mitt inntrykk er vel at menn blir framstilt som ekte menn i ulike sammenhenger”

(Intervju B). I ordet ekte menn legger han til at de blir fremstilt tradisjonelt med egenskaper som sterk i posisjon, og fysisk og psykisk sterke. Han legger vekt på at det er den tradisjonelle mannen som blir vist. Han ønsker gjerne at mannen skal bli framstilt litt svakere, mer nøytral og mykere. ... ”*det gir vel kanskje mer riktig bilde av hvordan ting utvikler seg, spesielt i min generasjon da”* (Intervju B).

6.1 Tradisjonell maskulin rolle

Informant G mener samfunnet forventer at mannen skal være sterk og muskuløs og at man skal klare seg selv. Informant B mener det å være maskulin innebærer også at man er økonomisk selvstendig. Informant C er enig i dette og trekker fram at en mann skal bidra og produsere noe for samfunnet og ikke snylte. Informant E mener samfunnet forventer at han oppdrar barna sine og klarer å ta vare på seg selv.

”Ja at kanskje samfunnet krever det mer av mannen enn kvinner.. Kanskje det er greit, kanskje det er mer greit at kvinner ikke klarer seg selv enn menn klarer” (Informant G).

Informanten mener at det på en måte kan ses på som en forsørgerrolle der det er mindre tabu om ikke kvinnen klarer seg selv, men det er større forventningspress til at menn klarer å leve opp til disse verdiene og kan forsørge seg selv og sine. Samtlige informanter mener samfunnet forventer at man som mann kan økonomisk forsørge seg selv og sine. Det som blir sett på som den tradisjonelle mansrollen er mannen som forsørger for sin familie og hans rolle innebærer å være arbeider og forsørger (Plantin 2001, Lorentzen 2012).

”Nei, jeg har litt, som sagt så er mye av det gamle mannsidealet litt sånn hardwira inni meg så det at man skal være sterk, men jeg bare prøver å kombinere da med det at skal ha aksept for egne, aksept å stå for egne følelser og sånn. At du ikke trenger å kaste bort hele følelsessiden bare fordi man er mann” (Informant C).

Her gir informant C uttrykk for at han i stor grad er påvirket av det gamle mannsidealet som en sterk mann som ikke snakket om sine følelser og prøver å kombinere det med at det er akseptert å snakke om følelser. Informant C utdyper dette med at han jobber med å forstå at det å akseptere sine egne følelser og kunne forsvare dem også viser at du er en sterk mann.

”Det er også, alt handler om, sånn jeg ser det å eie den derre sterke synet sitt og mye av det går på. Det er det jeg nå begynner å forbinde med maskulinitet. Ikke å holde bort følelser selv om det ligger veldig sånn hardwire i deg så ligger det veldig sånn å holde bort følelser, men jeg merker at det er den stemmen som kommer opp og er kritisk hele tiden. Men likevel så begynner jeg mer sånn forståelse for at det som faktisk er å være sterk, er det og også akseptere sine egne følelser og kunne forsvare de da på en måte. Og det betyr ikke likhetstrekk med, det er veldig for meg da for jeg har ikke lyst til å være sånn sutrete person” (Informant C).

” Før så var det vel enda mer at man skal være eh veldig hard og ikke snakke om følelser i det hele tatt nødvendigvis. Litt mer sånn ja, ja rett og slett egentlig ikke snakke så mye om følelser, men stå på å gjøre det man kan for å oppnå ja, ikke sant? Komme seg gjennom livet da nærmest. Ja, men sånn jeg ser det nå er det litt mer rom for at man, litt mer rom for at man eh snakker. Jeg vet ikke om jeg skal kalle det et litt sånn mykere mannsideal enn det var før” (Informant C).

Informant C hevder her at man ikke tidligere skulle snakke så mye om sine følelser som mann og at det i dagens samfunn er mer akseptert å snakke om sine egne følelser. Han mener det har blitt et mykere mannsideal der det å snakke om sine følelser er mer akseptert. Her viser informanten en forståelse for at mannsollen har forandret seg og at skillet fra en tradisjonell mann til et mer mykere mannsideal har utviklet seg.

6.2 Et mykere kjønnsideal

Informant C hevder at mannsrollen har forandret seg og et mykere mannsideal er det som i større grad er forventet av mannen i dagens samfunn.

“...og myke mannen er mer sånn derre ja, jobbe i barnehage og litt mer sånn der jeg vet ikke, stolt av sine feminine verdier, jeg vet ikke” (Informant G). Macho mannen mener informanten er en mann som fisker i skogen, er jagerpilot og holder på med typiske maskuline driftsyrer. Informanten legger vekt på at dette er ekstremt fremstilt.

Informant G mener det i stor grad forstås som mer naturlig at gutter gjør det som blir sett på som tradisjonelle maskuline aktiviteter som sport, trening, jakt og fiske. Det er regler, historie og samfunnet som har skapt forståelsen om at dette er naturlig mener han. Å være en myk

mann mener han er midt i mellom en kvinnelig og mannlig egenskap og at det historisk er en kvinnelig egenskap som mannen i senere tid har ervervet. Samfunnet forventer at han fysisk sterk, men samtidig ”...ja men også for så vidt moderne mannen som representerer det å være myk da altså sånn....På en måte at skal representere den moderne mannen og på en måte med... Ja myke verdier ja mmm” (Informant G). ”Jeg har myke verdier ja eller hva du skal kalle det for noe” (Informant G).

”Jeg synes det har blitt litt popp å skulle være, det har blitt veldig populært å skulle være en myk mann da sånn sett.. Nei, altså prøver vel å frem altså prøver vel å fremstille mannsrollen som hva skal man si. Det skal liksom nå være sånn at man skal være hjemmepappa skal man være... Eh man skal liksom være en myk mann og både det ene og det andre, men om faktisk noen kunne tenke seg da og ha klassiske mannsrollene være den som jobber og sånn da så blir det politisk ukorrekt da” (Informant H).

”Det er jo pop kulturen nå, er jo at man skal være myk mann.. Trass så driver alle å skriker om at man skal ha en skikkelig macho mann, men at man skal være myk.. Også lurte man på hvorfor snille gutta går rundt og river av seg håret, ikke sant?... Jeg tror alle skal ha en sånn, alle vil ha en tømmerhugger i flanellskjorte med tredagers skjegg som sitter og gråter og snakker og snakker om følelsene sine, ikke sant?.. Og det er akkurat det herre med det er ikke noe i veien altså en mann godt være macho men han kan også samtidig da faktisk lære seg å vaske klær og... Kanskje ta oppvasken og sånne ting det er, det behøver ikke å krysse hverandre... Men den derre følelsesmessige vrak av en mann som jeg føler mange er ute etter som sitter og griner og snakker om følelsene sine over en kaffe latte liksom det... Den der er jeg ikke helt med på da men ja” (Informant G).

Informant G forteller på den ene siden at menn skal være macho og på den måten tradisjonelle men samtidig skal man som mann være myke og ta del i husvask og oppvask. Han mener det har gått litt for langt i forhold til den moderne mann og menn ofte blir følelsesmessige vrak.

Det er politisk ukorrekt og se på seg selv som forsørger av familien i dagens samfunn. Menn som forsørger ble utfordret og det ble stilt nye krav til fedrene (Brandt og Kvande 2003). Forsørgelse av familien er ikke lenger det som gir menn posisjon som fedre og man snakker dermed om den omsorgsfulle far (Brandt og Kvande 2003). Informanten forteller her om at man som menn kan beholde sin maskulinitet samtidig som det stilles nye krav til menn både i form av hjem og barn.

Informant F hevder det blir vist et mer nyansert og alternativt syn på maskulinitet periodevis. Han legger vekt på at før var det mer fokus på utseende og i dag er det mindre stereotypisk ved at det blir fokusert på tv serier som Sjekkeskolen med Siggurd Sollien og Heia Tufte.

”For meg så er det litt befriende å kjenne seg igjen i litt mer alternative menn rett og slett. Altså i et annet bilde da, man får et bredere syn, et større menneskesyn” (Informant F).

”Ja. Det tror jeg gjelder de fleste menn egentlig. At man kanskje kjenner seg litt mer igjen i de reelle portrettene som kommer istedenfor de Dressmann reklamene... Det er ikke så mange som følger de, som passer inn” (Informant F).

Informant F mener å være myk er midt imellom en kvinnelig og en mannlig egenskap, det er en kvinnelig egenskap som mannen har ervervet.

”Det kommer helt an på hva du legger i macho da. Og men at de er mer nyansert er de kanskje virkelighetsnært i den forstand at det er litt mer sånn blir jo da myk mann da egentlig i praksis så det blir liksom motpolen til machomannen men litt sånn der” (Informant F).

”...altså en mann som appellerer til omsorg og mer sånn ehh, vise sånn emosjonell sårbarhet liksom han blir bare patetisk, jeg føler det er på en måte, man skal, man kan, det er en veldig hårfin balansegang, man skal ikke ja, man skal ikke, man må fortsatt være litt sånn sterk og selvstendig i alle situasjoner da” (Informant C).

Informant D hevder depresjoner og vise svakheter er mer legitimt hos kvinner, mens hos menn blir det ofte oppfattet som sippete og lite maskulint. Det er også et høyere krav til mengden med harselering, hvor mye kan man herse med en mann før han hadde ”fått lov” å gå inn i en depresjon. Når man er deprimert mister man handlekraften og da mister man de tradisjonelle maskuline trekkene, i følge (Informant D).

Informantene trekker fram at den myke mann er dagens ideal og det er den nye forventningen til mannen. Men samtidig mener de at det er viktig at man beholder sin maskulinitet. Den nye mannen har muligens gått litt langt og de hevder det er viktig og ikke bli for sutrete og bli for følelsesmessig. Informantenes uttrykk at det mykere ideal har gått for langt kan være et uttrykk for at de mener det er viktig å beholde noen av kravene til en mann som var før, man skal ikke bli for sutrete som de sier. Man skal nå utrykke følelser på en måte som deres far ikke gjorde (Brandth og Kvande 2003). Man må på den ene siden ha harde verdier og være en tradisjonell

mann, samtidig er det andre forventninger til mannen enn før.

6.3 Androgynatet

Holter og Aarseth (1993) mener det er tre former for patriarkisk makt i moderne tid og androgynatet er den siste. Mannsrollen i androgynatet blir sett på som dagens mansrolle. Den nye mansrollen innebærer at man i like stor grad blir påvirket av det som ble tidligere sett på som kvinnelige og maskuline egenskaper og grunnholdninger (Holter og Aarseth 1993, Sataøyen 2004). Personlighetstrekk, atferdsmønstre og holdninger fra den maskuline og feminine kjønnsrollen integreres i en og samme person og reduserer skillet mellom det som tidligere ble sett på som maskulint og feminint kjønn (Sataøyen 2004, Lindsey 2011, Holter og Aarseth 1993). Denne mansrollen er en ny måte å se på menn og skillene mellom det kvinnelige og maskuline blir redusert.

Informantene forteller om en ny forventning til det å være mann i samfunnet. Det er i større grad forventninger til at mannen skal favne det som tidligere ble sett på som maskuline og feminine egenskaper (Holter og Aarseth 1993). Personlighetstrekk og atferdsmønstre blir hentet både fra den maskuline og feminine kjønnsrollen (Sataøyen 2004:28).

”Ja det er litt ambivalent føler jeg da, fordi at det er litt sånn som, man skal liksom ha alle de tradisjonelle maskuline karaktertrekkene samtidig som man skal være sånn, altså mange av de karaktertrekkene kanskje også var kvinnelige før da, skal nå også favne mannen, mannen skal nå besitte både de kvinnelige og mannelige karaktertrekkene i hvert fall til en viss grad da” (Informant D).

”Jo den moderne mannen, jeg føler den moderne mannen er liksom denne symbiosen da av tradisjonelle mannen med alle de kjønns karaktertrekkene, også tatt inn over seg de klassiske kvinnelige trekkene” (Informant D).

Informant D nevner her at det er en slags forventning til han som mann at han besitter både de maskuline, men også de feminine kjønnsstrekkene. Han kaller dette den moderne mann og sier at dette er samfunnets forventninger til han som mann.

”... samfunnet forventer at jeg skal være den moderne mannen, det er forventningene de har til meg” (Informant D).

”Jeg mener at de er mannlige i den forstand at menn bør ha de, det er sånn jeg tolker det. Det er mange menn som ikke er det, men da er de på en måte, det mannlige kjønnsidealet da, ikke sant? Noe som også innebærer at du skal være tøff og barsk og sterk og selvsikker, men så skal du også være sårbar og god til å kommunisere på en ikke direkte plan også, du skal ha alt på en gang, det er den moderne mannen” (Informant D).

”..man skal liksom også tøff, modig og barsk. Og ta ansvar i situasjoner som krever, ja at det er kritisk at man handler, så skal man også være myk og lyttende og følende, altså man skal kunne vise følelser, det er en sånn tosidighet” (Intervju C).

”Den tradisjonelle mannen er tøff, modig, barsk og handlingsorientert han bruker ikke unødig tid på andre eller egne følelser på grunn av at det er viktig at handlingen er rask... Du skal kunne veksle fra det ene til det andre i forhold til situasjonen, det er tøft å lære seg” (Informant D).

Informant D utdyper her hva han legger i de mannlige og kvinnelige kjønnsstrekene og mener at du skal kunne mestre alt samtidig, det er den moderne mann.

Informant C gir uttrykk for at man skal ikke bli for myk, man skal beholde sin selvstendighet og være sterk i alle situasjoner. Man kan vise følelser og være en mer myk mann fordi det er akseptert i dagens samfunn. Samtidig er det forventet at man beholder sin maskulinitet ved å fortsatt være sterk og selvstendig. Ønsket om å være mer myk kommer fram, men ikke på bekostning av maskulinitet eller man må allikevel beholde sin maskulinitet.

Informantene hevder det er forventet at mannen skal forsørge sin familie og at man skal arbeide og ta vare på sine egne. Det i større grad forventet at mannen er økonomisk selvstendig og i mindre grad et krav fra samfunnet at kvinner skal være like selvstyrt.

Mennene mener samfunnet krever at mannen kan forsørge familien og ikke være avhengig av velferdssamfunnet. Plantin (2001) trekker fram industrialisering som en grunn til at faren i stor grad ble fraværende fra barn og hjem. Og det ga faren en oppgave som forsørger og det å gi penger til familien ble det som ga menn autoritet i familien (Brandth og Kvande 2003). Faren var i hovedsak en far *for* familien med en rolle som arbeider og forsørger (Lorentzen 2012).

På 1960 tallet kom kvinner for fullt ut i lønnet arbeid og mannens rolle som forsørger ble på hell. Det ble forventet at mannen skulle delta i hjemmet og ha omsorgen for unger på lik linje som kvinnen (Plantin 2001, Brandt og Kvande 2003). Mannen skulle favne de trekkene som

tidligere ble sett på som feminine og integrere disse inn i den mannlige rollen (Holter og Aarseth 1993, Lindsey 2011) . Mannen skulle hente personlighetstrekk og atferdsmønster både fra den kvinnelige kjønnsollen og den maskuline kjønnsmodellen (Sataøyen 2004). Informantene mener dagens kjønnsideal har blitt mykere og det er andre forventninger til mannen både i hjemmet og som en deltagende og nærværende far for deres barn. De mener det er viktig å beholde sin maskulinitet og det som gjør dem særegne menn samtidig som de ønsker å være mykere. (LaRossa 1992, Haavind 2006, Bekkengen 2002, Lamb 1987) hevder at det er ulikheter i ideologien og praksisen til fedre. Ideologien om en engasjert og involvert far som passer like mye på barnets behov som mødre finnes ikke. Menn og kvinner er fortsatt ikke likestilt når det gjelder omsorg for barn og hjem. Informantene hevder fortsatt at kvinner og menn har ulike roller i samfunnet når det gjelder omsorg og husarbeid, men de strekker seg mer mot ideologien om den myke mann som idealet, men har ikke kommet dit hen at det er likestilling i hjemmet og i omsorgen av barn. Informantene er redd de vil miste sin egenhet som menn om de blir for myke og ønsker å være en tradisjonell maskulin mann samtidig som de tar til seg noe av det som tidligere ble sett på som feminine egenskaper.

Informantene var vokst opp uten en far i hjemmet og mener de i mangler en del kunnskap om hva som kreves av en mann i dagens samfunn. Forventningene de har til en far er at han i stor grad kunne forberedt dem på hva det vil si å være en mann og far i dagens samfunn.

”Det er jeg nok med på og at det liksom ligger en del andre forventninger til eh en mannsrolle hvor man ikke har et familieansvar til til en mannsrolle hvor man har det” (Informant E).

”Ja og det å være familiefar og det å være pappa og det å være i hele tatt bare. Gi meg litt mer konkret svar da, altså ellers hadde det ikke vært” (Informant F). Informanten trekker fram at han ikke har vokst opp med en far, gjør at han ikke vet og vil gjerne ha svar på hva som konkret forventes av han i en familiesituasjon, og hvilke forventningene til han i ulike situasjoner fordi han er en mann.

Samtidig er faren deres av en annen generasjon som i liten grad hadde de forventningene som denne generasjonen krever. Generasjonsskiftet gjør at kravet til deres far i mye større grad handlet om å være en forsørger for familien og kravet om å være en deltagende og engasjert far som deler arbeidet i hus likt med kvinnen er i liten grad til stede. Forrige generasjon hadde ulike forventninger til å være far og ektemann disse kravene er ikke lenger legitime i

samfunnet (Holter og Aarseth 1993). Informantene mener de savner en far i forhold til de ulike kravene som stilles til menn og fedre, men det er usikkert om faren i stor grad kunne gitt noen gode svar på dette i og med han er fra en annen generasjon som hadde andre forventninger. Lamb (1987) mener at de som har et godt forhold til sin far kan bli sett på som androgyne. Det er ingen funn i oppgaven som tilsier at fravær av far har hatt en påvirkning på mennenes syn når det gjelder mansrollen og farsrollen. Faren preger i liten grad deres syn på menn og fedre og de mener de har fått forventningene fra andre rollemodeller. Skiftninger i forventningene fra og være en forsørger til en mykere mann har de i stor grad fått fra andre rollemodeller i samfunnet. I neste kapittel handler det om maskuline rollemodeller og hvordan de har påvirket synet maskulinitet, farskap og mansrollen. Det vil også bli tatt på hvilken måte de tar til deg ønskelige maskuline egenskaper.

6.4 Oppsummering

Informantene forteller om en forventning til mannen å være en forsørger for sin familie, også i større grad enn hva som er forventet av kvinnen. Mannen skal kunne forsørge seg og sin egen familie (Plantin 2001, Lorentzen 2012). Den tradisjonelle mansrollen innebærer at mannen ikke snakket om sine følelser, men var sterk og var en forsørger for sin familie. Informantene trekker fram at det har blitt et mykere mannsideal og at mansrollen har forandret seg. Det er for den myke mann mer sosialt akseptert å vise følelser, vaske klær, ta oppvasken, vise omsorg for sine barn og være en hjemmepappa. Informantene legger til at det er viktig for dem som menn å beholde sin egen maskulinitet samtidig og ikke bli for myk, ikke bli for sutrete. De gir et uttrykk for at mannen kan godt være myk og ta del i hjemmet og i omsorgen for barna, men de må allikevel beholde sin maskulinitet, De må beholde noe av det som gjør dem til menn. Dette tolker jeg som et uttrykk for at ideal og praksis ikke har kommet like langt. Idealet er at de skal være myke menn, men at praksisen henger etter (LaRossa 1992, Haavind 2006, Bekkengen 2002, Lamb 1987).

7 Rollemodeller og shopping av maskuline egenskaper

Alle informantene vokser opp uten en far eller en stefar i huset. Noen finner rollemodeller fra andre personer i samfunnet, mens andre sier de selv ikke hadde noen spesiell rollefigur mens de vokste opp. Det vil her bli utforsket videre hva slags rollefigurer de hadde og hva rollefigurene bidro med.

7.1 Fortellinger om rollemodeller

”Det er definitivt onkelen min. Som jeg har hatt veldig mye kontakt med når jeg var liten. Fordi han fra da jeg var, mistet faren min når jeg var 12 så var det jo en periode der man egentlig skulle utforske sin maskulinitet. Og fikk litt mer sånn, var litt mer papparolle, passe på og ikke havne i de type miljøene og ja, ikke begynne å drikke i tidlig alder og passe på hva du gjør. Det var en sånn type rolle som han kom med da” (Informant A).

Han ser han på onkelen som et ideal, en som han så opp til og som ga han trygghet i en periode i livet han hadde behov for det. Onkelen oppfordret til å gjøre gode gjerninger og at gjerninger du gjør vil få konsekvenser for resten av livet. Informanten mener onkelen på ingen måte presset han, men forklarte og ga råd.

”Det handler veldig mye om å identifisere seg med de maskuline sidene hos andre på en måte da, hos en eller annen som de ser opp til. Og da kan det, da mener jeg det sikkert kan være en som, en som bryr seg litt om en, for eksempel en gymlærer, en onkel eller om det er en mye eldre bror eventuelt, jeg vet ikke helt. Sånne type folk” (Intervju C).

Informant C mener en rollemodell er en du kan identifisere de maskuline sidene med, en du ser opp til. Og det kan være en gymlærer, en onkel eller en eldre bror eksempelvis. Han mener selv han ikke har hatt en konkret rollemodell.

”Men selv var jeg veldig heldig, jeg har en masse onkler og tante og alt. Altså min bestefar var vel kanskje den som var nærmest til å bli en sånn slags farsfigur, bestefar og onkler da. Det er jo på en måte der man skal lære hvordan holdningene er da og sånne ting” (Intervju B).

Informant B mener bestefaren var den nærmeste han hadde i forhold til farsfigur og han bidro

med holdninger.

”Først så snakker jeg om da altså at menn eller gutter på min egen alder har hatt påvirkning på meg, det er helt klart. Og man har sett ting hos andre gutter som man eh gjerne skulle hatt selv eller sånne ting i forhold til å være mann da, det er klart. Man vil bli mer da bevisst på hvordan man framstår sjøl og hva man gjør sjøl...Men det er jo også, ikke sant? (Informant F).

Informant F mener jevnaldrende har hatt en påvirkning på han og man kan bli mer bevisst på hvordan man framstår og hva man selv gjør.

”Ehhh. Jo, jeg vil tro at det har hatt ganske stor påvirkning fordi at når man er vokst opp på bygda er man alltid sammen med folk som er en del eldre enn seg. Og da blir det fort til at man ser opp til dem og vil være sånn da. Så det har nok hatt en del å si for min utvikling, spesielt sosialt, det tror jeg” (Intervju B). Informant B mener venner som har vært eldre har hatt en påvirkning på han i forhold til det sosiale.

”Men du lærer jo en del, spesielt det jeg sa i stad om det, om det sosiale. Ehh, kanskje en blir mer ehh moden, og du blir kanskje tidligere voksen, utvikler sosiale ferdigheter tidligere enn du ville gjort der du var sammen med, der du var akkurat like gamle” (Intervju B).

”Fordi hvem skulle lære meg å snekre? Mamma kunne ikke lære meg å snekre for hun kunne ikke det. Det ble litt sånn, det rollemodellen var jo vært kompiser som har tatt håndverkerutdanning. Det er jo de jeg har brukt som rollemodeller i den greia der også har jeg prøvd selv liksom. Men det må faktisk læres det og, liksom bruke verktøy og skjønne hvordan man skal lære seg enkle ting som å få opp skap er ikke, kan ikke henge opp et kjøkkenskap med sånne, så tynne skruer liksom i gips vegg liksom, hva slags borr skal du bruke, hva slags vegg er dette her? Det er liksom sånne ting. Da har jeg brukt jevnaldrende veldig og spurt på Jernia” (Informant D). Informant D mener jevnaldrende har påvirket i forhold til det å kunne snekre og bruke verktøy. Informanten mener han ofte har snakket med jevnaldrende med håndverkerutdanning eller spurt på Jernia.

Informant D forteller om når han bodde hos en vertsfamilie i utlandet og kommer med et eksempel på hvordan verstoffaren når han var i utlandet påvirket han som en rollemodell *”..jeg husker han skjelte meg ut en gang fordi jeg ikke hadde vært å måkt snø når han kom hjem fra jobben så skjelte han meg ut. Jeg er norsk, jeg synes ikke det er så jævlig mye snø. Det er sånn får du bilen ut på gårdsplassen uten å kjøre ned garasjen, men for han var det mye snø.*

Men så kom han opp igjen da etter en liten stund og sa at han beklaget og at han skikkelig stressa liksom. Det synes jeg var veldig, det er noe som jeg har tatt med meg og sånn ønsker jeg å være liksom” (Informant D).

”Ja, det respekterer jeg med han, jeg følte han var, det var en fin ting ved han. Ja, det var bra, jeg føler at jeg fikk kontakt da og så kunne han si at han kanskje, kanskje det jeg likte best var at han kunne si til meg sånn nå er det bare tull, det du sier er bare tull og sette grenser for meg da, sette grenser for meg og mitt ego liksom. Vi var uenig om ting uten at jeg følte at han ikke respekterte meg liksom. Og det er noe som kanskje ja” (Intervju D).

”Hvis det er hvis det er noen som kommer inn i livet ditt da som virkelig bare er der for deg og bryr seg om deg og det å være som en stefar, en onkel, en eldre bror, en fetter altså hva det enn måtte være. Det at du har en eldre mannlig rollefigur som kommer inn i livet ditt i fravær av en far og som oppriktig tar seg av deg og bryr seg om deg og vil være der for deg tror jeg bare er en veldig positiv ting. Og ved enhver mulighet man har til det så er det det er en god ting” (Informant H). Informant H mener en rollemodell som bryr seg om deg og vil være der for deg er en bra ting. Samtlige informanter mener en rollemodell som gir en positiv innflytelse i ditt liv er en positiv ting og det burde man absolutt benytte seg av i stor grad. De mener samtidig man ikke må ha det, men det ses absolutt på som en fordel. I neste del vil det bli sett nærmere på hvordan er rollemodell kan bidra.

7.2 Rollemodeller og sosial atferd

”.... det er uunngåelig å ikke få mannlige rollemodeller i den grad du lever i et samfunn med menn. Du kan kanskje få dårlige rollemodeller, altså det er mulig... Ja ja. Hvis de ikke har noen tar de James Bond liksom, tror jeg da. Du tar du tar det nærmeste du finner da. Det er liksom ansvar, litt ansvar for de voksne å skape en sånn situasjon at man kan ha trygge rollemodeller” (Intervju D).

Informant D mener at man i et samfunn med menn er det uunngåelig og ikke få maskuline rollemodeller og at man tar det nærmeste man finner.

”Jeg tror nok en mann som har vokst opp utelukkende med damer uten å hatt kontakt med andre menn i nevneverdig grad i det hele tatt kommer til å oppfattes som ganske rar, samtidig så tror jeg han er ganske sjelden” (Informant E).

”For å lære, lære sosial atferd da. Å lære å ha rollemodeller for hvordan man oppfører seg i forhold til andre mennesker da. Og altså ja jeg tror, jeg vet vet jo at man ofte reproducerer de , den måten, de relasjonene man har sett som barn de er på en måte rollerelasjoner som man bruker senere i livet og man mister jo noe der når man ikke har en far. Og man gjør ofte ting på samme måten, ikke sant? Selv om man ser kanskje de gangene man ikke burde gjøre det så gjør man det på samme måten som foreldrene sine fordi man ser det man er vant til og” (Informant D).

Informant D mener det er viktig å ha en rollemodell når det gjelder å lære hvordan man oppfører seg i forhold til andre mennesker og han mener man ofte reproducerer det man ser rollemodellen gjøre.

“Det er sånn om rollemodellen du selv velger er veldig maskulin så blir du selv maskulin. Altså er det en, ser du opp til en person som er metro, kanskje litt på grensen til bifil, ikke sant, så vil du kanskje utforske de områdene. Fordi den personen vil jo, ser du opp til han så vil du prøve det han gjør. Det har også noe med jevnaldrende, er det et miljø som, altså er du, et godt eksempel er jo. Er du i et miljø med blitsere, ikke sant, så kler du deg, du ter deg som dem, du oppfører deg som dem. Fordi du, det er jo kanskje jevnaldrende som ser veldig bevisst på hvordan de kler seg, mye mørke klær og mye sånn kjettinger her og mye sånn pigger og så videre, hårfrisyre. Er du i et sånt miljø så vil du også kle du deg sånn og være sånn. Da er det din maskulinitet som blir uttrykt på den måten da” (Informant A). Informant A mener man i stor grad vil utforske de områdene rollemodellen legger vekt på å bli lik sine rollemodeller.

”Nei, altså jeg tenker om hvordan man oppfører seg. Altså det er på en måte en slag vekt av gjennomsnittet av det man har fått presentert som naturlig i forskjellige sammenhenger. Eh gjennom livet, og hvis det er viktig så må det jo være fordi man har mannlige rollemodeller som er gode rollemodeller som på en måte bidrar til at du danner deg et bilde av hva det er å være mann som gjør at du fungerer godt sosialt. Eh men hvis det ikke er så viktig så må det jo bety at kanskje er ikke det å være mann det viktigste kriteriet for om man kan fungere som en sosial rollemodell. Eh jeg tror jo at både mamma og vennene mine og kanskje i noen grad også foreldrene til vennene mine også ting jeg har lest, sånne ting har gjort meg til den jeg er og gjort meg i stand til å fungere sosialt sånn som jeg gjør i dag” (Informant E).

Informant E er usikker på om det trengs en rollemodell som er av samme kjønn eller om andre også kan ses på som rollemodeller. Det en maskulin rollemodell kan bidra med er hjelp med å danne deg et bilde av hva det er å være mann som gjør at du kan fungere godt sosialt. Han nevner i neste sitat at en rollemodell kan hjelpe til med subtile underbevisste ting om mannlig oppførsel. Han legger til at å vokse opp uten noen maskuline rollemodeller i dagens samfunn er sjelden.

”Nei altså jeg har jo nevnt noe eksempler på liksom menn som har eh betydd noe i oppveksten min. Eh men igjen så synes jeg det er litt vanskelig å vite sikkert om jeg oppsøkte dem fordi de var, men jo altså det gjorde jeg nok, det gjorde jeg nok. Men det er viktig altså, jeg vet ikke, hvis jeg skulle svare sånn helt generelt så vil jeg nok si at det fremdeles er det så mye som regnes som kjønns spesifikt i samfunnet at dersom man ikke lærer disse subtile underbevisste tingene om hva eller ikke verbalt kommuniserte ting om mannlig oppførsel så blir man nok oppfatta som rar” (Informant E).

”Eh, sånn at det spesifikt mannlige som jeg tror man må være med menn for å lære eh... Tror jeg nok handler mer om sånn kroppsspråk eh toneleie i stemmen, måter å prate på, sånne ting...Ja, i forhold til å lære hva du bør være interessert, sånn i forhold til hvordan du bør oppføre deg eh og sånne ting så tror jeg nok at kvinner vel så at kvinner er vel så eh effektive lærere eller kommunikatorer av sånn kunnskap” (Informant E).

”Fordi man får direkte, man slipper å lete så mye etter svara sjæl man kan forholde seg til noe som man kan mer stå på skuldrene til en noen som har gjort det her før da... Istedenfor å måtte drive og shoppe. Så har man jo på en måte, hvis man har en farsfigur så har man kanskje, det kommer selvfølgelig ann på hvordan forholdet er mellom far og sønn men da har man kanskje noen som har tatt de valgene før deg....Og hvordan har han tatt de valgene, du får på en måte litt bedre start da” (Informant F).

Informantene mener her at maskuline rollemodeller er en person du kan identifisere seg med de maskuline sidene til en du ser opp til. Man kan lære mye om det sosiale, hvordan man oppfører seg, hvordan man er mann og holdninger. Informantene mener det å ha en maskulin rollemodell ikke er en absolutt nødvendighet, men at en rollemodell kan bidra mye av det de savner.

7.3 Shopping av maskuline egenskaper

Informantene forteller at de ”shopper” ønskelige maskuline egenskaper fra rollemodeller de ser opp til.

Eh og det er jo på en måte ikke, det er jo ingen som forteller deg at du skal eh innta den rollen. Når du ser den så ser du den også tenker du at det er normalt også uten at det nødvendigvis har noe med bevisst forhold til det så bruker du det som referanse” (Informant E).

Informantene forteller om en fraværende far som de ikke kunne søke råd eller meninger fra. Ikke alle informantene har en rollemodell som de kunne peke ut og fortelle at de hadde lyst å bli som han når de ble stor. En del av informantene forteller om at de i større grad tok til seg egenskaper fra tilfeldige rollemodeller og gjorde dem om til egne.

Når det gjelder gutter som vokser opp uten fedre og mangler en maskulin rollemodell mener Daly (1993) at de ikke hadde noen bestemte rollemodeller, men heller valgte ut ønsket oppførsel eller handlinger og inkluderte dette i egen rolle. Dette kaller han ”piecemeal approach” som er en prosess der man plukker litt her og der. Dette er ikke en prosess man snakker om og får råd til, men der man observerer og velger og kopiere atferden til andre. ”For these fathers, there was a quiet observance of other fathers from which they were able to cull desired skills or techniques to add to their repertoire” (Daly 1993:522-523). For informantenes del forteller de om rollemodeller ikke bare fra andre fedre, men jevnaldrende, mødre , kjærester, onkler, bestefedre som bidro til forandring i egen rolle.

”Så sånn sosialt sett og sånn så er det, jeg vet ikke jeg, det er liksom ikke noen venner av meg ’oh, jeg vil bli som han’, det er ingen sånn. Det er det ikke”(Informant A).

Informant A hevder han ikke har noen venner som han ønsker å bli som.

”Visst det egentlig kanskje er det du spør om, det er ikke noen sånn venner som jeg sier ’han er kul, han kler seg bra og han er kul på håret’ eller ’oh, veltrent’ og alt dette her. Det er, det er ikke sånn, altså jeg velger bevisst å gjøre det jeg gjør så jeg har ikke noe mål for å bli lik som han eller ha sånn og sånn. Jeg gjør dette fordi føler, jeg gjør det av min egen vilje da” (Informant A).

Informant A forklarer det litt nærmere og sier at det er det er ikke noen venner han mener har noen spesielle fysiske trekk som han ser på som et mål, han gjør det heller av sin egen frie vilje.

”Ja altså ehh det er jo viktig, men det blir på en måte som en sånn liksom i den bestefar og ehh onkel og sånne ting, og sikkert også eldre venner. Det er nok viktig på en måte utformingen av det du engang skal bli da. Så det blir på en måte summen av alt det der og det prøver du å finne en egen greie ut av... Ehh av alt det du på en måte tar inn til deg så på en måte må du finne din egen greie ut av det der, av alt du på en måte har tatt inn i deg. Ja, det blir vel det” Intervju B). Med dette mener informant B en maskulin rollemodell legger grunnmuren for hvordan du vil bli som menneske også finner du din egen greie ut av alt du har tatt til deg.

”Du lærer absolutt alt fra forskjellige kanter da så, du lager grunnlaget ut ifra det da” (Intervju B). Informant B mente selv han lærte fra alle kanter og legger grunnlaget for hvordan han ønsker å bli ut ifra det.

”Eller i hvert fall syn på seg selv. Det tenker jeg er det absolutte viktigste. Men hvor jeg eventuelt fått mitt bidrag fra opp gjennom likevel og hva som har vært viktigst for meg for å likevel ha det til en viss grad da er det kanskje, jeg vet ikke jeg, det er vel sånn jeg har lært etter hvert og sett rundt meg hva som hva som har vært typisk maskulint. Bare tatt til meg det, jeg vet ikke om det er gjennom media eller andre jevnaldrende kanskje jevnaldrende eller miljøet rundt da, jeg greier ikke helt å spesifisere det” (Intervju C). Informant B synes det er vanskelig å trekke ut og se hvilke faktorer som har bidratt han mest, men mener han har sett rundt seg og tatt til seg det han mener er maskulint.

” ...jeg mener at det er forskjellige måter at folk har vært rollemodeller for meg da. Og da er det, det kan være gjennom ting de mener, andre kan være måten de oppfører seg på i bestemte situasjoner og personlighetskarakteristikk de har liksom, personlighetstrekk de har liksom altså, det blir litt sånn shopping da. Velge liksom” (Intervju D). Denne informant B mener det er mange måter personer i media kan fungere som rollemodeller for han og han nevner gjennom ting de mener, hvordan de oppfører seg og personlighetstrekk de har. Han trekker fram at det blir shopping der man velger de tingene man ønsker.

”Eh eller det er litt vanskelig. Altså i hvert fall ikke når det kommer til dette om maskulinitet. Det er ikke sånn at jeg tenkt oj, jeg har lyst å bli som han. Det har mer vært oj han var veldig maskulin, hva gjør han maskulin? Prøve å se hva, om det er noe jeg kan tilegne meg av de kvalitetene for og som jeg da kan, om det da er å gå med fiskebein eller altså. En spesiell måte å ha håret på eller, nå har jeg nesten ikke hår igjen men. Ikke sant? Det blir på det nivået da...Mer å se på enkeltkvaliteter enn å få en mentor liksom....Litt sånn observatør ikke

sant?...Så sitter man plukker ut det man har lyst på” (Informant F).

Informant F mener han tenker mer på hva som gjør en person maskulin og ser mer på enkeltkvaliteter enn en mentor. Han plukker derfra det man har lyst til.

Han har ikke hatt en rollemodell han setter på en pødestall og ønsker å tilegne seg mest mulig av denne personen. Informanten mener du da plukker ut enkelte personlighetstrekk av en rollemodell og tilegner deg disse kvalitetene.

”Hva gjør det også prøver jeg å filtrere, det blir igjen det der med atte elementer av rollemodeller også hvis du da kaller det en rollemodell, altså å ha en del av en personlighet som man ser opp til så har jeg hatt det....Det er klart. Men en hel, en person om jeg på en måte kan sette på en pødestall har jeg ikke hatt” (Informant F).

”Eh men mange mannlige forbilder har jeg hatt mange av... Ja, men det blir igjen shopping begrepet, ikke sant? Også er det visse ting man ser veldig opp til og så er det visse ting man ikke virker altså også tar meg til seg det. Det gjeldt mine forbilder også egentlig” (Informant F).

”Jeg kan jo liksom eh jeg kan jo liksom si hvor jeg har noen av oppfatningene mine fra, men det er liksom ikke. Hvis jeg skal si hvordan jeg oppfatter meg som mann så tør jeg ikke å påstå at jeg er mer på grunn av kompisene mine enn det på grunn av de maskuline forbildene jeg har hatt. Eller onkel, det er på grunn av hva slags bilde jeg har fått av mannen gjennom forskjellige kulturelle uttrykk da. Jeg klarer ikke å plassere ansvar på den måten” (Informant E).

”Men samtidig så har eh jeg har aldri vært helt, altså jeg har egentlig aldri følt meg helt inne da. Jeg har alltid følt meg litt utafør. Eh for det har vel gjort at jeg ikke har hatt så veldig mange å identifisere meg med. Da har jeg ikke hatt, jeg vet ikke om jeg har hatt det store behovet heller...På en måte gå i noens fotspor eller å være lik noen helt konkret...Ehm men det er klart man skulle jo, det gjør at det har jo gjort at man tenker fader kanskje jeg også skulle vært så og så sterk eller kanskje jeg også skulle ha sett sånn og sånn ut” (Informant F).

”Eh ikke selvbevisst, men bevisst forhold til det. Altså eh jeg har jo sett liksom rundt meg og gått tatt kvaliteter fra de, de gutta jeg har sett, som jeg har sett opp til på et eller annet plan da” (Informant F).

”Jeg husker blant annet jeg drev og trente på å gå med beina utover, hehe... Jeg bare så at

det gjorde jo menn så.... Jeg gjorde, jeg tvang meg sjøl til å gå med beina sånn fiskebein, men jeg gjør ikke det lenger da (Informant F).

Informantene trekker fram at de tar til seg ønskelige maskuline egenskaper av rollemodeller og tilegner seg selv disse. Noen av informantene har hatt en direkte, men de som ikke har hatt det heller har ønsket å tilegne seg enkeltkvaliteter av hos andre menn. Informanter forklarer det som en prosess der man observerer og kopierer atferden til andre. Dette stemmer overrens med Daly (1993) sin teori om at de som vokser opp uten fedre og rollemodeller velger ut ønsket oppførsel eller handlinger og tilegner seg disse. Men plukker ut egenskaper, oppførsel eller handlinger og inkluderer det inn i egen rolle.

7.4 Oppsummering

Noen av informantene forteller at de har hatt rollemodeller i en bestefar, en onkel, jevnaldrende. På den andre siden forteller andre informanter at de i liten grad har hatt noen rollemodell som de har sett opp til og lært av. Informantene mener det du kan lære av rollemodeller om du mangler en far er holdinger, det sosiale, atferd, hvordan man oppfatter seg i forhold til andre mennesker, hva det innebærer å være en mann, kroppsspråk og måter og prate på. Dette er alle egenskaper som er maskuline, og de aller fleste informanter mener det i stor grad må læres av menn og at det ikke kan læres bort av kvinner fordi de ikke speiler det. Noen få menn mener noen av egenskapene kan læres bort av kvinner, men ikke alle. Informantene forteller om at de ”shopper maskuline egenskaper” som vil si og plukke ønskelige maskuline egenskaper av ulike rollemodeller og internalisere disse. De observerer og kopierer ønskelige handlinger og atferden og snakke om det og be om råd. Denne måten å benytte rollemodeller forteller informantene om, mye for å lære om det sosiale, men også forventninger til maskulinitet og mansrollen. Dette kaller Daly (1993) ”piecemeal approach” .

8 Konklusjon og avslutning

I denne oppgaven har jeg intervjuet åtte gutter som har vokst opp uten en far eller stefar i hjemmet. Ønsket var å belyse deres forhold til farsfravær og hvordan det påvirket synet på egen maskulinitet, farskap og mansrollen. Og hvordan disse guttene benytter rollemodeller for å få kunnskap om maskulinitet og mansrollen. Forskningsspørsmålene var følgende:

- 1) Hvordan oppleves informantene farsfraværet?
- 2) Hvilken betydning mener informantene fraværende far har hatt for egen maskulinitet?
- 3) På hvilken måte opplever informantene farsfraværet har påvirket synet på farskap og mansrollen?
- 4) Hvordan benytter informantene rollemodeller for å få kunnskap om maskulinitet og forventninger til mansrollen?

8.1 Oppsummering av funn

Forholdet til farsfraværet oppleves ulikt av informantene. Noen hadde sterke negative følelser til faren som en følelse av svikt mens andre igjen hadde forsonet seg med farsfraværet. De som husker faren i hjemmet før han flyttet forteller om en far som var kritisk, aggressiv og som i liten grad tok vare på sønnen. På den andre siden har vi informant som mistet faren ved død som forteller om en idealisering av faren der begrepet ”superpappa” kommer opp. De forteller om et savn etter ”typisk far-sønn aktiviteter”. Informantene ser på far som en ulik rolle enn mor der far leker, setter grenser og konkurrerer.

I forhold til kjønn ble det valgt et sosialkonstruktivistisk syn som innebærer at kjønn er en praksis, man ”gjør” kjønn i samhandling med andre mennesker i samfunnet. For å opprettholde sin maskulinitet blir det da nødvendig og foreviser at man innehar de egenskapene som til en hver tid er rådende i samfunnet. Det blir trukket fram at det finnes ulike syn på maskulinitet i forhold til kulturen og menneskene du er oppvokst med. Informantene mener maskulinitet stort sett blir sett på motsatt av femininitet og deres forestillinger om hva maskulinitet innebærer er tradisjonelt. Egenskaper som blir sett på som maskuline er blant annet fysisk sterk, stabil, handy. Informantene ser på seg selv som gode

nok som menn og viser ingen tegn til hypermaskulinitet (se f. eks. Lorentzen 2006, Holter og Aarseth 1993, Tiller 1958, Lynn og Sawrey 1959). Informantene mener det er vanskelig å si om farsfraværet har påvirket deres maskulinitet, men mener det i liten grad har påvirket.

Ideen om forsørgerfaren påvirker fortsatt informantene. Faren skal forsørge seg selv og sin egen familie og det er i større grad forventet at mannen skal ha det økonomiske forsørgeransvaret. De ser likevel på den myke mann og androgynatet som et mer riktig bilde av deres generasjon. De ser og er klar over forventningene til den myke mann, men er ikke kommet så langt at de ser på seg selv som myk. Faren tilhører en annen generasjon og forventningene til mansrollen og far var annerledes da. De mener i liten grad farsfraværet har påvirket deres syn på rollen som mann og far.

Informantene har i ulik grad opplevd en maskulin rollemodell. Noen har en onkel eller jevnaldrende de ser opp til, mens andre opplever ingen konkret rollemodell. Om de har rollemodell har de i stor grad benyttet seg av disse, og informantene som ikke har hatt noen konkret rollemodell ”shopper maskuline egenskaper” ved at de observerer ulike rollemodeller og plukker ønskede egenskaper eller oppførsel fra disse og tar de til seg og gjør det til del av egen personlighet.

8.2 Veien videre

Det er i en studie vanskelig å finne svar på alle spørsmål. I tillegg dukker det opp nye temaer og problemstillinger som er interessante underveis. I forskningen på maskulinitet er det lite klare svar og man vet fortsatt lite om fars påvirkning på maskulinitet. Frafraværets påvirkning og gutters syn på menn og fedre har vært lite diskutert tidligere og man tar utgangspunkt i et generasjonsskifte der farsgenerasjonen i større grad hadde andre forestillinger og forventninger tilknyttet rollen som menn og fedre. Forventningen til far som omsorgsperson til sine barn ble en ide sent 1960 og praksisen henger i stor grad etter. Shopping av rollemodeller er et tema som har blitt sett lite på og fått lite oppmerksomhet.

8.3 Avsluttende kommentarer

Gutter som vokser opp uten en far i hjemmet er en stor gruppe og de vil ha ulike syn på påvirkningen farsfravær har hatt. Informantene tenker tilbake på oppveksten med noen

utfordringer i forhold til farsfraværet, men i skrivende stund er disse informantene voksne og de har skapt sitt eget liv. De tar i stor grad avstand til faren og har ikke noe behov for kontakt med han. De har klart seg bra og er fornøyd med sin egen maskulinitet. Informantene viser et ønske om å bli mer moderne menn, men har fortsatt tradisjonelle forestillinger om å være en forsørger. De føler de i stor grad har blitt påvirket av rollemodeller og det de mangler ”shopper de”. Funnene håper jeg viser at gutter som er vokst opp uten fedre er like gode menn og har ikke mindre eller mer maskulinitet enn alle andre. I og med de har vokst opp uten fortrinnet av å ha en far i huset har de i stor grad lært om maskulinitet og menn gjennom andre rollemodeller. De har vel i større grad enn andre tatt til seg lærdom av andre kanaler og har opplevd at veien blir til mens du går.

Litteraturliste

Andeneæs, Ellen (1995) Høner og egg (eller omvendt): Tre teorier om kjønn og kommunikasjon Nordlyd Nr 23 1995

Beauvoir, Simone de (2000) Det annet kjønn Pax Forlag AS

Bekkengen, Lisbeth (2002), Man får välja: Om föräldraskap och föräldraledighet i arbetsliv och familjeliv. Malmö: Liber.

Bly, Robert (1990) Iron John A Book About Men Addison-Wesley Publishing Company Inc.

Borch-Nielsen, Katinka (2008), "Pappa, vet du hva lykke er for meg? ...det er når vi bygger lego sammen det". En kvalitativ undersøkelse av 8 fedres hverdagsliv i Norge anno 2008. Masteroppgave i pedagogikk, Universitet i Oslo.

Brandth, Berit og Kvande, Elin (2003) Fleksible fedre Maskulinitet, arbeid og velferdsstat Universitetsforlaget AS

Bråten, Beret (2005) Omsorg- noe kvinner kan og menn kan lære? Helene Aarseth intervjuet av Beret Bråten Tidsskrift for kjønnsforskning nr 2 2005

Burr, Vivien (1995) An Introduction to Social Constructionism Routledge

Connell, R.W (1995) Masculinities Cambridge Polity Press

Connell, R.W (2002) Gender Short introductions Polity Press

Daly, Kerry (1993) Reshaping Fatherhood Finding the Models Journal of Family Issues Volume 14 Number 1 March 1993

Ekenstam, Claes (2006) "Männ, manlighet og omanlighet i historien" i Jørgen Lorentzen Män i Norden Mannlighet og modernitet 1840-1940 Gidlunds forlag

Erickson, Beth M. (1998) Longing for dad Father loss and its impact Health Communications Inc.

- Fog, Jette (1994) Med samtalen som udgangspunkt: det kvalitative forskningsinterview
København: Akademisk Forlag
- Gregersen, Gerhard (1990) Hva er maskulinitet? I Haukaa Runa Kvinnelig, mannlig Viten og visjoner Friundervisningens forlag/Norsk Fjernundervisning
- Hagström, Charlotte (1999), Man blir pappa: föräldraskap och maskulinitet i förändring. Akademisk avhandling (doktorgrad), Universitetet i Lund.
- Holter, Øystein Gullvåg og Aarseth Helene (1993) Menns livssammenheng Ad Notam Gyldendal AS
- Hwang Philip Carl (1987) The Changing Role of Swedish Fathers i Lamb, Michael E (1987) The Father's Role Cross-Cultural Perspectives (115-136) Lawrence Erlbaum Associates Inc
- Haavind, Hanne (2006) Midt i tredje akt? Fedres deltagelse i det omsorgsfulle foreldreskap Tidsskrift for Norsk Psykologforening årg 43 nr 7 683-693
- Johansson, Thomas (1998) "Från mansroll til maskuliniteter: en inledning" i Claes Ekenstam et al. (red.) Rådd at falla Studier i manlighet (7-19) Gidlunds Förlag
- Kotelchuck, Milton (1976) The infant's relationship to the father: Experimental Evidence In Lamb, Michael E. The role of the father in child development John Wiley & Sons Inc
- Kvale, Steinar (1997) Det kvalitative forskningsintervju Oslo: Ad Notam Gyldendal
- Kvale, Steinar og Brinkmann, Svend (2009) Det kvalitative forskningsintervju Gyldendal Norsk Forlag AS
- Lamb, Michael E (1987) The Father's Role Cross-Cultural Perspectives Lawrence Erlbaum Associates Inc
- LaRossa Ralph (1992) Fatherhood and social change i Kimmel, Michael S. og Messner Michael A. Men's lives MacMillian Publishing company
- Lindsey Linda L (2011) Gender roles A Sociological Perspective (Fifth Edition) Pearson Education Inc

Lorentzen, Jørgen (2006), "Forskning på menn og maskuliniteter" i Lorentzen, Jørgen og Mühleisen, Wenche (red.) *Kjønnsforskning: En grunnbok* (121-135) Oslo: Universitetsforlaget

Lorentzen, Jørgen (2012) *Fra farskapets historie i Norge 1850-2012* Universitetsforlaget

Lynn, David B. og Sawrey William L. (1959) The effects of father-absence on Norwegian boys and girls *Journal of Abnormal & Social Psychology* 258-262

Miller, Donald og MacMurray, John (2006) *To Own a Dragon: reflections on growing up without a father* Navpress

Plantin, Lars (2001) *Män, familjeliv og föräldraskap* Borèa Bokförlag

Polit, D. F. og Beck, C. T. (2004). *Nursing Research. Principles and Methods*. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.

Popenoe, David (1996) *Life without father: compelling new evidence that fatherhood and marriage are indispensable for the good of children and society* Simon & Schuster Inc.

Rake, Camilla (2009) "Jeg triller også barnevogn". En kvalitativ undersøkelse av ti norsk-pakistanske menns utforming av farskap Masteroppgave i sosiologi, Universitetet i Oslo

Raphael, K. (1987). Recall Bias: A Proposal for Assessment and Control. *International Journal of Epidemiology*, 16 (2), 167–170.

Repstad, Pål (1998) *Mellom nærhet og distanse* Oslo: Universitetsforlaget

Repstad, Pål (2007) *Mellom nærhet og distanse: kvalitative metoder i samfunnsfag* Oslo: Universitetsforlaget

Sandler, I. N. og Guenther, R. T. (1985). *Assessment of Life Stress Events*. I: P. Karoly (red). *Measurement strategies in health psychology*. (s.555-600). New York: John Wiley & Sons.

Sataøen Svein Ole (2004) *Guteliv i familien, blant vener, i barnehagen og på skulen* Gyldendal Norsk forlag AS

Slottemo, Hilde Gunn (2000) *Menn som forskningsfelt Begreper og perspektiver i historisk og samfunnsvitenskapelig forskning om menn og maskulinitet* Senter for kvinne- og

kjønnsforskning Norges teknisk-naturvitenskapelig Universitet Skriftserie nr 1

Solbrække, Kari Nyheim og Aarseth, Helene (2006) Samfunnsvitenskapens forståelse av kjønn i Lorentzen, Jørgen og Mühleisen, Wencke Kjønnsforskning en grunnbok Universitetsforlaget

Sommer, Dion (1996) Barndomspsykologi Udvikling i en forandret verden Hans Reitzels Forlag

Thagaard, Tone (2003) Systematikk og innlevelse: en innføring I kvalitativ metode Bergen: Fagbokforlaget

Thagaard, Tone (2009) Systematikk og innlevelse: en innføring i kvalitativ metode Bergen: Fagbokforlaget

Tiller, Per Olav (1958) Father absence and personality development of children in sailor families Nordisk Psychology's Monograph Series No.9 Ejnar Munksgaards forlag Copenhagen

Torangeu, R., Rips, L. J. og Rasinski, K. (2000). The Psychology of Survey Response. New York: Cambridge University Press.

Ulvund Stein Erik (2009) Forstå barnet ditt 12-16 år Cappelen Damm AS

Ulvund Stein Erik (2011) Forstå barnet ditt 2-5 år Cappelen Damm AS

West, Candance og Zimmerman, Don H. Doing gender i Lorber, Judith og Farrell, Susan A. (1991) The Social Construction of Gender SAGE Publications

Widerberg, Karin (2001) Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt Oslo: Universitetsforlaget

Andre kilder

Fedrekvoten NAV 1. Tilgjengelig fra:

(<http://www.nav.no/Familie/Svangerskap,+f%C3%B8dsel+og+adopsjon/Fedrekvote>)

(Lesedato 04.08.12)

Fedrekvoten Regjeringen 1. Tilgjengelig fra:

(<http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/regpubl/prop/2009-2010/Prop-80-L-2009-2010/3.html?id=594680>) (Lesedato 04.08.12)

SSB 1 Ekteskap og skilsmisser 2011. Tilgjengelig fra:

(<http://www.ssb.no/emner/02/02/30/ekteskap/index.html>) (Lesedato 14.05.12)

Vedlegg 1

Gutt 20-35 år og vokst opp uten far?

Hei.

Jeg er en pedagogikk student på Blindern og skriver for tiden masteroppgave om gutter som har vokst opp uten far.

Ønsker i den sammenheng å få kontakt med gutter som er mellom 20-35 år til intervju. Intervjuet varer rundt 1 time og kan avtale tid og sted etter som det passer for deg. Kunne du eller kjenner du noen som kunne hjelpe meg med dette?

Intervjuet vil være anonymt og følge forskningsetiske retningslinjer.

Kontakt

Ann Kristin

95733269

annkhu@student.uv.uio.no

Vedlegg 2

Intervjuguide

Dato:

Sted:

Bakgrunnsopplysninger

- Alder?
- Utdannelse?
- Jobb?
- Familiestatus?
- Barn? (antall og alder)

Media

- 1) Hvordan mener du media fremstiller maskulinitet?
- 2) I hvor stor grad føler du media har påvirket din maskulinitet?

Jevnaldrende

- 3) Hvor åpent snakket du med dine venner om fraværet av far?
- 4) Hvor stor betydning føler du jevnaldrende har hatt forhold til din maskulinitet?
- 5) I hvor stor grad føler du at dine jevnaldrende venner fungerte som rollemodeller for deg?

Maskulin rollemodell

- 6) Noen mener at det er viktig for gutter å ha en god og stabil farsfigur. Hva mener du om den påstanden?
- 7) Hvordan føler du fravær av far har påvirket deg?
- 8) Noen hevder at det er viktig at gutter som har vokst opp uten far har andre mannlige forbilder/farsfigurer? Hva synes du om denne påstanden? Har du selv hatt det?

9) Hvilke positive egenskaper hadde ditt maskuline forbilde?

Evt hva savnet du om du ikke hadde et maskulint forbilde?

10) Maskulin rollemodell, jevnaldrende og media er tre faktorer som kan påvirke maskuliniteten. Hvilken av disse føler du har vært mest avgjørende for din maskulinitet? Hva mer kan ha påvirket din maskulinitet og hva du ser på som maskulint?

Maskulinitet

11) Føler du en far vil kunne bidra med egenskaper en mor ikke kan, evt. hva?

12) Hvilke egenskaper mener du er typisk mannlige?

13) Hva føler du samfunnet forventer av deg som mann?

14) I hvor stor grad ser du på deg selv som maskulin? I hvor stor grad føler du deg god nok som mann?

På en skala fra 1-10 der 10 er svært maskulin og 1 er svært lite maskulin (ikke feminin) kan du gi navnet på tre mannlige kjendiser og rangere dem i forhold til hvor maskuline du mener de er? Hvor føler du selv at du ligger på denne skalaen?

Hva mer føler du at jeg burde jeg tatt med?

SLUTT!

Kjenner du noen andre som kan stille til intervju?